MONIKIELISYYDESTÄ VÄHEMMISTÖKIELIVIESTIN SR SISURADION NUORISO-OHJELMISSA

Suomen kielen pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopiston Kielten laitos
Joulukuu 2008

Savolainen, Meeri

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Kielten laitos
Tekijä – Author Savolainen, Meeri Helena	
Työn nimi – Title Monikielisyydestä vähemmistökieliviestin SR Sisuradion nuoriso-ohjelmissa	
Oppiaine – Subject Suomen kieli	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year Joulukuu 2008	Sivumäärä – Number of pages 78 sivua liitteineen

Tiivistelmä – Abstract

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan monikielisyyttä vähemmistökieliviestin SR Sisuradion nuorisoklubiohjelmissa. Kyseessä on Ruotsissa toimiva suomenkielinen julkisen palvelun radiokanava. Aineisto koostuu neljästä kaksituntisesta nuorisoklubista: kahdesta Jymy- ja kahdesta Staraklubista kesältä 2005. Tutkimuksessa selvitetään kielenkäytön ja yhteiskunnallisen todellisuuden välisiä syy-yhteyksiä. Tutkimus on osittain sosiolingvististä nuorisokielitutkimusta. Se on monitieteinen laadullinen tutkimus siten, että siinä kohtaavat diskurssianalyysi, monikielisyystutkimus, vähemmistökielimediatutkimus, nuorisokielitutkimus, ruotsinsuomalaisten ja osittain suomensuomalaistenkin nuorten kieleen kohdistuva tutkimus.

Kieleen otetaan sosiaalinen näkökulma: kieli käsitetään tilanteisesti vaihtelevana ja muuntuvana, prosessiluonteisena. Tutkimuksessa halutaan irrottautua varhaismodernin kansallisvaltioajattelun synnyttämästä monologisesta perinteestä ja käsittää monikielisyys kielen luonnollisena ominaisuutena. Tästä syystä tutkimuksessa käytetäänkin kielellisten resurssien -käsitettä kielestä puhuttaessa.

Analyysi jakautuu kahteen osaan. Ensimmäinen osa on kielellisten resurssien käytön tarkastelua eli kielentymisen tutkimista. Siinä kartoitetaan, mitä kielellisiä resursseja nuorisoklubeissa käytetään, miten niitä käytetään ja mitä tästä seuraa. Toisessa osassa eritellään metakielentymistä eli puhetta kielellisistä resursseista ja niiden käytöstä. Aineistosta on eroteltu merkityssysteemejä eli diskursseja ja selvitetty tällä tavoin, millaisia näkökulmia monikielisyyteen otetaan. Diskurssi on määritelty Foucaultin hengessä kunkin aikakauden ja kussakin tilanteessa kielenkäytössä ilmeneväksi ymmärrykseksi ja neuvotteluksi todellisuudesta. Metakielentymisen tutkiminen onkin sosiaalisen konstruktionismin tieto- ja kielikäsityksestä ammentavaa diskurssianalyysiä. Tarkemmin ottaen se on neksusanalyysi, jonka keskipisteenä, neksuksena, on Sisuradion nuorisoklubeissa käynnissä oleva sosiaalinen toiminta eli kielenkäyttö. Aineistosta on nostettu esiin ne diskurssit, jotka ovat suoraan relevantteja analyysin neksuksen kannalta.

Tämä suppea tutkimus osoittaa, että Sisuradion nuorisoklubeissa käytetään pääasiallisesti suomea, seuraavaksi eniten englantia ja kolmantena kielellisten resurssien pääryhmänä on ruotsi. Kielenkäyttö on kiinni ruotsalaisessa maaperässä, mutta kielikeskustelussa kaikuvat globalisaation aikaansaamat jännitteet valta- ja vähemmistökielten välillä koko Euroopan alueella. Monikielisyyteen suhtaudutaan klubeissa pääosin myönteisesti, mutta sitä ei pidetä vielä täysin jokapäiväisenä.

Asiasanat – Keywords monikielisyys, heteroglossia, kielelliset resurssit, kielentyminen, metakielentyminen, diskurssi, neksusanalyysi

Säilytyspaikka – Depository Suomen kielen oppiaine

Muita tietoja – Additional information

SISÄLLYS

1. JOHDANTO ... 1

2. SOSIAALINEN NÄKÖKULMA MONIKIELISYYTEEN ... 4
2.1 Heteroglossia, kielelliset resurssit, kielentyminen ja metakielentyminen ... 5

3. KONSTRUKTIONISTINEN TIETO- JA KIELIKÄSITYS ... 7
3.1 Diskurssianalyysi ... 9
3.1.1 Tutkijan positio ... 11
3.1.2 Diskurssianalyyttisten tutkimustulosten anti ... 12
3.2 Neksusanalyysi ... 13

4. SUOMALAISET RUOTSISSA ... 15
4.1 Suomi virallisena vähemmistökielenä Ruotsissa ... 16
4.2 SR Sisuradio ... 19

5. VÄHEMMISTÖKIELIMEDIA JA NUORTEN RUOTSIN-SUOMALAISTEN KIELI TUTKIMUSKOHTEENA ... 20
5.1 Vähemmistökielimedia ... 20
5.2 Nuorten ruotsinsuomalaisten kieli ... 24

6. AINEISTO, TUTKIMUSKYSYMYKSET JA MENETELMÄ ... 25
6.1 Jymy- ja Staraklubit aineistona ... 26
6.1.1 Miksi nuorisoklubit? ... 28
6.2 Tutkimuskysymykset ... 29
6.3 Neksusanalyysi menetelmänä ... 30

7. NUORISOKLUBIEN MONIKIELISYYDEN ANALYYSI ... 32
7.1 Kielentyminen klubeissa ... 32
7.1.1 Suomen kielen aluemurteet ... 32
7.1.2 Suomen kieli ruotsalaisin silmin ... 37
7.1.3 Ruotsin kieli arjessa ja huvissa ... 38
7.1.4 Ruotsin kieli varioi ... 42
7.1.5 Englannin kieli monessa mukana ... 43
7.2 Kielelliset resurssit yhteiskuvassa ... 49
7.3 Monikielisyyden diskursiivinen rakentuminen klubeissa ... 53
7.3.1 Baabelin kirous ja siunaus -diskurssi ... 53
7.3.2 Kehityspsykologian ja elämisen taiteen diskurssi ... 54
7.3.3 Etnisen identiteetin diskurssi ... 57
7.3.4 Normatiivisuuden diskurssi ... 60
7.3.5 Kielellisten oikeuksien diskurssi ... 64
7.3.6 Alisteisuuden diskurssi ... 66
7.4 Diskurssit yhteiskuvassa ... 67

8. PÄÄTÄNTÖ ... 69

LÄHTEET ... 73

LIITTEET
Liite 1 Aineistoesimerkkien litterointimerkit ... 78

1. Johdanto

Kuka kirjoittaisi kirjan nimeltä *Yksikielisyys*? Oxfordin yliopiston englannin kielen professori ja kaksikielisyystutkija Suzanne Romaine (1995: 1) pitäisi tällaista ratkaisua outona. Kuitenkin hänen mukaansa moderni kielitieteellinen teoria käytännössä katsoo kielenkäyttöä yksikielisten silmälasien läpi tarkastellessaan perustavaa laatua olevia analyyttisia ongelmia kuten kielioppien rakennetta ja kielitaidon luonnetta. Oma tutkimukseni ei jatka tätä monologisuuden perinnettä vaan suhtautuu monikielisyyteen kielen luonnollisena ominaisuutena.

Ajattelu ei kuitenkaan kehity koskaan tyhjiössä. Se kehittyy tietyissä maantieteellisissä, historiallisissa ja kulttuurisissa puitteissa. Tämä on sosiaalisen konstruktionismin (Winther Jørgensen – Phillips 2000: 11; Luukka 2000: 154) peruslähtökohta, ja koska olen valinnut tässä tutkimuksessa sosiaalisen konstruktionistin silmälasit, tulee minun aloittaa johdatus tutkimukseeni yksikielisen näkökulman taustan pöyhimisestä. Maantieteellisesti yksikielisyyden leimaama ajattelu sijoittuu Eurooppaan, joka on nykyisin kielten määrillä mitaten kielellisesti yhtenäisin mutta samalla myös köyhin maanosa (Hiidenmaa 2003: 66; Romaine 1995: 23). Historiallisesti kielten vähyys johtuu varhaismodernin voimakkaasta kansallisuusaatteesta, jonka seurauksena kuhunkin Euroopan valtioon nousi yksi tai kaksi vahvaa kansalliskieltä, ja useat elinvoimaiset kielet muuttuivat vähitellen kuihtuviksi vähemmistökieliksi. Monissa maissa on toki ollut useita alueellisia kieliä tai väestöryhmien kieliä, mutta virallinen kaksi- tai monikielisyys on ollut harvinaista. Kulttuurillisesti kielen standardimuotoa eli yleis- tai kirjakieltä arvostetaan suuresti, ja muut muodot saattavat olla hyvinkin leimautuneita. Luku- ja kirjoitustaidolle pannaan myös painoa. Kielen hallinta on yhteiskunnallisen aseman edellytyksenä, ja taitava kielenkäyttö on välttämätöntä sellaiselle, joka haluaa parantaa asemaansa yhteiskunnassa. (Hiidenmaa 2003: 66–67.)

Eurooppalainen on hyvin yksin ajatuksineen kansalliskielestä merkittävien yhteiskunnallisten ja yksilöä koskevien asioiden hoitamisen pakollisena välineenä. Huomattava osa maapallon väestöstä elää aivan toisenlaisessa kielellisessä todellisuudessa. Kuitenkin eurooppalainen pitää kielitilannettaan luonnollisena ja ihmettelee, kuinka esimerkiksi Afrikassa selviydytään kielten paljouden keskellä. Afrikkalainen monikielisyys näyttää siis helposti epänormaalilta tilalta ja ongelmalta. (Hiidenmaa 2003: 60–61.) Eurooppalaista yksikielisyysnäkökulmaa on kuitenkin haastamassa kaksi samanaikaista, oikeastaan toisiinsa kietoutunutta, kehityskulkua. Yhtäältä eurooppalainen elää

globalisaation eli maailmanlaajuisen verkottumisen aikakautta, jolle on tyypillistä valtioiden ja kulttuurien rajat ylittävä liikkuminen. Eri kielet ja kulttuurit joutuvat yhä enemmän kosketuksiin toistensa kanssa, ja monipuolista kulttuurien tuntemusta ja kielitaitoa arvostetaan. Toisaalta juuri tällainen kansainvälistyminen on osaltaan synnyttänyt kielellisten vähemmistöjen nousun. Kielivähemmistöt ovat ruvenneet elvyttämään ahtaalle joutuneita kieliään sekä vaatimaan kielellisiä oikeuksia, ja monikielisyyttä ja -kulttuurisuutta on vähitellen alettu pitää yhteiskunnan voimavarana (Lindgren 2005). Kieltä ja kulttuuria ei siis enää välttämättä tarvitse kahlita kansallisvaltioon, vaan kieli, kulttuuri ja identiteetti voivat olla arvokkaita, vaikka niiden varassa eivät olisikaan jokin hallintojärjestelmä ja tullitarkastukset (Hiidenmaa 2003: 69).

Ruotsissa asuva suomalaisvähemmistö on tämän tutkimuksen keskiössä. Tarkemmin ottaen tutkimus kohdistuu nuoriin aikuisiin. Tarkastelen heidän monikielisyyttään Ruotsissa toimivan lähtökohdiltaan suomenkielisen vähemmistökieliviestin SR Sisuradion nuoriso-ohjelmissa. Nuoret aikuiset ovat siitä kiinnostava ikäryhmä, että he elävät hyvin erilaisessa kulttuurillisessa ja kielellisessä todellisuudessa kuin heidän vanhempansa. He ovat ensimmäinen Ruotsissa asuva sukupolvi, jolle monikielisyys ja -kulttuurisuus on jokapäiväistä (Muhonen 2008c: 15; Törmälä 2004: 12). Tässä tutkimuksessa selvitänkin, mitä ja miten kielellisiä resursseja (Blommaert 2005: 10) Sisuradion nuorisoklubeissa käytetään ja miksi kielenkäyttö on juuri sellaista kuin se on. Tämä on kielentymisen (Becker 1991) tarkastelua. Otan myös selvää metakielentymisestä eli siitä, miten kielenkäytöstä puhutaan (Pietikäinen ym. 2008: 83). Viimeaikainen tutkimus viittaa vahvasti siihen, että kielellisen repertuaarin lisäksi nuorten aikuisten asenteet kielenkäyttöä kohtaan poikkeavat edeltävän sukupolven näkemyksistä (Weckström 2008: 184). Weckströmin (2008: 185) tuore tutkimus puhuu esimerkiksi sen puolesta, että nuoret suomalaistaustaiset aikuiset toivovat itselleen oikeutta käyttää samanaikaisesti monia kieliä arjessaan tuntematta siitä syyllisyyttä.

Tutkimusaineistoni on osa Muhosen (2005, 2007, 2008a, 2008b, 2008c, tulossa) tekeillä olevan suomensuomalaista ja ruotsinsuomalaista monikielisyyttä käsittelevän väitöskirjatyön aineistoa. Oman suppean ruotsinsuomalaiseen kontekstiin keskittyvän monikielisyystutkimukseni tarkoituksena on valottaa kielen ja yhteiskunnan suhteita diskurssianalyysin ja vähemmistökielimediatutkimuksen avulla. Muhosen (tulossa) väitöskirjatyön aineisto ja näkökulma ovat huomattavasti laajemmat kuin oman työni, joten Muhosen tutkimustulosten anti on myös esimerkiksi yleistettävyydeltään eri luokkaa kuin oman tutkimukseni. Koska aineistomme ovat osittain samat, työssäni on

lisäksi päällekkäisyyksiä Muhosen työn kanssa, mutta nämä päällekkäisyydet olen osoittanut tekstissä selvästi.

Nimitän tutkimuskohdettani Sisuradion nuorisoklubeja scollonlaisen diskurssianalyysin (Scollon – Scollon 2004) hengessä tutkimukseni neksukseksi (Scollon – Scollon 2004: 14). Se on paikka, jonne tutkimani sosiaalinen toiminta eli kielenkäyttö sijoittuu. Yhtä hyvin tutkimustani voi pitää kokonaisuudessaan neksuksena, jossa erilaiset tutkimusalat osuvat yhteen. Näitä aloja ovat sosiolingvistiikka, diskurssianalyysi, monikielisyystutkimus, vähemmistökielimediatutkimus, nuorisokielitutkimus, ruotsinsuomalaisten ja osittain suomensuomalaistenkin nuorten kieleen kohdistuva tutkimus. Kyse on siis monitieteisestä laadullisesta tutkimuksesta.

Tutkimukseni on kolmiosainen. Ensimmäisessä osassa valotan kaikkia niitä teoreettisia suuntauksia, jotka kohtaavat tutkimuksessani, kontekstualisoin tutkimuskohdettani ja teen katsauksen oman tutkimukseni kannalta relevantteihin tutkimuksiin. Lähden siis liikkeelle teoriataustasta. Luvussa 2 esittelen sosiaalisen näkökulman monikielisyyteen ja määrittelen näkökulmaan sisältyvät käsitteet: heteroglossia (Bakhtin 1981: 428), kielelliset resurssit (Blommaert 2005: 10), kielentyminen (Becker 1991) ja metakielentyminen (Pietikäinen ym. 2008: 83). Luku 3 alkaa diskurssianalyysin tiedollisten ja kielellisten lähtökohtien kartoittamisesta, jatkuu diskurssianalyysin yleisen teoreettisen tason, diskurssianalyytikon position ja diskurssianalyyttisten tutkimustulosten luonteen esittelyllä ja päättyy tähän tutkimukseen valitsemani diskurssianalyysin haaran, neksusanalyysin (Scollon – Scollon 2004) teorian kuvailemiseen. Luku 4 on tutkimuskohteeni kontekstualisointia. Käsittelen siinä suomalaisvähemmistön tilaa Ruotsissa, suomen kielen asemaa maassa ja vähemmistökieliviestin SR Sisuradion toimintaa. Luvussa 5 esittelen vähemmistökielimediatutkimusta ja nuorten ruotsinsuomalaisten kielestä tehtyjä tutkimuksia.

Tutkimukseni toisessa osassa, luvussa 6 esittelyssä ovat aineistoni SR Sisuradion nuorisoklubit, tutkimuskysymykset eli se, mitä tutkimukseni avulla haluan saada selville sekä neksusanalyysi-menetelmä (Scollon – Scollon 2004), jonka avulla katson pystyväni vastaamaan tutkimuskysymyksiini. Tutkimuksen kolmas ja viimeinen osa eli luvut 7 ja 8 ovat analyysia ja tuloksia. Luku 7 on varsinainen analyysiluku, joka jakautuu kielentymisen (Becker 1991) ja metakielentymisen (Pietikäinen ym. 2008: 83) erittelyyn, joita havainnollistan myös visuaalisin keinoin. Luvussa 8 teen yhteenvetoa tutkimustuloksista, arvioin teoreettisia, aineistollisia ja metodologisia valintojani sekä kehittelen jatkotutkimuspolkuja.

2. Sosiaalinen näkökulma monikielisyyteen

Tässä tutkimuksessa olen kiinnostunut kielen ja yhteiskunnan välisistä suhteista eli kielenkäytön ja yhteiskunnallisen todellisuuden välisistä syy-yhteyksistä. Tutkimukseni on siis osittain sosiolingvististä. Tarkemmin ottaen tutkin monikielisyyttä vähemmistökielimediassa. Tutkimukseni ilmentää niin yhteiskunnallisessa kuin tieteellisessäkin kielipolitiikkakeskustelussa 1990-luvun alkupuolella tapahtunutta paradigmanvaihdosta. Globalisaatioprosessin ja Euroopan yhdentymisen seurauksena kielten kiinteä yhteys kansallisvaltioihin kyseenalaistettiin ja kieltä ryhdyttiin tarkastelemaan kansainvälisessä ja kulttuurien välisessä tai valtioiden ja kulttuurien rajat ylittävässä kehyksessä (Busch 2004: 13). Käytän uudesta ajattelutavasta tässä tutkimuksessa nimitystä sosiaalinen lähestymistapa (Heller 2007a). Sosiaalisesta näkökulmasta katsottuna kielet eivät ole jäännöksettömästi käsitettäviä, rajattuja kokonaisuuksia, vaan tilanteisesti vaihtelevia ja muuntuvia, prosessiluonteisia. Käsitys kielestä rajattuna kokonaisuutena, puhe koodeista tai kieliyhteisöistä, on 1800-luvun kielellistä, kulttuurista, kansallista, alueellista ja valtiollista yhtenäisyyttä tavoitelleen kansallisvaltioajattelun tulosta (Heller 2007b: 341). Puhe kielistä kansallisina ja monologisina on omaan varhaismoderniin diskurssijärjestykseensä perustuva ajatusrakennelma, joka vastaa mielestäni huonosti myöhäismodernin 2000-luvun monikielistä todellisuutta. Tarkoituksenmukaisempaa on käsittää kieli sosiaalisena käytänteenä, kielenkäyttäjät sosiaalisina toimijoina ja rajanvedot sosiaalisen toiminnan tuloksena (Heller 2007a: 1).

Tarkoitankin monikielisyydellä sitä, että kielenkäyttäjät viestivät kielellisten resurssien (Blommaert 2005: 10) avulla ja resurssit ovat tietyistä sosiaalisista ja kulttuurisista seikoista riippuvia (Heller 2007a: 1). Ihmisten välinen kommunikaatio tuottaa aina indeksikaalisia merkityksiä, joiden tulkitseminen perustuu sen sosiaalisen tilanteen tulkitsemiseen, jossa kommunikaatio tapahtuu. Indeksikaalisuuden kautta ilmaukset kertovat ilmaisijastaan, ilmauksesta itsestään ja sen sosiaalisesta ilmenemiskontekstista. Indeksikaalinen merkitys tekee siis kielenkäytöstä sosiaalista ja kulttuurillista. (Blommaert 2005: 12.) On kuitenkin tärkeää huomata, että sosiaalisen kontekstin perusteellinenkaan tunteminen ei auta ennustamaan täysin, mitä yksittäinen kielenkäyttäjä sanoo tietyllä hetkellä ja kuinka toinen kielenkäyttäjä tulkitsee hänen sanomaansa (Johnstone 2008: 157). Kielenkäytössä on siis aina rahtunen yllätyksellisyyttä.

2.1 Heteroglossia, kielelliset resurssit, kielentyminen ja metakielentyminen

Sosiaalinen näkökulma monikielisyyteen edellyttää erityisen käsitteistön käyttöönottoa. Oman tutkimukseni kannalta tarpeellisia käsitteitä ovat heteroglossia (Bakhtin 1981: 428, 291), kielelliset resurssit (Blommaert 2005: 10), kielentyminen (Becker 1991) ja metakielentyminen (Pietikäinen ym. 2008: 83). Heteroglossia on Bakhtinin dialogisen kielifilosofian käsite, jolla viittaan kielen monimuotoisuuteen. Dialogisuus on Bakhtinin (1981: 426) mukaan sitä, että elämme merkitysten maailmassa, jossa kaikki tarkoittaa jotakin ja kaikki voidaan ymmärtää osana suurempaa kokonaisuutta. Merkitykset ovat vuorovaikutussuhteessa toisiinsa ja määräävät siten toisiaan. (Bakhtin 1981: 426.) Kaikki kielelliset teot liittyvät osaksi merkitysten loputonta paljoutta, eikä merkitysten keskinäisiä vaikutusyhteyksiä ole mahdollista tietää, mikä tarkoittaa myös sitä, etteivät kielelliset tuotokset ole kielenkäyttäjän yksityisomaisuutta, eikä hänellä ole yksinoikeutta niiden tulkintaan (Lehtonen 1996: 52).

Heteroglossia merkitsee yksinkertaisimmillaan sitä, että kaikki kielenkäyttö on aina tiettyihin sosiaalisiin, historiallisiin, meteorologisiin ja fyysisiin ehtoihin sidottua. Tällöin kieli on kokoelma erilaisia sosioideologisia rakennelmia, joissa kaikuvat samanaikaisesti nykyhetken ja menneisyyden äänet. Kieli koostuu erilaisten, esimerkiksi sosiaaliluokasta, alueellisesta sijoittumisesta, sukupuolesta, iästä tai ammatista käsin määriteltävien, ihmisryhmien kielistä. (Bakhtin 1981: 428, 291.) Tässä tullaankin kielellisten resurssien käsitteeseen. Sen sijaan, että kieli käsitettäisiin perinteiseen tapaan jonkin kansallisvaltion omaisuutena, järjestelmänä, joka noudattaa yhtenäisiä kielioppi- ja merkitysperiaatteita, heteroglossia edellyttää kielen ymmärtämistä joukkona resursseja. Esimerkiksi asia, josta käytetään nimitystä suomen kieli, on oikeastaan monimutkainen ja kerrostunut kokoelma kielellisiä variantteja ja sosiolingvistisestä näkökulmasta suomen kielen tarkastelun pitää olla näiden varianttien eli erilaisten suomen kielien tarkastelua (Blommaert 2005: 10). Kielellisten resurssien käyttö on sidoksissa tiettyihin sosiaalisiin ja kulttuurisiin seikkoihin ja niiden merkitys ja arvo ovat sosiaalisesti rakennettuja. Historiallinen ajanjakso sosiaalisen järjestelmän prosesseineen säätelee siis kielenkäyttöä. (Heller 2007a: 2.)

Blommaert (2005: 10) esittää viisi kielellisten resurssien ryhmää. Ensimmäiseen kuuluvat viestintämuodoista ja -kanavista käsin määriteltävät eli esimerkiksi puhutut ja kirjoitetut variantit. Toinen ryhmä koostuu maantieteellisesti määräytyvistä varianteista eli murteista ja alueellisista aksenteista. Kolmatta ryhmää ovat

sosiolekteiksi usein nimitetyt yhteiskunnallisiin lähtökohtiin palautuvat variantit eli luokkaperusteiset variantit, ammattikielet, vertaisryhmäpuhe ja ikään, sukupuoleen tai etnisyyteen perustuvat variantit. Neljäs ryhmä sisältää puolestaan johonkin tilanteeseen tai elämänalueeseen liittyvän kielenkäytön, vaikkapa ruokapöytä- ja luokkahuonekeskustelut. Viidennessä ryhmässä ovat viestinnän tyylit, lajit ja rakenteet eli muun muassa muodolliset ja epämuodolliset variantit, tarinankerronta, vitsit, arkikeskustelu, julkinen puhe ja media-diskurssi. Jokainen kielenpalanen, kielellinen ilmaus, kantaa näitä ominaisuuksia mukanaan ja kertoo siten paljon kielenkäyttäjästä ja tilanteesta, jossa ilmaus on lausuttu. (Blommaert 2005: 10.) Tämä on ymmärrettävää, kun perehdytään prosessiin, jonka tuloksena kielellinen ilmaus on syntynyt. Kyse on valintojen tekemisestä. Pietikäisen (2002: 247–248) mukaan kielenkäyttäjällä on monia vaihtoehtoisia mahdollisuuksia käyttää kieltä eli hän voi valita esimerkiksi eri sanojen, tyylien ja koheesiokeinojen väliltä. Miten hän sitten päättääkin itseään ilmaista, on hänen kielellisillä valinnoillaan joka tapauksessa laajempia yhteiskunnallisia ja sosiaalisia vaikutuksia puheenaiheeseen, puhujaan itseensä ja vastaanottajiin. Tiedon ja uskomusten järjestelmät, yhteisölliset identiteetit ja sosiaaliset suhteet muovautuvat valinnoissa, mutta samalla käyttöyhteydessä eli viestintätilanteessa, jopa koko yhteiskunnassa, vallitsevat normit, arvot ja institutionaaliset rutiinit sekä muut kielenkäyttäjät panevat rajat valinnan runsaudelle. Kielenkäyttö heijasteleekin samanaikaisesti yksittäisen kielenkäyttäjän ja ympäröivän kulttuurin ja yhteiskunnan valintoja ja arvoja. (Pietikäinen 2002: 247–248.)

Kielellisiin resursseihin liittyy paljon niin yhteiskunnallista kuin globaalia epäsuhtaa. Resurssien epätasainen jakautuminen voi tarkoittaa käytännössä esimerkiksi sitä, että yhtä ja samaa kieltä puhutaan monilla eri tavoilla ja nämä tavat voivat paljastaa vaikkapa kielenkäyttäjän sosiaaliluokan. Jokin kielellinen resurssi voi nauttia suurta arvostusta yhdessä valtiossa, kun sitä ei toisessa valtiossa arvosteta juuri lainkaan. Resurssiajattelussa jokaisella kielenkäyttäjällä on oma kielellinen repertuaarinsa, siis oma ainutkertainen resurssikokoonpanonsa, jonka avulla hän osallistuu viestintään. Resurssien epäsuhdan vuoksi myös kielenkäyttäjien suhteet toisiinsa ovat epäsymmetrisiä. (Blommaert 2005: 12–14.)

Kielenkäyttäjä puhuu lisäksi aina jostakin paikasta käsin. Erityisen kielellisen resurssin käyttö sijoittaa kielenkäyttäjän erityiseen sosiaaliseen ja/tai fyysiseen paikkaan ja siirtää tämän paikan ominaispiirteet sanottuun. Esimerkiksi jonkin alueellisesti leimautuneen resurssin käyttö sijoittaa kielenkäyttäjän alueelle, joka yhdistyy ajattelussa kielenkäyttäjän valitsemaan resurssiin. Sanottuun siirtyy niitä indeksikaalisia arvoja, joita

ajattelussa yhdistetään kyseessä olevaan alueeseen. Voidaankin puhua paikannetuista resursseista (*placed resources*), jotka toimivat tietyssä ympäristössä, mutta kun ne siirretään toiseen paikkaan, ne saavat aivan uuden merkityksen, toimivat toisella tavalla tai eivät enää toimi lainkaan. Kielenkäytön kietoutuminen paikkoihin on tyypillistä sosiaaliselle vuorovaikutukselle nimenomaan globalisaation aikakaudella kulttuurien rajat ylittävien liikkeiden voimistuessa. (Blommaert 2005: 83, 223–224.)

Käsitän kielen siis dynaamisena ja prosessuaalisena kenttänä, jolla valitaan joko omasta tahdosta tai ulkoisten olosuhteiden pakosta tiettyjä kielellisiä resursseja. Saadakseni näin määritellystä kielestä otteen tarvitsen kielentymisen (*languaging*) käsitettä. Kielentyminen on yksinkertaisesti sitä toimintaa, jossa kielenkäyttäjä käyttää kielellisiä resurssejaan (Becker 1991: 228). Kielen ja yhteiskunnan suhteita selvittävän tutkimuksen on lähdettävä siitä olettamuksesta, että kieli merkitsee jotakin käyttäjälleen (Blommaert 2005: 14). Kielentyminen voikin olla myös itseensä viittaavaa eli kielentymistä kielentymisestä (Becker 1991: 229). Metakielentymisen (*metalanguaging*) (Pietikäinen ym. 2008: 83) käsitteen avulla katson pääseväni käsiksi merkityksiin, joita kielenkäyttäjä kielelle antaa. Tarkoitan metakielentymisellä siis niitä tapoja, joilla kielentymisestä puhutaan (Pietikäinen ym. 2008: 83).

3. Konstruktionistinen tieto- ja kielikäsitys

Tässä luvussa keskityn diskurssianalyysiin teoriana. Ensin selvitän tieto- ja kielikäsitystä, joka puhaltaa diskurssianalyysiin hengen. Sen jälkeen paneudun itse diskurssianalyysiin: määrittelen, mitä se on, millainen diskurssianalyytikko on tutkijana ja millaisia tuloksia tällaisella tutkimuksella saadaan aikaan. Lopuksi esittelen erästä diskurssianalyysin sovellusta, neksusanalyysia (Scollon – Scollon 2004), jonka keinoin teen tällä kertaa tutkimusta.

Tämä tutkimus on siis osittain diskurssianalyyttista, mikä johtaa siihen, että tarkastelen kieltä sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta. Diskurssianalyysi on nimittäin yksi sosiaalisen konstruktionismin suuntaus, mutta toisaalta konstruktionismi voidaan myös nähdä yhtenä diskurssintutkimuksen suuntauksena. Sosiaalinen konstruktionismi on yleisnimitys joukolle uudempia teorioita kulttuurista ja yhteiskunnasta. (Winther Jørgensen – Phillips 2000: 11; Luukka 2000: 154.) Teorioita yhdistävät seuraavassa esittelemäni pääperiaatteet, joita siis sosiaalisena konstruktionistina noudatan tässä tutkimuksessa. Burrin (2003: 2–6) mukaan sosiaalinen konstruktionismi

nojaa neljään lähtökohtaan. Itsestään selvään tietoon on ensinnäkin suhtauduttava kriittisesti. Tietomme maailmasta ei ole objektiivinen totuus eikä maailmankuvamme peilikuva todellisuudesta. Todellisuus näyttäytyy meille sen sijaan oman luokittelevan ajattelutapamme kautta. (Burr 2003: 2–6.) Vastakohtana tällaiselle ymmärrykselle tiedon tuottamisesta on positivismi, jonka piirissä katsotaan maailmasta voitavan välittää yksi totuus, josta ei tarvitse neuvotella (Winther Jørgensen – Phillips 2000: 111).

Toiseksi kielenkäyttäjä on aina historiallinen ja kulttuurillinen olio. Näkemyksemme ja tietomme maailmasta ovat väistämättä kulttuurillisia ja historiallisia. Tavat, joilla ymmärrämme ja representoimme maailmaa ovat historiallisesti ja kulttuurisesti sidottuja ja kontingentteja. Ei ole mitenkään välttämätöntä, että maailmankuvamme ja identiteettimme ovat sellaisia kuin ne nyt ovat. Ne voivat myös muuttua ajan kuluessa. Diskursiivinen toiminta on sosiaalista toimintaa, jolla samanaikaisesti rakennetaan ja ylläpidetään sosiaalista maailmaa eli tietoa, identiteettejä ja sosiaalisia suhteita. Kyse on antiessentialistisesta lähestymistavasta. Kun sosiaalinen maailma rakentuu sosiaalisesti ja diskursiivisesti, ei maailman luonne ole ulkoisten olosuhteiden määräämä tai edeltä käsin päätetty. Ihmisillä ei myöskään ole sisäisiä ”ytimiä” eli sarjaa aitoja ja muuttumattomia erityispiirteitä. (Burr 2003: 3–6.)

Kolmanneksi tieto on yhteydessä sosiaalisiin prosesseihin. Tapaamme ymmärtää maailma luodaan ja ylläpidetään sosiaalisissa prosesseissa. Sosiaalinen vuorovaikutus on tiedon syntymisen paikka. Siinä rakennetaan yhteisiä totuuksia ja taistellaan siitä, mikä on totta mikä valhetta. Neljänneksi tieto yhdistyy myös sosiaaliseen toimintaan. Tietyt tavat toimia luonnollistuvat ja toisista tulee mahdottomia tietyn maailmankuvan sisällä. Erilaiset sosiaaliset maailmankuvat synnyttävätkin erilaista sosiaalista toimintaa. Tällöin tiedon ja totuuden sosiaalisella konstruktiolla on sosiaalisia seuraamuksia. (Burr 2003: 4–5.)

Konstruktionismin vastakkainasettelu positivistisen tieteenihanteen kanssa olikin jo edellä puheena. Konstruktionismin vastapoolia voidaan myös nimittää realistiseksi kielikäsitykseksi. Sen mukaan kieli kuvaa tai heijastaa todellisuutta ja sen piirissä pohditaan, josko tutkimalla saatu informaatio on totuudenmukaista. Tutkimuksen tavoitteena on saada ote kielen takana olevasta objektiivisesta todellisuudesta. (Pietikäinen 2007.) Winther Jørgensen ja Phillips (2000: 12) varoittavat sosiaalisen konstruktionismin teorioiden ylimalkaisen tulkinnan johtavan helposti käsitykseen, ettei sosiaalisessa toiminnassa ole minkäänlaista pakkoa tai säännöllisyyttä. Tieto ja identiteetit ovat toki aina periaatteessa kontingentteja, mutta käytännön tilanteissa ne ovat kuitenkin aina suhteellisen

sidottuja. Konkreettiset tilanteet asettavat tiukat rajat sille, millaisia identiteettejä yksilö voi ottaa käyttöön ja mitkä väitteet voidaan hyväksyä merkityksellisinä. (Winther Jørgensen – Phillips 2000: 12.)

3.1 Diskurssianalyysi

Diskurssianalyysi ei ole yksi yhtenäinen yritys tehdä selkoa kielenkäytön ja maailman välisestä suhteesta vaan kokoava nimitys poikkitieteellisille ja monialaisille teoria- ja metodikokonaisuuksille. Diskurssianalyysin eri sovelluksista voidaan puhua paketteina, joihin on kääritty tietynlainen ontologinen ja epistemologinen näkökulma kieleen, teoreettisia malleja, metodologisia ratkaisuja ja erityisiä tekniikoita kielen analysoimiseen. Diskurssianalyysia voidaan käyttää monilla sosiaalisilla alueilla monenlaisissa tutkimuksissa. (Winther Jørgensen – Phillips 2000: 7–10.)

Diskurssianalyysin ydinkäsitteestä diskurssistakin on tarjolla monia määritelmiä ja erilaisia analyysitapoja. Luukka (2000: 143–153) jäsentää diskurssintutkimuksen suuntausten kirjoa jakamalla ne erilaisten kielenkäyttöä koskevien näkökulmien perusteella neljään ryhmään, joista konstruktionistisen olen siis valinnut tähän tutkimukseen. Muut kolme ovat tekstuaalinen, kognitiivinen ja interaktionaalinen suuntaus. Tekstuaalisesta näkökulmasta diskurssi on tuote, irrallinen kielellinen kokonaisuus, lausetta laajempi kielen katkelma. Kognitiivisen suuntauksen kannattajat hahmottavat diskurssin mentaalisena prosessointitapahtumana, ja interaktionaalinen suuntaus kuvaa vuorovaikutusta tietyssä tilanteessa osallistujien ehdoilla ja suuntauksen kannattajat katsovat diskurssin olevan merkitysneuvottelun tulosta. Tekstuaalinen ja kognitiivinen lähestymistapa pohjautuvat formalistiseen kielikäsitykseen. Karkeistaen formalisti näkee kielen mentaalisena, suhteellisen pysyvänä koodijärjestelmänä. Niinpä kielitieteen tuleekin hänen mielestään kuvata kielikoodin yleisperiaatteita ja kielestä on etsittävä yhteisiä, universaaleja piirteitä. Interanktionaalinen ja eritoten konstruktionistinen suuntaus ovat funktionaalisia lähestymistapoja. Funktionalistille kieli on hieman yksinkertaistaen tilanteittain muuntuva sosiaalisen vuorovaikutuksen väline. Kielitieteessä onkin hänen mielestään tutkittava todellista kielenkäyttöä ja siinä rakentuvaa kielisysteemiä. Funktionalistille kieli on jotakin moninaista, useita eri puhetapoja, koska kieli on perusluonteeltaan vaihtelevaa ja muuntuvaa. (Luukka 2000: 143–153.)

Uutistekstejä diskurssianalyyttisesti erittelevän Kuneliuksen (1997: 202) mukaan diskursseja voi alkaa purkaa monelta kannalta. Diskurssianalyytikko voi

tarkastella, millaista sanastoa, lauserakenteita tai juoniratkaisuja tutkimusaineistossa viljellään. Huomiota voi kiinnittää myös siihen, ketkä kulloisessakin diskurssissa on päästetty ääneen ja millä ehdoilla. Miten sitten tutkimuskohdettaan lähestyykin, tärkeintä on, että analyysilla koetetaan tuoda näkyväksi niitä sääntöjä ja konventioita, joilla kielenkäytön palanen on tuotettu ja liittää tehdyt havainnot fyysiseen maailmaan. (Kunelius 1997: 202.)

Suoninen (2004: 50) viittaa diskurssiin merkityssysteemin nimellä ja kuvailee merkityssysteemien identifiointia luovaksi harkinnaksi, jossa on otettava huomioon muutamia seikkoja. Alkuun on ymmärrettävä, että selkeiden kokonaisuuksien sijaan merkityssysteemit esiintyvät aineistossa pieninä paloina ja niiden tunnistaminen merkitys-systeemeihin kuuluviksi on prosessi, joka tarkentuu ja muuntuu läpi analyysin. Diskurssianalyysissa onkin hankalaa rakentaa sellaisia kiinteitä alkuhypoteeseja, jotka halutaan osoittaa oikeiksi tai vääriksi. Hypoteettisia oletuksia on toki tehtävä, mutta tutkimusprosessin eri vaiheissa siten, että merkityssysteemien kirjoon ja käyttötapoihin liittyvillä tulkinnoilla on muuntumisvaraa analyysin aikana. Lisäksi merkityssysteemien identifiointi on pidettävä erillään erillisten aiheiden erottamisesta toisistaan. Jäsentäminen on ajateltava niin päin, että merkityssysteemit ovat kielenkäytön alueita, joilla voidaan tehdä ymmärrettäväksi erilaisia aiheita tai teemoja. (Suoninen 2004: 50.) Oman tutkimukseni aiheena on monikielisyys ja se käy ymmärrettäväksi esimerkiksi Baabelin siunaus -diskurssin avulla, joka valaisee monien kielten olemassaoloa yhdeltä kantilta. Merkityssysteemien identifioinnissa ei myöskään ole kyse yksinomaan tutkijan päässä olevista ajatusrakennelmista, vaan merkityssysteemin olemassaololle on löydyttävä aineistosta kouriintuntuvat todisteet (Suoninen 2004: 51).

Itse määrittelen diskurssin tässä tutkimuksessa Foucaultin hengessä kunkin aikakauden ja kussakin tilanteessa kielenkäytössä ilmeneväksi ymmärrykseksi ja neuvotteluksi todellisuudesta. Diskurssi muodostuu joukosta ilmauksia, jotka kuuluvat samaan diskursiiviseen muodostumaan. Diskurssi on siis rajallinen määrä ilmauksia, joiden olemassaolon ehdot on määritettävissä. Näitä ilmauksia säätelee tietty diskursiivinen käytäntö, joka synnyttää joukon pakottavia lausumattomia aikaan ja paikkaan kiinnittyneitä sääntöjä. Tiettyine sosiaalisine, taloudellisine, maantieteellisine ja kielellisine lähtö-kohtineen säännöt määräävät, mitä, miten ja missä voidaan sanoa, kuka voi sanoa ja minkä ehtojen vallitessa. (Foucault 2002: 133–134, 145.) Diskurssi kutsuu kielenkäyttäjää siis katsomaan todellisuutta tietyltä taholta (Kunelius 1997: 198).

Diskurssianalyysin aineistona on diskurssin todellisia, ihmisaistein havaittavia esiintymiä, joista käytetään tavallisesti nimitystä tekstit, koska diskurssin-tutkimus on lähtenyt perinteisessä mielessä tekstiksi käsitettävän aineiston analysoinnista, mutta laajentanut tekstikäsitteen koskemaan myös diskursseja, jotka eivät esiinny kirjoitetussa muodossa. Tv:n keskusteluohjelma mielletään nykyisin tekstiksi siinä missä sähköpostiviestiketjukin. (Johnstone 2008: 20−21.) Blommaert (2005: 3) kuitenkin korostaa, että vaikka diskurssianalyyttinen tutkimus kohdistuu ensisijaisesti niin sanottuun lingvistiseen aineistoon, ei tämän aineiston ei-lingvistista esiintymisympäristöä tulisi jättää analyysin ulkopuolelle. Blommaertille diskurssianalyysi on kaiken inhimillisen semioottisen toiminnan tutkimista. (Blommaert 2005: 3.) Samoilla linjoilla ovat myös Scollon ja Scollon (2003), jotka ovat laajentaneet diskurssianalyysin koskemaan koko materiaalista maailmaa. Geosemiotiikan (*geosemiotics*) avulla he tutkivat materiaaliseen maailmaan palautuvien merkkien, diskurssien ja ihmisen toiminnan sosiaalista merkitystä (Scollon – Scollon 2003). Omassa tutkimuksessani olen kiinnostunut vain kielenkäytöstä, ja toiminta, jota tutkin on siis kielellisten resurssien verbaalinen käyttö.

3.1.1 Tutkijan positio

Tapa, jolla asioista puhutaan on yksi keskeisimmistä prosesseista, joissa maailmojamme rakennetaan, oikeutetaan, vahvistetaan ja joissa maailmoja koskevista käsityksistä taistellaan. Analyysi on siis myös itsessään toimintaa maailmassa, jota se tutkii. (Scollon – Scollon 2004: 9.) Yksikään diskurssianalyyttinen tutkimus ei voi olla lopullisen objektiivista todellisuuden kuvaamista. Sosiaalisen konstruktionismin tiedonkäsityksen mukaan tieteellinen tieto on sekin produktiivista. Jos tiede käsitetään diskurssina, se tuottaa tietynlaista diskurssitietoa, sosiaalisia suhteita ja identiteettejä siinä missä mikä tahansa muu diskurssi. (Winther Jørgensen – Phillips 2000: 111.) Tiedeyhteisön jäsenenä diskurssi-analyytikon onkin muistettava korostaa myös omalla tutkimuksellaan tuottamansa tiedon suhteellisuutta. Pietikäinen (2000: 203) kutsuu tutkimustyön taustalla olevien kiinnostusten ja intressien julkituomista reflektoivaksi ajatteluksi. Tutkijan on punnittava omia tausta-oletuksiaan, tavoitteitaan ja tutkimuskohdetta jäsentäviä ja kuvaavia käsitteitä. Sosiaalisen konstruktionismin peräänkuuluttama kriittisyys ulottuu myös tieteen tekemiseen itseensä. Diskurssianalyytikon tulee suhtautua kriittisesti itsestään selvinä pidettyihin teoreettisiin normeihin ja käsitteisiin. Hänen on tavoiteltava parempaa teoreettista itseymmärrystä.

(Pietikäinen 2000: 203.) Tämä tarkoittaa sitä, että tutkijan on tunnistettava ja tunnustettava häntä ympäröivän tiedeyhteisön arvot, tavoitteet ja ennakkokäsitykset (Pietikäinen 2007).

Omaan tutkimukseeni tuotuna reflektoiva ajattelu tarkoittaa esimerkiksi sitä, että olen osoittanut olevani tietoinen monikielisyystutkimuksen monologisesta perinteestä ja perustellut, miksi en noudata tätä linjaa tällä kertaa. Mitä diskurssianalyyttisiin tausta-oletuksiini tulee, olen ottanut esille diskurssintutkimuksen eri suuntaukset ja selittänyt, miksi olen valinnut nimenomaan konstruktionistisen lähestymistavan (Winther Jørgensen – Phillips 2000: 11; Luukka 2000: 154). Olen siis perehtynyt tutkimusaloihin, jotka leikkaavat toisensa tutkimuskohteessani. En ole tehnyt teoreettisia tai metodologisia ratkaisuja umpimähkään. Päätäntöluvussa pohdin lisää, millaisia vaikutuksia taustallani on tutkimuksen toteuttamiseen ja tutkimustuloksiin.

3.1.2 Diskurssianalyyttisten tutkimustulosten anti

Oma diskurssianalyysini on laadullista tutkimusta ja jotta voisin kuvailla, millaisia tuloksia tällaisella tutkimuksella voin tuottaa, on tässä vaiheessa tarpeen kuvailla kvalitatiivisen tutkimusotteen tavoitteita. Pietikäisen (2007) mukaan kvalitatiivinen tutkimusote käy valitun ilmiön kuvaamiseen ja uuden tiedon hankkimiseen ilmiöstä. Laadullisessa tutkimuksessa halutaan ymmärtää ilmiöitä, tapahtumien merkityksiä ja prosesseja. Menneisyyden ja tulevaisuuden tulkitseminen on myös olennaista. Tutkija koettaa ylittää tulkintojen välittömän havaintotason ja tavoittaa syvärakenteita. Tutkijan tavoitteena on lopulta kyseenalaistaa annettuja totuuksia, nähdä toisin ja ihmetellä itsestään selvyyksiä. (Pietikäinen 2007.) Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena ei ole esittää universaaleja lainalaisuuksia, vaan selittää ilmiöitä paikallisesti tiettyjen historiallisten ja kulttuuristen ehtojen määrääminä (Alasuutari 1999: 55). Laadullisen diskurssianalyysin keinoin ei voi tehdä yleistyksiä. Niinpä tutkimuksen uskottavuus perustuu siihen, että tulkinta on ajateltavissa oleva ja tutkittavat hyväksyvät sen, tutkimusprosessi sekä -menetelmät on kuvattu huolellisesti, analyysi kättelee teoriaa ja tutkimuksessa on jo edellä teroitettua tutkijan omien lähtökohtien ja sitoumusten reflektointia. Laadullisen tutkimuksen sovellettavuutta voidaan puolestaan arvioida sen perusteella, kuinka hyvin sen tulokset ovat sovellettavissa vastaavaan ilmiöön toisissa tilanteissa ja mikä on tutkimuksen anti sen kohderyhmälle. (Pietikäinen 2007.)

Mihin diskurssianalyysi sitten tarkalleen ottaen tähtää? Mitä sen avulla oikeastaan halutaan saada aikaan? Yksinkertainen vastaus kuuluu: muutosta. Mutta missä?

Kun diskurssianalyysin perustana on ajatus kielen ja maailman vastavuoroisesta suhteesta eli kielen katsotaan muokkaavan maailmaa ja maailman kieltä, ajatellaan kielenkäytöllä olevan väistämättä vaikutusta fyysiseen maailmaan. Tapa, jolla maailmasta puhutaan määrää toisin sanoen toimintaa maailmassa. Diskurssianalyytikko toivookin saavansa tutkimuksillaan aikaan muutosta tietorakenteissa eli merkityksenmuodostuksessa ja siten lopulta fyysisessä maailmassa. Nopeasta muutoksesta on kuitenkin turha haaveilla, koska merkityksenmuodostusta koskevat muutokset ovat kollektiivisia, sosiaalisia prosesseja ja sellaisina hyvinkin hitaita. Tehokkaana muutosagenttina toimimisen sijasta diskurssianalyytikon tehtävänä on enemmänkin nostaa jotakin objektiivisen alueelta poliittisen alueelle. Hänen pitää siis ravistella hiljaisia itsestäänselvyyksiä ja tuoda ne alueelle, jolla niitä voidaan kannattaa tai vastustaa. Diskurssianalyytikko voi tehdä itsestään selvästä potentiaalisen keskusteluaiheen ja kritiikin kohteen ja panna siten muutosprosessin käyntiin. Diskurssianalyysiä voidaan myös käyttää muutoksen mahdollisuuksien selvittämiseen, jolloin tavoitteena on osoittaa ne kohdat, joista muutos suurimmalla todennäköisyydellä voi alkaa. Tällaisia ovat paikat, joissa diskurssit joutuvat konfliktiin keskenään. Diskurssien kenttähän on aina taistelutanner, jolla erilaiset näkemykset maailmasta kyseenalaistavat toisiaan ja kilpailevat parhaan näkemyksen valta-asemasta. (Winther Jørgensen – Phillips 2000: 150–151.)

3.2 Neksusanalyysi

Diskurssianalyysin muodoista scollonlainen neksusanalyysi soveltuu parhaiten omaan tutkimukseeni, koska neksusanalyysin piirissä ollaan erityisen kiinnostuneita sosiaalisesta toiminnasta. Diskurssianalyysi halutaan siis kytkeä nimenomaan sosiaalisiin käytänteisiin. (Scollon – Scollon 2004: 7−9.) Lisäksi neksusanalyysissa korostetaan sosiaalisen toiminnan liittyvän aina johonkin paikkaan. Neksusanalyytikko puhuukin diskursseista paikassa ja tarkoittaa sitä, että kaikki sosiaalinen toiminta suoritetaan jossakin todellisessa, materiaalisessa paikassa maailmassa, koska toimijoina ovat sosiaaliset toimijat, ihmiset. Niinpä kaikki maailman paikat ovat monimutkaisia kokonaisuuksia tai neksuksia, joiden läpi useat diskurssit kiertävät. Jotkin diskursseista kiertävät hitaalla vauhdilla eli muotoutuvat hitaasti ja ovat läsnä kaiken aikaa, toiset nopealla eli kehittyvät joutuisaan ja kohtaavat neksuksen vain hetkellisesti. Jotkin diskurssit ovat paikassa tapahtuvan erityisen sosiaalisen toiminnan kannalta kaukaisia tai niillä ei ole suoraa relevanssia toiminnalle, toiset ovat suoraan relevantteja toiminnan kannalta. Neksusanalyysissä koetetaankin tutkia

empiirisesti, mitkä diskurssit ovat relevantteja ja etualalla, mitkä taas irrelevantteja (ainakin kyseisenä hetkenä) tai taka-alalla kiinnostuksen kohteena olevassa sosiaalisessa toiminnassa. (Scollon – Scollon 2004: 14.)

Sosiaalisen toiminnan aikajänteelle pannaan myös neksusanalyysissa painoa. Analyysimuoto sopiikin oivasti yhteen foucaultilaisen tiedon arkeologiaa korostavan diskurssinäkemyksen (Foucault 2002) kanssa. Neksusanalyysi toimii kolmella aikatasolla. Se ei ole ainoastaan valitun ajankohdan tarkkaa empiiristä tarkastelua, vaan myös niiden ratojen tai diskurssisyklien historiallista analysointia, jotka risteytyvät tässä ajankohdassa sekä niiden odotusten analyysiä, jotka ajankohtaan kuuluvat sosiaaliset käytänteet synnyttävät. (Scollon – Scollon 2004: 8.)

Neksusanalyysin etuna on myös sen tapa ymmärtää sosiaalista toimintaa kahdella tasolla. Diskurssianalyysi on perinteisesti keskittynyt kahteen analyyttiseen tasoon, joita on tarkasteltu erillään toisistaan. Diskurssianalyytikko on siis pitäytynyt joko sosiaalisen vuorovaikutuksen paljastavien hetkien mikrotason analyysissä tai paljon laajemmassa yhteiskunnallisten ryhmien ja vallantavoittelun välisten suhteiden yhteiskunnallis-poliittis-kulttuurisessa analyysissä. Neksusanalyysissä nämä tasot halutaan yhdistää. Neksusanalyytikko uskoo, että laajemmat yhteiskunnalliset asiat perustuvat mikrotason sosiaalisen vuorovaikutuksen käytänteisiin, ja niinpä arkisimmatkin mikrotason käytänteet muodostavat neksuksen, jonka kautta suurimmat yhteiskunnallisen organisaation ja käytänteiden syklit kiertävät. Diskurssianalyysin katsotaan olevan tehokas työkalu sosiaalisen elämän ymmärtämiseen yhteiskunnallisen analyysin inter-personaalisilla, organisationaalisilla ja institutionaalisilla tasoilla. (Scollon – Scollon 2004: 8−9.)

Tässä tutkimuksessa analyysini moottorina oleva toiminta on erilaisten kielellisten resurssien käyttö. Toiminnan neksuksena on Ruotsissa toimiva lähtökohdiltaan suomenkielinen nuoriso-ohjelmaformaatti. Analyysini on sitä, että laajennan moni-kielisyyden tarkastelun aika- ja paikkamittakaavaa eli tutkin, millaista menneisyyttä, ohjelmien lähettämishetken nykyisyyttä ja tulevaisuutta ohjelmien tekijöiden puheessa rakentuvat diskurssit kantavat mukanaan. Olen kiinnostunut siitä, mitä tietyssä paikassa kohtaava joukko kielenkäyttäjiä saa aikaan, miten he yhdessä rakentavat käsitystä moni-kielisyydestä.

4. Suomalaiset Ruotsissa

Jotta tutkimuskohteeni eli Ruotsissa toimivan lähtökohdiltaan suomenkielisen nuorisoradio-ohjelman monikielinen maailma kävisi ymmärrettäväksi, selvitän tässä luvussa Ruotsissa asuvan suomalaisvähemmistön muodostumista ja nykytilaa. Käsittelen vähemmistön syntyhistoriaa, alueellista jakautumista, määrää, kielellisiä oloja sekä viestintä, johon tutkimani nuoriso-ohjelmat kuuluvat.

Yhteydet Ruotsin ja Suomen välillä ovat olleet kiinteät esihistoriallisesta ajasta alkaen (Korkiasaari – Tarkiainen 2000: 19). Ruotsissa on ollut useita huomattavia suomalaisperäisiä ryhmiä, jotka ovat eronneet toisistaan historialtaan ja kielioloiltaan (Andersson – Kangassalo 2003: 31). Tällä hetkellä suomalaistaustaisilla on Ruotsissa väestöryhmänä kaksoisidentiteetti: he muodostavat sekä perinteisen historiallisen vähemmistön että maahanmuuttajavähemmistön (Boyd – Huss 2001: 2). Ruotsissa asuvista suomalaisista käytetään usein nimitystä ruotsinsuomalaiset. Yhden laajasti käytetyn määritelmän mukaan tähän ryhmään kuuluvat Ruotsissa pysyvästi asuvat Suomesta toisen maailmansodan jälkeen Ruotsiin muuttaneet ja heidän jälkeläisensä (Andersson – Kangassalo 2003: 31). Tässä tutkimuksessa olen päätynyt viittaamaan ruotsinsuomalaisilla koko Ruotsissa asuvaan suomenkieliseen vähemmistöön. Tarkemmin ottaen keskityn Ruotsissa asuviin nuoriin aikuisiin, joilla on jonkinlainen side Suomeen. Osa heistä on syntynyt Suomessa ja muuttanut Ruotsiin, osa on syntynyt Ruotsissa, mutta ainakin toinen heidän vanhemmistaan on syntynyt Suomessa. Heitä yhdistää ennen kaikkea jonkinlainen suomen kielen taito. Oikeastaan käsite ruotsinsuomalainen ei ole merkityksellinen tutkimukseni kannalta muuten kuin siinä, että tutkimuskohteenani oleva ohjelmaformaatti viittaa sillä vastaanottajakuntaansa. En ole rajannut aineistostani pois suomalaisia, jotka osallistuvat ohjelmien tekemiseen, mutta joilla ei ole mitään suhdetta Ruotsiin. Enhän tutki tietyn etnisen ryhmän, vaan kaikkien ohjelmia tekevien kielenkäyttöä.

Maantieteellisesti suomalaistaustaiset ovat asettuneet Ruotsissa etupäässä Tukholman ja Göteborgin väliselle teollisuusvyöhykkeelle. Pohjois-Ruotsissa on lisäksi suhteellisen paljon suomalaisperäistä väestöä. Suomalaiset asuttavat kuitenkin koko maata: jokaisessa Ruotsin kunnassa asuu suomalaisia, useimmissa ainakin muutamia satoja. (Andersson – Kangassalo 2003: 65–66; Melakari 2003: 5.) Virallista tietoa suomenkielisten määrästä ei ole saatavilla, koska Ruotsissa ei ole luvallista tilastoida asukkaita kielen tai etnisyyden pohjalta (Melakari 2003: 5). Väestökirjanpitoon merkitään henkilön kansalaisuus ja synnyinmaa sekä vastaavat tiedot tämän vanhemmista (Peura 1994: 9).

Näin tilastoituina suomalaistaustaisia asui Ruotsissa 447 450 vuonna 2000. He muodostivat 5 % koko väestöstä ja olivat suurin maahanmuuttajien ryhmä. Kaikkiaan Ruotsissa oli tuolloin asukkaita hieman vajaat 8,9 miljoonaa, joista miljoona eli 11,3 % oli maahanmuuttajia. (Befolkningsstatistik 2000, 2001.) Ruotsissa syntyneitä 16–29-vuotiaita, joiden vanhemmista ainakin toinen oli Suomessa syntynyt, oli vuonna 2002 yhteensä 63 379 (Befolkningsstatistik 2002). Tällaiset tilastotiedot ovat todella vain suuntaa-antavia, koska niiden ulkopuolelle jää joukko suomalaistaustaisia, jotka ovat vaihtaneet kansalaisuutensa ruotsalaiseksi (Peura 1994: 9).

Kun kieli ja etnisyys eivät ole merkityksellisiä väestökirjanpidossa, Ruotsin kunnissa ei ole käytössä samanlaisia kaksikielisyyskriteerejä kuin Suomessa, mutta jos näin olisi, useat Ruotsin kunnista voitaisiin luokitella kaksikielisiksi. Suomalaisten kaksikielisyyskriteereiden mukaan kunta on kaksikielinen siinä tapauksessa, että paikallinen vähemmistökieli eli ruotsi tai suomi, on vähintään 8 % (tietyin ehdoin 5 %) tai vähintään 3000 asukkaan äidinkieli kunnassa. (Andersson – Kangassalo 2003: 67.)

4.1 Suomi virallisena vähemmistökielenä Ruotsissa

Ruotsi ratifioi 1.12.1999 Euroopan neuvoston vähemmistökielisopimuksen ja puitesopimuksen kansallisista historiallisista vähemmistöistä. Sopimukset astuivat voimaan 1.4.2000. Tämä ruotsalaisen vähemmistöpolitiikan uudistus tarkoitti käytännössä sitä, että Ruotsi tunnusti kansallisiksi vähemmistöiksi saamelaiset, ruotsinsuomalaiset, tornionlaaksolaiset, romanit ja juutalaiset. Saame, suomi, meänkieli eli tornionlaaksonsuomi, romani chib ja jiddish saivat kotimaisen vähemmistökielen aseman. (Andersson − Kangassalo 2003: 30.) Saamelle, suomelle ja meänkielelle annettiin myös alueellisen kielen asema viidessä Pohjois-Ruotsin kunnassa: Jällivaarassa, Kiirunassa, Ylitorniolla, Pajalassa ja Haaparannalla. Laki velvoittaa valtionhallinnon ja kunnat tukemaan muun muassa omakielistä opetusta ja vanhustenhuoltoa sekä vähemmistöjen tutkimusta, arkistoja, kulttuuritoimintoja, joukkoviestimiä ja poliittisia vaikutusmahdollisuuksia. (Korkiasaari − Tarkiainen 2000: 468.) Ruotsi otti siis uuden vuosituhannen kynnyksellä käyttöön lakiin perustuvan vähemmistöpolitiikan, jonka muotoutumiseen Ruotsin suomalaisryhmillä on ollut merkittävä vaikutus. Toisin sanoen vähemmistölaki on ruotsinsuomalaisten ja tornionlaaksolaisten pitkäaikaisen työn tulosta. (Andersson − Kangassalo 2003: 30.)

Suomalaistaustaiset ovat suhtautuneet vähemmistölakiin kaksijakoisesti. Yhtäältä laki on ennen kaikkea historiallinen, koska se on ensimmäinen laatuaan Ruotsissa. Sen käytännön vaikutusten on toisaalta kuitenkin katsottu olevan varsin vähäisiä. Lailla on eittämättä tärkeä tehtävä vähemmistön oloja koskevan keskustelun avaajana, eräänlaisena symbolisena voittona, mutta lain sisältöön on oltu varsin pettyneitä. Ruotsin valtaväestö antoi jo lain valmisteluvaiheessa ymmärtää, ettei se ollut valmis ylimääräisiin myönnytyksiin. Toisin sanoen lakiin sisältyvien Euroopan neuvoston säätämien periaatteiden noudattamista pidettiin riittävänä. Toinen valmisteluvaiheen pettymyksistä oli lain alueellinen velvoittavuus. Lakihan ei velvoittanut minkäänlaisiin toimenpiteisiin Etelä-Ruotsin suurissa suomalaiskeskuksissa: Tukholman, Mälarinlaakson ja Göteborgin alueilla. Pohjoisen kuntien arkipäiväänkään laki ei ole mainittavasti vaikuttanut, koska niissä on jo kauan toimittu lain hengen mukaisesti. Valtion budjetissa lain edellyttämien toimenpiteiden toteuttamiseen varattu määräraha, 10 miljoonaa kruunua, oli niin mitätön, ettei sen turvin uskottu saatavan paljoakaan aikaan. Kaikista tyytymättömimpiä oltiin kuitenkin siihen, ettei laki velvoittanut erikseen mainittujen pohjoisruotsalaisten kuntien lisäksi muita Ruotsin kuntia mihinkään. Kunnille sälytettiin ainoastaan moraalinen velvollisuus järjestää suomenkielisiä palveluja. (Korkiasaari – Tarkiainen 2000: 469–470.)

Tammikuussa 2004 hallitus nimesi erityisen selvittäjän tutkimaan, olisiko vähemmistölain laajentamiselle aihetta. Tuolloin haluttiin selvittää, josko suomen kielen käyttöön pitäisi olla oikeus hallintoviranomaisten kanssa asioidessa ja tuomioistuimissa tietyllä alueella Tukholman ja Mälarinlaakson seudulla. Helmikuussa 2005 selvitykseen sisällytettiin vielä saamelaisten hallintoalueen laajentamismahdollisuudet etelä-saamelaiselle alueelle. (Statens offentliga utredningar 2005.) Uuden vähemmistölain säätäminen on edelleen kesken. Integraatio- ja tasa-arvoministeriön toimeksiannosta entinen oikeusneuvos Bengtsson julkaisi joulukuussa 2007 selvityksen, jossa hän esitteli vaihtoehtoja aiemmalle selvitykselle. Sen sijaan, että hallintoalue laajennettaisiin Mälarinlaaksoon, tietyt viranomaiset ja kunnat velvoitettaisiin Bengtssonin mallissa tarjoamaan suomenkielisiä palveluita, jos heidän palkkalistoillaan on suomenkielistä henkilökuntaa ja jos tarvetta palveluille vaikuttaisi viranomaisen tai kunnan mukaan olevan. Huhtikuussa 2008 Ruotsin vähemmistöministeri Sabuni oli sitä mieltä, että hallintoalueen laajentaminen antaisi ruotsinsuomalaisille vankemmat oikeudet. Alue ei kuitenkaan edelleenkään kattaisi kuin vain puolet ruotsinsuomalaisista. Sabunin mukaan vaihtoehtoja onkin kaksi: joko tiukemmat oikeudet pienemmällä alueella tai löyhemmät koko Ruotsissa. (Vuonokari 2008a.) Ruotsinsuomalaisten etujärjestöt ja useat viranomaiset

ovatkin sitä mieltä, että hallituksen uusi ehdotus vähemmistöoikeuksista on liian höllä eikä se täytä Euroopan neuvoston vaatimuksia. Liittojuristi Englund on vastannut tyytymättömyyteen toteamalla, että Ruotsin kunta- ja maakäräjäliitto vastustaa kaikkia ehdotuksia, joissa kuntien velvollisuus järjestää vähemmistökielisiä palveluja on tiukasti määritelty. (Vuonokari 2008b.) Miten uusi vähemmistölaki sitten liittyy tähän tutkimukseen? Lakia varten laaditussa vuoden 2005 selvityksessä kartoitettiin muun muassa nuorten ruotsinsuomalaisten tietoisuutta vähemmistöoikeuksistaan ja nuorten suomen kielen käyttöä. Käsittelen selvitystä tarkemmin nuorten ruotsinsuomalaisten kielestä tehtyjä tutkimuksia esittelevässä luvussa.

Uusinta uutta ruotsalaisessa kielipolitiikassa on uuden kansallisen kielilain säätäminen. Lakia varten luovutettiin mietintö (Statens offentliga utredningar 2008) kulttuuriministerille maaliskuussa 2008. Mietinnön laatija Nilsson katsoo laista tulevan laajempi ja tunnetumpi kuin nykyisestä vähemmistölaista. Lain keskeisimpiä sisältöjä olisi ruotsin kielen nostaminen maan pääkieleksi. Toistaiseksi ruotsin kieli ei siis ole virallinen kieli Ruotsissa. Ruotsin kielen uutta asemaa perustellaan sillä, että yhteiskunnassa on oltava yhteinen kieli, jota voidaan käyttää kaikilla yhteiskunnan alueilla. Englannin ei haluta valtaavan liiaksi alaa esimerkiksi koulutuksessa ja tutkimuksessa. Kaikilla ammattialoilla halutaan olevan myös ruotsinkielistä terminologiaa, jotta alojen tutkimustulokset olisivat muidenkin kuin asiantuntijoiden käytettävissä. Vähemmistölaissa luetellut vähemmistökielet saisivat pitää statuksensa ja niiden rinnalle nostettaisiin viittomakieli. Mietinnössä mainitaan myös, että Ruotsissa on nykyään 150–200 äidinkieltä, ja kaikilla tulee olla oikeus käyttää äidinkieltään. Ruotsin kielen aseman vahvistamisen ei siis pitäisi tarkoittaa sitä, että vähemmistökielet joutuisivat ahtaammalle. Siitä huolimatta, että tuleva kielilaki on luonteeltaan vain yleinen raamilaki, eikä sen turvin voida rangaista kuntia, jotka eivät järjestä äidinkielen opetusta vähemmistökielissä, uskoo mietinnön laatija Nilsson lain kuitenkin olevan hyvä argumentti opetusta vaadittaessa. Lain arvioidaan astuvan voimaan 1. heinäkuuta 2009. (Laitila Kälvemark 2008.)

Suomen kielen asemaan on siis vaikuttamassa samanaikaisesti kaksi eri lakia, koska vähemmistökielikeskustelu on osunut samaan ajankohtaan ruotsin kielen asemasta Ruotsissa käytävän keskustelun kanssa (Huss – Spiliopoulou Åkermark 2005: 94). Ruotsin kielen asemaa halutaan parantaa, koska englannin kieli on vallannut alaa luonnontieteellisessä tutkimuksessa ja opetuksessa, kansainvälisessä yritystoiminnassa, viihdeteollisuudessa ja osittain koulussakin, jossa esimerkiksi biologiassa, historiassa ja yhteiskuntaopissa opetuskielenä voi olla ruotsin sijaan englanti (ks. Teleman 1992;

Hyltenstam 1999). Mielenkiintoista onkin nähdä, miten uusi kielilaki vaikuttaa vähemmistökielten asemaan käytännön teoissa.

4.2 SR Sisuradio

Ruotsin Radio (SR) päätti 1997 ruotsinsuomalaisten järjestöjen, muun muassa Ruotsinsuomalaisten keskusliiton (RSKL) pitkäaikaisesta vaatimuksesta perustaa suomenkielisen digitaalisen täyden palvelun radiokanavan. Valtiovallan määräyksestä Ruotsin radion analogiset lähetykset oli tosin säilytettävä niin kauan kunnes digitaaliradio olisi kaikkien kuuntelijoiden saatavilla. Uusi kanava sai saman aseman kuin muut Ruotsin Radion kanavat eli sitä johtaa esimerkiksi oma kanavapäällikkö. (Melakari 2003: 70.) Nykyinen kanavapäällikkö, entinen Ruotsin Television (SVT) suomenkielisen toimituksen toimituspäällikkö Päivi Tompuri otti tehtävän vastaan vuoden 2007 alussa (Historiikki 2008).

Maaliskuussa 2000 Ruotsin Radion P2-, P4-, P6- ja P7-kanaville siroteltu suomenkielinen ohjelmisto koottiin SR Sisuradio -nimiseksi yksiköksi. Nykyisin kanavan toimittajia on 17 paikkakunnalla ympäri Ruotsia. Heistä puolet työskentelee kuitenkin Tukholmassa. Lähetysajat ovat yhdenmukaiset koko maassa, ja ohjelmat kuuluvat niin ULA-verkossa (FM) P2-, P4-, ja P6-kanavilta kuin digitaalisesti Tukholman, Göteborgin, Malmön ja Luulajan alueilla erityisten DAB-vastaanotinten avulla. Valtakunnalliset ohjelmat on sijoitettu P2-kanavalle, kun alueelliset ovat sen sijaan kuunneltavissa kaikilla P4-kanavilla arkisin kello 18.10–19.00. Ohjelmistoa lähetetään myös kahden kaapeliverkon ja Ruotsin Radion kotisivun www.sr.se/sisuradio kautta. Joitakin ohjelmia voi lisäksi tilata kotikoneelle Pod casting -palveluna. Suomenkielisen ohjelman lisäksi tarjolla on myös meänkielellä ja suomenruotsin variantilla puhuttuja ohjelmia. (Historiikki 2008; Melakari 2003: 70.)

Sisuradio on tärkeä foorumi suomen kielelle ainakin neljästä syystä. Ensinnäkin Sisuradio on 50 työntekijänsä voimin todennäköisesti suurin yksittäinen työpaikka Ruotsissa, jossa suomi on työkielenä. Toiseksi Sisuradio toimii selkärankana koko suomenkieliselle mediatuotannolle, koska siihen ei ole määrällisesti kohdistunut samanlaisia säästötoimenpiteitä tai ohjelmien lopettamisia kuin Ruotsin Television (SVT) suomenkieliseen ohjelmatarjontaan. Sisuradio toimii lisäksi alueellisella ja kansallisella tasolla, ja analogisen ja digitaalisen verkon sekä Internetin kautta sen tavoittavuus on erinomainen. Kolmanneksi radiokanavan lähetysmahdollisuudet ovat moniin muihin

viestimiin verrattuna todella hyvät. Ohjelmia voidaan lähettää jokaisena päivänä viikossa ja lähetykset ovat suoria lähes kellon ympäri. Neljänneksi ohjelmatyypit vastaavat kaikkien ikäryhmien tarpeisiin lapsista ikäihmisiin. (Lainio – Leppänen 2005: 582.)

5. Vähemmistökielimedia ja nuorten ruotsinsuomalaisten kieli tutkimuskohteena

Luon seuraavissa luvuissa lyhyen katsauksen vähemmistökielimediatutkimukseen ja tutkimukseni kohdejoukon, nuorten ruotsinsuomalaisten kielestä tehtyihin tutkimuksiin. Esittelen vähemmistökielimedian keskeisimpiä näkökulmia, painotuksia ja käsitteitä. Ruotsinsuomalaisesta nuorisokielestä teen selkoa yksittäisten tutkimusten avulla. Tällä tavoin osoitan tutkimukselleni paikan vähemmistökielimediatutkimuksen ja kielitieteellisen tutkimuksen kentässä.

5.1 Vähemmistökielimedia

Tutkimuksesta, joka kohdistuu vähemmistökielellä toimiviin viestimiin käytetään useita eri nimiä, koska vähemmistökieli voidaan määritellä monin eri tavoin. Käytössä ovat ainakin käsitteet: alueelliset (*regional*), vähemmän käytetyt (*lesser-used*), ei kansalliset (*non-state*), alempiarvoiset (*subordinated*), ei valta-asemassa olevat kielet (*non-hegemonic*) ja alkuperäiskielet (*indigenous*) (Cormack 2007: 1–2). Tässä tutkimuksessa käytän vähemmistökielen käsitettä. Cormackin (2007: 1–2) mukaan käsite kattaa kaikki edellä luetellut käsitteet siten, että se määrittelee vähemmistökielen keskeisimmäksi tuntomerkiksi enemmistökielen ympäröimänä olemisen. Tällainen kieli on siis alisteinen jollekin toiselle kielelle, joka on kyseessä olevan alueen asukkaiden enemmistön käytössä. Vaikka kieli olisi yhdessä valtiossa virallisen kielen asemassa, voi se toisessa olla vähemmistökieli. Käsitteen vähemmistö-osalla viitataan siis siihen, että runsaslukuisempi enemmistökieltä käyttävä yhteisö hallitsee vähemmistökielen käyttäjiä poliittisesti ja taloudellisesti tietyllä alueella. Kielen luokitteleminen vähemmistökieleksi on tarkoittanut perinteisesti sitä, että enemmistökieliset ovat rajoittaneet vähemmistökielisten kielellisiä oikeuksia, ja vähemmistökielen käyttäjät ovat näyttäytyneet ongelmana enemmistökielisten silmissä. Vähemmistökieli on siis ennen kaikkea poliittinen käsite. (Cormack 2007: 1–2.) Hellerin (1999: 7) mukaan poliittisuudella tarkoitetaan sitä, että kielellisen vähemmistön käsite on syntynyt nationalistisesta ajattelutavasta, jossa yksi yhteinen kieli on

kansakunnan tärkeä rakennusaine. Kielellä on kahdenlaisia tehtäviä kansakunnan rakentamisprojektissa. Toisaalta kieli toimii yhteisyyden luojana. Yhteinen kieli sallii yhteisön muodostaa yhtenäisen arvo- ja käytänneperustan, jonka varassa yhteisö toimii. Toisaalta yhteinen kieli oikeuttaa kansakunnan olemassaolon. Ihmisryhmästä tulee siis kansakunta sillä perusteella, että ryhmän käytössä on yhteinen kieli. (Heller 1999: 7.)

Entäpä viestin, joka välittää vähemmistökieltä, millä nimellä sitä pitäisi kutsua? Viisainta on aloittaa vähemmistömedian käsitteestä. Camauër (2003: 69) määrittelee vähemmistömedian sellaisiksi viestimiksi, jotka ovat etnisten vähemmistöjen tuottamia, etnisille vähemmistöille suunnattuja ja etnisten vähemmistöjen asioista kiinnostuneita. Vähemmistömedialle on tyypillistä moninaisuus eli sitä tuottavat niin kaupalliset, kunnalliset kuin julkisen palvelun tahotkin ja siinä voidaan käyttää yksinomaan vähemmistön tai enemmistön kieltä tai molempia. Vähemmistömedia voi olla asia- tai viihdekeskeistä tai molempia ja sen tuotanto voi keskittyä alkuperäismaan, paikallisen tai kansallisen tason tai diasporassa asuvien asioihin tai kaikkiin näistä. (Camauër 2003: 69.) Georgiou (2002) puolestaan katsoo vähemmistömedian koostuvan viestimistä, joita yhdistää vain se, että ne suuntaavat tarjontansa yleisölle, joka käsittää itsensä erityiseksi yhteisöksi tai jonka jäseniä yhdistää tietynlainen etnisyys. Ruotsinsuomalaisia yhdistää jonkinlainen side Suomeen, monessa tapauksessa suomen kieli. Tämän vuoksi käytän Sisuradiosta vähemmistökielimedia nimitystä.

Cormackin (2007: 6, 10) mukaan vähemmistökielimediatutkimukselle on kaksi lähtökohtaa. Ensinnäkin vähemmistömediaa tutkitaan käytännöllisin perustein: halutaan selvittää, kuinka mediaa voidaan käyttää uhanalaisten kielten tukemiseen. Toiseksi tutkimuksella voi olla akateeminen päämäärä: vähemmistömediaa tarkastelemalla halutaan kartoittaa, mikä ylipäänsä on median rooli yhteiskunnassa. Kyse on siis sekä kieli-aktivismista että akateemisesta ymmärtämisestä. Tutkimusalaa kehystää kielipolitiikka ja median suhde siihen. Tavoitteena on ymmärtää vähemmistökielten rooli nykyyhteiskunnassa ja siten edistää niiden hengissä pysymistä. Toisena tärkeänä päämääränä on vähemmistön kulttuurinen ja poliittinen itsensä edustaminen ja näiden yhdistäminen identiteettipolitiikkaan. (Cormack 2007: 6, 10.)

Vähemmistökielimediatutkimus eroaa kielitieteellisestä tutkimuksesta siinä, että sen kiinnostuksen kohteena on se problematiikka, johon perehdytään media-tutkimuksessa. Kyse on median vaikutuksista, taloudesta, järjestelmästä ja analysoinnista. Kielitiedettä ei suinkaan sivuuteta kokonaan, vaan erityisesti kielisuunnittelu on vahvasti läsnä tutkimuksessa. Vähemmistömediatutkimuksen avainkäsitteitä ovatkin yhteisö

(*community*), julkisuuden sfääri (*the public sphere*), kielellinen normalisaatio (*linguistic normalisation*), kulttuurinen identiteetti (*cultural identity*), globalisaatio (*globalisation*) ja uudet yhteiskunnalliset liikkeet (*new social movements*). (Cormack 2007: 10.) Näiden käsitteiden kautta avautuu erilaisia näkökulmia vähemmistökielimediatutkimukseen, ja jotta tutkimuksen eri ulottuvuuksista pääsisi perille, on syytä avata käsitteitä.

Yhteisö on alun perin sosiologian käsite. Marshallin (1998: 97) mukaan se voidaan määritellä toisaalta sosiaalisten suhteiden rakennelmaksi, jonka perustana on jokin kaikkia sen jäseniä yhdistävä tekijä. Tavallisesti kyse on jaetusta identiteetistä. Toisaalta ei ole olemassa selvää ja laajasti hyväksyttyä määritelmää siitä, millaiset sosiaalisen vuorovaikutuksen muodot rakentavat sellaiset yhteenkuuluvuuden suhteet, jotka olisivat tyypillisiä yhteisöille. Julkisuuden sfääri on puolestaan saksalaisen filosofin ja yhteiskuntateoreetikon Jürgen Habermasin luoma käsite, joka tarkoittaa julkisista asioista käytävälle keskustelulle suunnattua julkista aluetta. Vähemmistökielimediatutkimukseen käsite avaa näkökulman julkisen viestinnän ja julkisen osallistumisen ihanteesta. Kun puheena on kielellinen normalisaatio, kiinnostuksen kohteena on kielellinen suunnittelu eli prosessit, joissa koetetaan pelastaa kieli ja ylläpitää sitä sekä sisällyttää se jokapäiväiseen elämään. Kulttuurisen identiteetin käsite on sekä välttämätön että ongelmallinen vähemmistökielimediatutkimuksessa. Kun kyse on mediasta, jonka tärkeimpänä tehtävänä on välittää sisältöä tietyllä kielellä, välittää media myös samanaikaisesti kulttuuria halusi se sitä tai ei. Haasteellista onkin pohtia, mikä on oikeastaan kielen ja kulttuurin välinen suhde. (Cormack 2007: 10–11.) Globalisaation käsitteellä viitataan yleisesti kehitykseen, jossa poliittisesta, taloudellisesta ja sosiaalisesta toiminnasta on tullut mittasuhteiltaan maailmanlaajuista. Uudet globaalit taloudellisten ja poliittisten suhteiden muodot ohittivat kansakuntien lujat rajat 1900-luvun lopussa, minkä johdosta yksilöiden elämä ja paikalliset yhteisöt joutuivat maailmanlaajuisesti toimivien taloudellisten ja poliittisten voimien vaikutuspiiriin. Maailmanlaajuiset muutokset eivät ole vaikuttaneet ainoastaan yksilöiden sosiaalisiin suhteisiin, vaan myös ajan ja tilan kokemiseen. (Osgerby 2004: 148.) Globalisaation käsite tuo vähemmistökielimediatutkimukseen kansainvälisen kontekstin. Taas kerran puntarissa ovat uhat ja mahdollisuudet. Yhtäältä globalisaatio saattaa johtaa kulttuuri-imperialismiin ja riippuvuuteen muista korkeammassa valta-asemassa olevista kulttuureista. Toisaalta nykyinen sähköinen media: internet ja digitaalinen tiedonsiirto helpottavat vähemmistön viestintää ja parantavat vähemmistökielen näkyvyyttä ja kuuluvuutta. Lopulta vähemmistökielimediatutkimuksessa selvitetään, mikä on oikeastaan nostanut kielivähemmistöt keskusteluun viime vuosikymmenillä. Kun vähemmistö-

kielimediatutkimukseen siis yhdistetään uudet yhteiskunnalliset liikkeet, halutaan korostaa kielivähemmistöjen uutta tilannetta postmodernissa kontekstissa. Vähemmistökielet eivät ole kyseenalainen esimodernin takaisku, vaan enemmänkin osa uutta identiteettipolitiikkaa. (Cormack 2007: 11−12.)

Androutsopouloksen (2007: 210–211) mukaan vähemmistökielimediaa on tutkittu paljon kanava- ja asiasisältötasolla eikä varsinaiseen kielenkäyttöön ole paneuduttu. Kielikontakteja eli vähemmistökielen ja muiden kielten kohtaamisia ei ole juurikaan käsitelty, vaan viestintä on tarkasteltu ensisijaisesti vähemmistökielisen ohjelman tarjoajana. Useiden kielten esiintymistä vähemmistökielen rinnalla on pidetty jopa vähemmistökielen vähittäisenä rappeutumisena. (Androutsopoulos 2007: 210–211.) Ruotsissa vähemmistömediaa on tutkittu varsin paljon. Sanomalehtitekstien kieltä ovat tutkineet Ehrnebo (2007) ja Pesonen (2007). Oman tutkimukseni kannalta relevantti on luonnollisesti Muhosen (2005, 2007, 2008a, 2008b, 2008c, tulossa) tekeillä oleva, osittain nuorisoklubeihin kohdistuva tutkimus. Kuten johdantoluvussa totesin, oma aineistoni on poiminta Muhosen (tulossa) laajemmasta väitöskirjatyöaineistosta. Muhonen (2005: 29, 38) tarkastelee väitöskirjatutkimuksessaan englannin ja suomen kielen kohtaamista nuorisoklubeissa. Tarkemmin ottaen Muhonen tutkii kielten vuorovaikutusta kahdenlaisessa suomenkielisessä nuorisomediakontekstissa: puhutun kielen aineistona on Suomessa ja Ruotsissa lähetettävien suomenkielisten nuorisoradio-ohjelmien haastatteluja ja keskusteluja, kirjoitetun kielen aineisto koostuu valittujen radiokanavien chat- ja keskustelupalstojen teksteistä. (Muhonen 2005: 29, 38.) Törmälä (2004) on lisäksi kartoittanut ammattikorkeakoulun opinnäytetyössään, kuinka hyvin Sisuradion nuoriso-ohjelmat vastaavat ruotsinsuomalaisten nuorten toiveita ja tarpeita. Työssä on myös sivuttu nuorten käsitystä omasta identiteetistään ja pyritty kartoittamaan tekijöitä, joiden avulla radio-ohjelmat voivat parhaiten tukea ja vahvistaa nuorten ruotsinsuomalaista ja suomalaista identiteettiä.

Omassa tutkimuksessani haluan Muhosen tapaan tarkastella monikielisyyttä luonnollisena osana nuorten kielimaisemaa, ja tuonnempana esittelyyn tulevissa tutkimus-kysymyksissäni onkin yhtäläisyyksiä Muhosen tutkimuskysymysten kanssa. Olen kiinnostunut monikielisyyden ja vähemmistökielimedian suhteen erittelystä. Ruotsissa toimiva vähemmistökieliviestin tarjoaa tähän hedelmällisen mahdollisuuden Ruotsin väestörakenteen ja kielipolitiikan vuoksi. Moniin muihin Euroopan maihin verrattuna Ruotsissa asuu suuri määrä ulkomaalaistaustaisia (Camauër 2003: 71). Moni-kulttuurisuudella ei kuitenkaan ole kovinkaan pitkiä perinteitä maassa, vaan Ruotsi oli

pitkään varsin eristäytynyt kansallisvaltio Euroopan reunalla. Monien kielten ja kulttuurien läsnäoloon on ikään kuin herätty yhtäkkiä, koska maahanmuutto on ollut vilkasta lyhyellä aikavälillä. Monikulttuurisesta yhteiskunnasta on säädetty ainakin paperilla, mutta lakipykälät ja todellisuus eivät kuitenkaan aina kohtaa. (Boyd – Huss 2001: 3–4.) Tätä problematiikkaa käsittelin vähemmistölain yhteydessä.

5.2 Nuorten ruotsinsuomalaisten kieli

Nuorten kouluympäristön ulkopuolista, siis kirjallisiin tai suullisiin koulutehtäviin kuulumatonta, kielenkäyttöä on alettu tutkia vasta 1980-luvun puolivälistä, ja nuorisokieli on myös käsitteenä varsin uusi. Koska nuorten, kuten minkä tahansa muun ikäryhmän, kielenkäyttöä voidaan lähestyä monesta eri näkökulmasta, voidaan nuorisokielikin määritellä monella tavalla. Nuorisokulttuuritutkimuksen piirissä nuoruusvaiheen katsotaan ulottuvan murrosiän alkamisesta ammattikoulutuksen päättymiseen ja työelämään siirtymiseen. Käytännössä nuorten ryhmään kuuluvat siis tämän määritelmän puitteissa 13–24-vuotiaat. (Kotsinas 1997: 9.) Tiettyä ikävaihetta paremmin nuorisokieltä määrittelee tietty kielenkehityksen vaihe: perustavaa laatua oleva kielenoppiminen on jätetty nuoruusvaiheessa taakse (Nordberg 1997: 41). Nuoruuttaan elävät kielenkäyttäjät suuntautuvat myös ulkoiseen sosiaaliseen todellisuuteen tietyllä tavalla. He läpikäyvät sosialisaatioprosessia, jossa heidän on löydettävä sosiaalinen identiteettinsä. Prosessi voi olla hyvin ristiriitainenkin: toisaalta nuori osoittaa myötätuntoa vanhempiensa sukupolvea kohtaan, toisaalta nuoren on aikuistuakseen irrottauduttava edeltävän sukupolven normeista ja oltava myötätuntoinen oman ystävä- ja sukupolviryhmänsä kanssa. Sosiaalisen identiteetin etsintä heijastuu muun muassa kielenkäyttöön, joka saattaa vanhempien mielestä olla rajuakin vastarintaa heitä kohtaan. (Kotsinas 1997: 10.)

Ruotsissa ensimmäinen laaja nuorisokielen tutkimus oli Kotsinasin (1994) nuorisokielen kartoitus. Kotsinas tutki Tukholman eri kaupunginosien ja eri sosiaaliluokkien nuorten kielen sosiaalista variaatiota. Nuorten ruotsinsuomalaisten kieltä on tutkittu ensinnäkin konkreettisen kielenkäytön tasolla. Keskustelutyylejä on selvittänyt Suikkari (1995, 1997, 2004). Suikkari on muun muassa tarkastellut, miten kieli vaikuttaa keskustelutyyliin eli onko kaksikielisen ruotsiksi käymä keskustelu samanlaista kuin hänen suomenkielinen keskustelunsa. Lainio (1997, 2000) on puolestaan tutkinut nuorten slangia siten, että hän on kuvaillut nuorten ruotsinsuomalaisten käyttämää slangisanastoa ja pohtinut, mitä slangi kokonaisuudessaan ilmaisee. Puhekieltä on kartoitettu myös

kokoamalla sitä kuvaava sanasto (Ruotsinsuomalaisten nuorten puhekielen sanastoa 2001). Toiseksi tutkimus on kohdistunut käsityksiin kielestä ja kielenkäytöstä. Bijvoet (1998) on verrannut toisiinsa eri sukupolvien suomalaistaustaisten kielellisiä asenteita ja kielen variaatioon liittyviä tyylillisiä käsityksiä. Lisäksi hän on verrannut suomalaistaustaisten asenne- ja käsitysmaailmaa ruotsalaisten ja suomensuomalaisten asenteisiin ja käsityksiin. Tutkimuksen tavoitteena on ollut saada selville, missä määrin ruotsinsuomalaiset ovat integroituneet Ruotsin yhteiskuntaan. Ruotsinsuomalaisten nuorten käsityksiä suomen kielestä sekä kaksi- ja monikielisyydestä esitellään Weckströmin (2008) tuoreessa väitöskirjatyössä. Weckströmiä kiinnostavat suomen ja ruotsin kielelle annetut roolit ja vähemmistökielen merkitys vähemmistön hyvinvoinnille ja hengissä säilymiselle.

Yksi selvityskin nuorten suomen kielen käytöstä ja kielellisiin oikeuksiin liittyvästä tietämyksestä on tehty. Jo edellä esittelemäni hallintoaluelakiselvitykseen sisältyi Lainion ja Leppäsen (2005) haastattelututkimus, jonka haastateltavista puolet oli 15–22-vuotiaita. Haastattelututkimuksessa kysyttiin nuorten suomen kielen käyttämisestä viranomaisten kanssa ja kotiseudulla, esimerkiksi terveydenhuollossa, asioidessa. Kysymyksiä esitettiin myös suomenkielisen median käytöstä ja suomen kielen merkityksestä esikouluissa ja kouluissa sekä yhteiskunnassa ylipäänsä. Lisäksi tiedusteltiin suomen kielellä kommunikoinnista vanhempien ja isovanhempien kanssa. Lopuksi haluttiin vielä saada selville haastateltavien kanta ruotsalaisesta integraatiopolitiikasta.

Nuorten kielenkäyttöä mediassa tutkii Muhonen (tulossa), joka tarkastelee suomen, englannin ja ruotsin suhteita suomensuomalaisessa ja ruotsinsuomalaisessa nuorisoradiokontekstissa. Koodinvaihto, monikielisyys ja moniäänisyys ovat keskeisiä käsitteitä hänen tekeillä olevassa väitöskirjatutkimuksessaan.

6. Aineisto, tutkimuskysymykset ja menetelmä

Tässä luvussa selvitän aluksi, minkälaisista nuoriso-ohjelmista aineistoni koostuu ja miten olen aineistoni kerännyt. Perustelen myös, miksi olen valinnut juuri nämä ohjelmatyypit aineistokseni. Esittelen lisäksi tutkimuskysymykset eli sen, mitä haluan tällä tutkimuksella saada selville. Viimeisenä esittelyssä on menetelmä, jolla tutkimukseni toteutan.

6.1 Jymy- ja Staraklubit aineistona

Aineistonani on SR Sisuradion nuoriso-ohjelmia kesältä 2005. Kyseessä on neljä kahden tunnin mittaista nuorisoklubia: kaksi Jymy- ja kaksi Staraklubia. Nämä klubit soveltuvat sisällöllisen asiapitoisuutensa vuoksi parhaiten aineistokseni. Valitsemani Jymyklubit lähetettiin 23. ja 30. kesäkuuta 2005, Staraklubit puolestaan 22. ja 29. kesäkuuta 2005. Aineiston pituus on 480 minuuttia, josta musiikin osuus on 257 minuuttia ja 31 sekuntia eli noin 53,6 %. Ohjelmavirtaa, johon sisältyy puhetta aineistossa on jäljelle jäävät 222 minuuttia ja 29 sekuntia eli noin 46,4 %. Olen litteroinut aineistostani sen osan, joka on välttämätön kielitieteellisen näkökulman kannalta. Litteroimatta olen jättänyt muutamia osia, jotka eivät ole relevantteja oman tutkimukseni tai Muhosen (tulossa) tutkimuksen näkökulman kannalta. Kyse on osista, jotka eivät liity kielentutkimukseen. Litterointi on varsin karkea, ja käyttämäni litterointikonventiot näkyvät liitteestä 1. Kaikki ohjelmissa esiintyvät henkilönimet on muutettu, ja ohjelmien tekijätiimin jäseniin viittaan nimityksillä toimittaja, juontaja, haastattelija tai pakinoitsija. Kun kyseessä on ohjelmien mainos tai klubihuumori, mainitsen puhujan tai puhujien sukupuolen.

Aineistoni on osa Anu Muhosen (2005, 2007, 2008a, 2008b, 2008c, tulossa) väitöskirjatyöaineistoa, jonka hän sai käyttöönsä kesällä 2005 SR Sisuradion silloisen kanavapäällikön Yrjö Risusen luvalla. Yhteistyössä olivat Risusen lisäksi mukana nuoriso-ohjelmien tuottaja Kirsi Blomberg ja tekniikan päällikkö Jouko Mäkiperä. Tutkimus-aineisto käsittää kaikki klubiohjelmat viikoilta 23–30 kesältä 2005. Ohjelmat ja nauhat tallennettiin, digitalisoitiin ja poltettiin CD-levyille Sisuradion toimituksessa. Tätä ennen laadittiin kirjallinen sopimus, jossa määriteltiin tutkimuseettiset periaatteet. Muhonen sai ottaa tallenteet mukaansa, mutta ne on palautettava Sisuradiolle, kun tutkimus on valmis. Varmuuskopiot ohjelmista Muhonen tallensi Tukholman yliopiston suomen kielen osaston palvelimelle. Hän litteroi alustavasti pääosan aineistosta Sound Forge -ohjelmalla. Itse litteroin loppuun sen osan aineistosta, jota käytän tässä tutkimuksessa. Yhteistyömme perustuu siihen, että minä saan kätevästi käyttööni helposti käsiteltävää aineistoa, ja Muhonen saa minulta litterointiapua. (Muhonen 2008d.) Haluankin kiittää Muhosta aineiston luovuttamisesta ja Sound Forge -ohjelman käyttöön perehdyttämisestä sekä kaikesta muusta avusta, jota olen Muhoselta saanut tutkimustyöni eri vaiheissa. Moni mutka tutkimusprosessissa suoristui tämän järjestelyn ansiosta. Kiitos kuuluu tietysti myös Sisuradiolle ja nykyiselle kanavapäällikölle Päivi Tompurille, jolta sain suostumuksen oman tutkimukseni toteuttamiseen.

Nuoriso-ohjelmia lähetettiin Stara-, Jymy- ja Hittiklubina kaksi tuntia päivässä kolmena päivänä viikossa keväästä 2004 kevääseen 2008. Klubien kohderyhmäksi rajattiin 15–29-vuotiaat ruotsinsuomalaiset (Törmälä 2004: 21). Nuortenohjelmien tuottaja Blombergin (2008) mukaan Sisuradio määrittelee ruotsinsuomalaisiksi koko suomea Ruotsissa puhuvan kielivähemmistön. Klubit erosivat toisistaan siten, että Jymyklubi oli kohdennettu yli 20-vuotiaille nuorille, jotka rakentavat identiteettiään jo kaveripiirin ulkopuolisistakin aineksista. Heille haluttiin tarjota kulttuuria, ajankohtaisuuksia ja keskustelua jokapäiväisistä nuorten ongelmista sekä elämänvalintoja koskevista kysymyksistä. Staraklubia puolestaan tehtiin ensisijaisesti lukioikäisille nuorille, ja tavoitteena oli, että nuoret saisivat samaistumiskohteita muista ruotsinsuomalaisista ikätovereistaan pidempien henkilöhaastattelujen avulla. Hittiklubin kohdejoukkoa olivat sen sijaan kaikki uudesta suomalaisesta musiikista kiinnostuneet. Klubi koostuikin artistihaastatteluista, omasta listasta ja musiikista. (Törmälä 2004: 20–21.) Kun rajasin musiikin tutkimukseni ulkopuolelle, en valinnut Hittiklubeja niiden musiikkipitoisuuden vuoksi mukaan. Päätökseen vaikutti myös se, ettei Hittiklubia lähetetty suorana. Halusin, että aineistossani on vain suorana lähetettyjä klubeja, ei etukäteen nauhoitettuja tai uusintoja.

Kuten kaikkia muitakin ohjelmatyyppejä oli myös nuoriso-ohjelmia varten oma toimituksensa (Melakari 2003: 70). Tukholmaan sijoitettua toimitusta johti tuottaja Blomberg, jolla oli nuoriso-ohjelmien tiimin ainoana työntekijänä vakituinen virka. Pääosa toimittajista oli joko Ruotsissa syntyneitä tai siellä pitkään asuneita, mutta Suomesta juuri muuttaneita toimittajia kuului myös tiimiin. Vastikään Ruotsiin muuttaneen toimittajan katsottiin ylläpitävän ohjelmien kielellistä tasoa, mutta muutoin oli tärkeää, että toimittajat olivat ruotsinsuomalaisia, koska sillä tavoin ohjelmissa luotiin samaistumispintaa vastaanottajien kanssa. (Törmälä 2004: 21–22.) Ensimmäiset toimittajat koulutettiin Sisuradion omassa projektissa Eskilstunassa Studiefrämjandet-opintoliiton ja työnvälityksen kanssa 1999. He toimittivat klubien edeltäjää Paparazzi-ohjelmaa. (Melakari 2003: 71.) Myöhemmin toimittajakunnassa oli yhä enemmän maisteritason koulutuksen saaneita, joilta saattoi olla opinnäytetyö tekemättä (Blomberg 2008).

Uudenlaiseen Finska pinnar -formaattiin siirryttiin huhtikuussa 2008, kun klubiformaatti ei Blombergin (2008) mukaan enää vastannut nykykuuntelijapolven tarpeita. Ohjelmaformaattien muutokset ovat vähemmistömedialle hyvin tyypillisiä. Jotta vähemmistöviestimet pysyisivät hengissä, on niiden samanaikaisesti palveltava ydin-

vastaanottajajoukkonsa tarpeita ja houkuteltava uusia vastaanottajia viestimen äärelle. (Moring 2000: 188–189.)

6.1.1 Miksi nuorisoklubit?

Ruotsinsuomalaiset nuoriso-ohjelmat valikoituivat tämän tutkimuksen aineistoksi, koska oman opiskelutaustani vuoksi halusin yhdistää kieli- ja viestintätieteet sekä naapurimaat Suomen ja Ruotsin. Kieli ja media kuuluvat erottamattomasti yhteen. Media välittää kieltä, se toimii kielen kautta ja kehittää kieltä (Moring 2007: 17). Median kielenkäyttö on lisäksi erityisen vaikutusvaltaista näkyvyytensä ja yhteiskunnallisen asemansa vuoksi (Pietikäinen 2002: 242). Eritoten vähemmistökielimediassa kielen merkitys korostuu. Lainion ja Leppäsen (2005: 577) mukaan mediankäyttö osoittaa tavallisesti, kuinka elinvoimainen kielellinen vähemmistö on. Media ja nuoret kuuluvat myös yhteen. Osgerbyn (2004: 6–7) mukaan nuorten sosiaaliset ja kulttuuriset kokemukset ovat länsimaissa median läpitunkemia. Niin Euroopassa kuin Yhdysvalloissakin tehdyt tutkimukset osoittavat selvästi, kuinka media välineineen, kuten elokuvineen, televisio-ohjelmineen ja videopeleineen, on ollut jo toistakymmentä vuotta keskeinen osa nuorten arkea. Muhonen (2008b: 169–170) on myös tehnyt saman havainnon nuorten ja median kiinteästä suhteesta.

Radion valitsin viestimeksi siksi, että se on suomalaistaustaisten nuorten aikuisten merkittävimpiä joukkoviestimiä Ruotsissa. Valtiollisia suomenkielisiä radiokanavia Ruotsissa on vain yksi, joten SR Sisuradion valinta oli itsestäänselvyys (ks. myös Muhonen 2005: 38). Radion vetovoimaisuus nuorison viestimenä on tosin heikentynyt viime vuosina, mutta sillä on edelleen paikkansa nuorten elämässä. Tavoittaahan radio nuoret päivittäin ainakin taustaäänenä esimerkiksi liikennevälineissä ja ostoskeskuksissa. Radiota voi myös kuunnella internetin välityksellä, ja kotitekoisten podcast-ohjelmien tekeminen on yleistynyt. On myös syytä muistaa, että nykyisellään radio on moninaisten viestintätavoitteidensa vuoksi moniulotteinen media. (Muhonen 2008b: 169–170.) Radio-ohjelmia oli myös suhteellisen vaivatonta tutkia Muhosen ehdottaman yhteistyön kautta. Olihan ne jo saatettu varsin valmiiseen aineistomuotoonkin.

Valintaa tuki lisäksi ohjelmatarjonnan sisältö. Nuoriso-ohjelmien tuottajan Blombergin (2008) mukaan Ruotsissa toimiviin valtavirtaviestimiin verrattuna Sisuradiossa puhutaan enemmän kielestä, identifikaatiosta, vähemmistöasioista, kulttuurista ja Suomesta. Mikään näistä sisällöistä ei ole pakollinen siten, että Ruotsin radion ohjelmapolitiikka julkisen palvelun ajatuksineen olisi sitä edellyttänyt, vaan nuoriso-ohjelmien

tekijätiimi oli itse päätynyt tällaiseen sisältöratkaisuun. Julkisen palvelun vähemmistö-viestimenä Sisuradion on kuitenkin käytettävä suomen kieltä. (Blomberg 2008.) Julkisen palvelun keskeisenä ajatuksenahan on palvella koko maan kansaa ottamalla huomioon väestöllinen moninaisuus ja alueellinen jakautuneisuus (Moring 2000: 188). Kielen tukemisen lisäksi Ruotsin radion ohjelmapolitiikka velvoittaa Sisuradion tukemaan suomalaista kulttuuria ja ruotsinsuomalaisuutta. Nuorisoklubeissa tämä vaatimus oli toteutunut suomen kielen monipuolisena käyttämisenä, suomalaisen musiikin soittamisena ja pyrkimyksenä tavoittaa kaikki kohderyhmään kuuluvat heidän asuinpaikastaan huolimatta. Nuorisokulttuuria haluttiin myös tukea. (Törmälä 2004: 19.)

Valitsemani vähemmistömedia mahdollistaa myös monikielisyyden tutkimisen, koska suomen lisäksi nuorisoklubeissa käytettiin myös ruotsia ja englantia (ks. myös Muhonen 2008c: 15). Klubien kielikäytänteitä mainostettiin niiden kotisivulla seuraavasti:

> Klubi on myös Klubben
> Klubilla puhutaan enimmäkseen suomea. Mutta kirjoitetaan myös ruotsia.
> Iltapäivisin ma-pe 15-16 sekä iltaisin ke-la 19-21.
> På klubben pratar vi mest finska men skriver på både finska och svenska så att så många som möjligt kan vara med.
> Må-fre 15-16 samt ons-lör 19-21.
> Så när du skriver till oss kan du välja mellan finska, svenska och engelska.
> (Sisuradion nuortenohjelmat/ungdomsprogram 2008; ks. myös Muhonen 2005: 38; Muhonen 2007.)

Klubien haluttiin siis tavoittavan kaikki niistä kiinnostuneet eikä kielitaito saanut silloin olla esteenä. Ruotsin radio pitää radio-ohjelmien perustana hyvää kertomusta ja kommunikaatiota ja tämä näkemys mielessä tehtiin myös nuorisoklubeja. Sisuradion entisen kanavapäällikön Yrjö Risusen mukaan kohderyhmän arkea heijastava ilmaisu oli tärkeämpää kuin hyvä kielitaito. Ruotsinsuomalaisten nuorten kielitaito vaihtelee suuresti, joten kuten jo edellä mainitsin juontajan tai toimittajan vajavaisen kielitaidon ajateltiin luovan yhteenkuuluvuuden tunnetta kuuntelijoiden kanssa. (Törmälä 2004: 21–22.)

6.2 Tutkimuskysymykset

Tarkastelen tässä tutkimuksessa monikielisyyttä vähemmistömediassa. Selvitän sitä, miten Ruotsissa toimivan valtiollisen suomenkielisen radiokanavan nuoriso-ohjelmien tekijät käyttävät, tuottavat, kokevat ja tulkitsevat monikielisyyttä. Olen kiinnostunut siitä, miten

nuoriso-ohjelmissa kohtaavat nuoret aikuiset rakentavat ohjelman kielimaisemaa. Haluan ottaa selvää siitä, miten he omaa menneisyyttään, nykyisyyttään ja tulevaisuuttaan kaikuvassa kielenkäytössään tuottavat, uusintavat ja muuntavat monikielisyyttä. Keskeiset tutkimuskysymykseni ovatkin:

1. Millaista on SR Sisuradion nuoriso-ohjelmien monikielisyys?
    - Mitä kielellisiä resursseja käytetään?
    - Miten kielellisiä resursseja käytetään?
2. Miten monikielisyyttä rakennetaan SR Sisuradion nuoriso-ohjelmissa?
    - Millaisissa diskursseissa kielentymisestä puhutaan?

Kuten olen jo aiemmin todennut, tutkimuskysymykseni ovat lähellä Muhosen (2008a, tulossa) väitöskirjatutkimuksen tutkimuskysymyksiä, mutta omassa tutkimuksessani ei ole mukana suomensuomalaista radio-ohjelma-aineistoa. Työssäni on päällekkäisyyksiä Muhosen (tulossa) tekeillä olevan väitöskirjatutkimuksen kanssa. Olenkin osoittanut tekstissäni, missä kohdissa käsittelen samoja asioita kuin Muhonen. Tutkimuskysymykseni ovat myös aineistoni suppeuteen nähden laajoja, joten tutkimustuloksia ei voi yleistää. Teen monikielisyydestä päätelmiä muutamissa ohjelmissa esiintyvien yksittäisten radiossa puhujien kielen perusteella. Muhosen (tulossa) väitöskirjatyöaineisto ja näkökulma ovat sen sijaan huomattavasti laajempia kuin omani. Muhonen tarkastelee suuremman kielen-käyttäjäjoukon kieltä monista eri näkökulmista. Muhosen tutkimustuloksilla onkin aivan eri tavalla painoarvoa kuin omillani.

6.3 Neksusanalyysi menetelmänä

Neksusanalyysini (Scollon – Scollon 2004) voi tiivistää kolmeen vaiheeseen. Ensimmäisessä vaiheessa hankin aineiston, määrittelen tutkimukseni neksuksen (Scollon – Scollon 2004: 16), siihen liittyvät toimijat, toiminnan ja paikan. Määrittelen myös, mikä on oma suhteeni neksukseen. Tutkimukseni neksuksena ovat siis SR Sisuradion nuorisoklubit. Neksukseen liittyviä toimijoita ovat kaikki valitsemiani ohjelmia tavalla tai toisella tehneet henkilöt. Toiminnan paikkana on Ruotsin Tukholma, johon on luotu lähtökohdiltaan suomenkielinen tila: vähemmistökieliradiokanavan nuoriso-ohjelmat. Tässä tilassa tuotetaan ruotsinsuomalaista nuorisokulttuuria. Suhteeni neksukseen on tällä kertaa varsin etäinen. Kokevaksi subjektiksi en voi itseäni nimittää, koska olen tutustunut valitsemiini klubeihin kolme vuotta niiden lähettämisen jälkeen. En ole osallistunut klubien tekemiseen

tai edes seurannut vierestä tekijätiimin työtä. Olen tutkija, jolla on tarkasteltavana moni-vaiheisen työprosessin lopputulos: neljä nuoriso-ohjelmaa.

Toisessa vaiheessa analysoin aineistoni. Sosiaalista vuorovaikutusta eritellään ja tulkitaan neksusanalyysissa kahden tason välillä siten, että laajojen yhteiskunnallisten ilmiöiden katsotaan toisaalta juontavan juurensa mikrotason sosiaalisen elämän toimintaan ja toisaalta mikrotason toimivan neksusena, jonka kautta makrotason yhteiskunnallis-poliittis-kulttuuriset ilmiöt virtaavat (Scollon – Scollon 2004: 8). Omassa tutkimuksessani kaksitasoinen analyysi tarkoittaa sitä, että analysoimalla nuoriso-ohjelmien mikrotasoa eli kielellisten resurssien käyttöä, jota nimitän kielentymiseksi, sekä puhetta kielellisistä resursseista eli metakielentymistä koetan kurkottaa myös makrotasolle eli ottaa selvää monikielisyyden yhteiskunnallisista yhteyksistä.

Analyysini lähtee mikrotasolta. Aloitan kartoittamalla, mitä kielellisiä resursseja nuorisoklubeissa käytetään. Seuraavaksi tutkin, miten resursseja käytetään: mikä resurssi valitaan mihinkin paikkaan ja mitä tästä seuraa sekä miten resursseja yhdistellään. Metakielentymisen tarkastelu on tutkimuksessani puolestaan diskurssianalyyttista eli kartoitan kielellisten resurssien käyttöä koskevasta puheesta ne sosiaalisen kielenkäytön muodot, jotka jakavat tietynlaisen oletuksen todellisuudesta, tietynlaisen näkökulman kielentymiseen. Hahmotan siis puhetta diskursseina. Diskurssianalyysini tarkoituksena on selvittää, mitä monikielisyys merkitsee nuoriso-ohjelmien tekijöille. Makrotasolle siirryn, kun esitän aineistolleni miksi-kysymyksen: Miksi kielellisiä resursseja käytetään ja tästä käytöstä puhutaan nuorisoklubeissa juuri tällä tavalla? Makrotason analyysissa selvitän siis, millaisiin arvoihin ja asenteisiin monikielisyyden merkitykset liittyvät 2000-luvulla. Kuten olen jo diskurssianalyysia käsittelevässä luvussa todennut, myös analyysini on yksi konstruktio ja hahmottelemieni mahdollisten diskurssien lisäksi aineistosta on todennäköisesti löydettävissä myös muita diskursseja. Tutkinhan klubeja omista kielellisistä ja kulttuurisista lähtökohdistani käsin tietyllä historiallisella aikakaudella tiettyjen yhteiskunnallisten olosuhteiden vallitessa. Siinä missä tutkimukseni koettaa selvittää monikielisyyden yhteiskunnallispoliittisia yhteyksiä se myös tulee itsessään paljastaneeksi yhtä ja toista tekijästään ja maailmasta, jossa hän toimii. On syytä muistaa, että tapani käsittää ihmisten välinen kommunikaatio nojaa niihin periaatteisiin, jotka vallitsevat omassa elinympäristössäni, eivätkä nämä normit, koodit ja konventiot ole suinkaan universaaleja (Blommaert 2005: 66, 50).

Kolmannessa vaiheessa teen yhteenvedon löydöksistäni ja viimeistelen tutkimukseni. Jos klubeja vielä toimitettaisiin ja nuortenohjelmien tekijät lukisivat

tutkimukseni ja muuttaisivat sen perusteella kielellisten resurssien käyttöään tai puhettaan kielellisten resurssien käytöstä, myös tutkimukseni neksus (Scollon – Scollon 2004: 16) muuttuisi.

7. Nuorisoklubien monikielisyyden analyysi

Tämä analyysiluku jakautuu neljään alalukuun. Kahdessa ensimmäisessä erittelen kielentymistä (Becker 1991) ja kahdessa jälkimmäisessä metakielentymistä (Pietikäinen ym. 2008: 83). Analyysi on toteutettu molemmissa kokonaisuuksissa siten, että ensin analysoin yksittäisiä aineistopoimintoja ja sen jälkeen teen yhteenvetoa löydöksistäni.

7.1 Kielentyminen klubeissa

Tässä luvussa esittelen kielentymistä (Becker 1991) eli kielellisten resurssien (Blommaert 2005: 10) käyttöä klubeissa. Erittelen, miten ja miksi ohjelmien tekijät valitsevat suomen, ruotsin ja englannin kielen resursseja. Vaikka välillä käytänkin sanoja suomi, ruotsi ja englanti, tarkoitan niillä siis kuitenkin monista resursseista rakentuvia kokonaisuuksia, heteroglottisia (Bakhtin 1981: 428) yksiköitä (ks. myös Pietikäinen ym. 2008: 82). Koska aineistoni on osa Anu Muhosen (2005, 2007, 2008a, 2008b, 2008c, tulossa) väitöskirjatyöaineistoa, Muhonen on analysoinut tai tulee analysoimaan omissa töissään joitakin seuraavassa esittelemiäni aineistopoimintoja. Olenkin merkinnyt aineistoesimerkin yhteyteen viitteen Muhosen töihin tai selostanut, miten Muhonen suhtautuu esimerkkeihin.

7.1.1 Suomen kielen aluemurteet

Suomen kielen aluemurteita eli kielen alueellisia muotoja aineistossani esiintyy toimituksen ulkopuolisen jutun tekijän puheessa, klubin mainoksessa ja klubihuumorissa (ks. myös Muhonen 2008a). Murteen käyttäminen voi olla ensinnäkin aivan tahaton, luonnollinen valinta, kuten A-esimerkissä (ks. myös Muhonen 2008a). Siinä 25-vuotias sundsvallilainen nainen on saanut tehtäväkseen kertoa kaksikielisyydestä käyttäjän näkökulmasta:

(A) […] Ja mä oon huomannu, että suomalaisen tuntomerkki positiivisesti Ruotsissa o *ussein*, että suomalaine on kova työmies tai kova opiskelija tai rehti *ihiminen* ja joku, jokaa aina saa hyvät tulokset asioista, mitä hän *tekköö* oli sitte työtä tai koulunkäyntiä. Ja mä oo aatellu vähä sitä, *jotta* pitäs ehkä *ihimisillä* olla joskus semmonen oma jarru, jotta voi jarruttaa, kun *mennöö* asiat liian nopeaa tai *jotta* joskus vois tuntea vai, *jotta ei tarvihte* olla aina paras kaikissa asioissa, että me riitetää ihan semmosina niin kun me ollaan. Mutta nyt ohjelma jälkeen kaikki suomalaiset vanhemmat voi ottaa luurin ja soittaa *lapsillesa* ja sanoa, että te *kelpaatta* semmosina niin ku te *ootta* […] (Jymyklubi 23.6.2005)

Naisen puheessa esiintyy svaavokaali eli konsonattiyhtymän konsonanttien väliin ääntämistä helpottamaan kehittynyt vokaali muodoissa *ihiminen* ja *ihimisillä* (Lehikoinen 1994: 127). Muodoissa *ussein*, *tekköö* ja *mennöö* on yleisgeminaatio eli konsonantin kahdentuminen lyhyen painollisen tavun jäljessä vokaalin tai diftongin edellä (Lehikoinen 1994: 124). Lisäksi *e*-vartaloisten verbien indikatiivin preesensin yksikön 3. persoonassa *e* on labiaalistunut eli muuttunut *ö*:ksi (Lehikoinen 1994: 137). Alistuskonjunktioksi nainen on valinnut *että*-muodon asemesta *jotta*-muodon. Kaikki nämä piirteet ovat sen verran laajalevikkisiä, että pelkästään niiden perusteella ei murretta pysty nimeämään. Savolais-murteeseen viittaisi yleiskielen *ts*:n tilalla oleva *ht ei tarvihte* -muodossa (Lehikoinen 1994: 145). Savolainen mutta yhtä hyvin lounaismurteiden tai lounaisten välimurteiden piirre on 3. persoonan *n*:tön omistusliite muodossa *lapsillesa*. Muodot *te kelpaatta* ja *te ootta* viittaisivat myös johonkin läntiseen murteeseen. (Lehikoinen 1994: 120.)

Toiseksi murteen avulla mainostetaan klubeja. Tällöin murre on selkeästi tietoinen valinta:

(B) Naisen ääni ((taustalla lyömäsoitinmusiikkia)): Jymyklubb. Se kuuluu kyl *torsttaiehtossen niin Gon kärVässe klisterpaperihi*. (Jymyklubi 23.6.2005)

Jymyklubin mainoksessa esiintyy lounaismurteiden tyypillisyyksiä. Loppuheitto eli sanan lopussa olevan konsonantin jäljessä olevan lyhyen vokaalin katoaminen kaksitavuisen sanan pitkän ensimmäisen tavun jäljestä on sanamuodossa *kyl*. Muodossa *torsttaiehtossen* on puolestaan lounaismurteiden erikoisgeminaatio eli *t*:n ja *s*:n kahdentuminen, kun sen jäljessä on tai on ollut pitkä vokaali. Pitkä vokaali ei lounaismurteissa aina kuulu, koska kaikki ensimmäistä tavua kauempana olleet pitkät vokaalit ovat siellä lyhentyneet. Muodossa *niin Gon k* on muuttunut puolisoinnilliseksi nasaalikonsonantin *n* jälkeen. Lounaismurteille ominainen astevaihtelu eli i-loppuisen diftongin edellä oleva heikko aste näkyy muodossa *kärVässe*. Suomalais-ugrilaisessa tarkekirjoituksessa tätä piirrettä

merkitään isolla kirjaimella. Muodossa on lisäksi geminaatio eli s-konsonantin kahdentuminen. Lounaismurteille tyypillinen sananalkuinen konsonanttiyhtymä ja eritoten Rauman seudulla esiintyvä *h*:n käyttäminen vokaalien välissä silloin kun yleiskielessä on pitkä vokaali ensimmäistä tavua kauempana näkyvät muodossa *klisterpaperihi*. (Lehikoinen 1994: 130–131.)

Tietoista murteen käyttö on myös silloin, kun sitä käytetään klubihuumorissa:

(C) Naisen ääni ((taustalla jousisoitinmusiikkia)): Kyllä meillä *tyttölöillä meijän* kylällä on niin lysti olla. Ihan nauruks meni, ku oltiin kerta *kiikuillakki* iltasella. Kiikuttiin. Viiuh viiuh viiuh ja hahahaa kyllä meillä ol mukava. Siitten meitä nauratti ku ku Valtose Hilta kun kiikku ni siltä ku *hammeenhelmat* nous ylös nii näky, ettei sillä ollu alushousuja ha ha ha. Kyllä meitä *tyttölöitä* nauratti […] (Jymyklubi 30.6.2005)

C-esimerkissä käytetään todennäköisesti jotakin itämurretta. Tähän viittaa selvimmin monikon tunnus *löi* muodoissa *tyttölöillä* ja *tyttölöitä* (Lehikoinen 1994: 117). Muodossa *kiikuillakki* astevaihtelussa on käytetty vahvaa astetta yleiskielen heikon asteen asemesta. Sanalla tarkoitetaan istuinosasta ja sitä kannattavista köysistä tai aisoista muodostuvaa keinumislaitetta (Suomen murteiden sanakirja 2003). Yleisgeminaatio eli *m*-konsonantin kahdentuminen on muodossa *hammeenhelmat*.

D-esimerkki lienee myös jotakin savolaismurretta:

(D) Miehen ääni: Tämä on sitten huumoria.
((Kirkonkellot soivat, korkeaäänistä virrenveisuuta, piereskelyä)) Käheä naisen ääni: *Väenö mittee* sinä tuolla lailla kirkossa pieret.
Kirkkovieras: Shh shh.
Nainen: En se minä ollu. Se ol tuo *Väenö*. Oh hyhm. No sattuu kai tuota kelle *tahhansa*. ((pieru)) Tarvi *töllöttee*. Joo se on tuo minun mies vähän semmone. ((Kirkonkellot soivat))
Miehen ääni: Huumori loppui tähän. (Jymyklubi 30.6.2005)

Savolaisuudesta todistaa diftongin reduktio nimessä *Väenö*. Äänteen reduktiolla tarkoitetaan äänteen vajaaääntöisyyttä. Redusoituneet vokaalit on muodostettu normaalia heikommalla lihasjännityksellä. (Internetix 2008.) Muodot *mittee*, *tahhansa* ja *töllöttee* ovat myös savolaismurteille tyypillisiä (Eskelinen 1997).

Kuten aineistopoiminnat osoittavat murteiden tarkempi nimeäminen on hankalaa, koska niitä on käytetty vain osittain ja mukana on myös paljon yleiskielen muotoja. Tämä selittyy A-esimerkissä varmasti sillä, että varhaisessa iässä Ruotsiin

muuttanut ja siellä valtaosan elämästään elänyt tai Ruotsissa syntynyt ja suomen kielen vanhemmiltaan oppinut henkilö käyttää murreresurssejaan mitä luultavimmin toisella tavalla kuin kyseisen murteen levikkialueella Suomessa suurimman osan elämästään elänyt. Eikä murteiden käyttö ole Kosken (2002: 74) mukaan Suomessakaan kaikissa tekstilajeissa ja tilanteissa samanperusteista. Osa ihmisistä puhuu omaa murrettaan aina tai tavallisimmin, osan kielenkäyttö riippuu sosiaalisista tilanteista, ja osa ei puhu murretta lainkaan. (Koski 2002: 74.)

Suomalaisten aluemurteiden tunnistaminen ei ole kuitenkaan tässä tutkimuksessa itsetarkoitus, vaan se palvelee paljon olennaisempaa tavoitetta: murteiden käytön merkitysten selvittämistä. Klubien mainoksissa ja klubihuumorissa murteita käytetään mielenkiinnon herättäjänä ja huumorin keinona eikä tarkoituksena olekaan jäljitellä spontaania, arkista murrepuhetta. Samantapainen, tyylitelty murteen käyttöhän on yleistynyt Suomessa 1990-luvulta lähtien. Avainasemassa murrebuumissa on ollut nimenomaan media: televisio, paikallisradiot, lehdistö ja internet ovat tehneet murteita tunnetuiksi suurelle yleisölle ja luoneet sekä vahvistaneet murteisiin liittyviä stereotypioita (Lappalainen – Vaattovaara 2005: 106–107). Globalisaation ja Euroopan unionin vastapainona nähty murrebuumi on synnyttänyt monenlaista murteella kirjoitettua luettavaa paikallislehdistä sarjakuviin. Suomessa oman taustan ja kotiseudun esille tuominen ovat tarjonneet vertauskohdan kansainvälisyydelle, vieraskielistymiselle ja anglo-amerikkalaiselle kulttuuri-imperialismille. (Mantila 2004: 336.)

Omien aineistoesimerkkieni valossa ruotsinsuomalaisessa viestimessä suomen kielen murteiden tyylitelty käyttö on samaan tapaan jonkinlaista oman etnisen identiteetin rakentamista. Huumoripätkissä C ja D murteen käyttö vahvistaa maakunta- ja sosiaaliluokkastereotypioita. Niissä seikkailevat yksinkertaisille vitseille nauravat maalaistytöt Itä-Suomesta ja käytöstapoja vailla oleva savolaispariskunta. Sekä suomalaisissa että ulkomaalaisissa tutkimuksissa on käynyt ilmi, että kielen varianttien käyttäjät synnyttävät monenlaista stereotyyppistä ajattelua. Suomen aluemurteista tehtyihin asennetutkimuksiin perehtyneiden Mielikäisen ja Palanderin (2002: 103) mukaan suomensuomalaiset suomen kielen käyttäjät luonnehtivat toisiaan suomalaisten heimostereotypioiden pohjalta. Nämä stereotypiat ovat peräisin 1800-luvun matkakertomuksista ja oppikirjoista, luultavasti selvimmin Topeliuksen Maamme-kirjan heimokuvauksista. (Mielikäinen – Palander 2002: 103.) Disneyn piirrettyjä tutkineen Lippi-Greenin (1997: 79–103) mukaan kielen varianteilla rakennetaan stereotyyppisiä henkilöhahmoja. Lippi-Greenin tutkimuksessa kävi ilmi, että standardiaksentilla englantia puhuvat etniset päähenkilöt, kuten Aladdin,

mutta roistot ja matalan statuksen henkilöhahmot puhuvat stereotyyppisesti murtaen. Lippi-Green epäilee tällaisen jaon syrjivän kielivähemmistöjä. (Lippi-Green 1997: 79–103.) Varsin kielteinen kuva syntyy myös oman aineistoni itäsuomalaisista.

Äkkipäätään voisikin ihmetellä, mitä hyötyä on vitsailla suomalaisten kustannuksella vähemmistön omassa viestimessä. Suomalaistaustaisiinhan ei Ruotsissa ole aina suhtauduttu erityisen positiivisesti. He ovat jopa kuuluneet maahanmuuttajien alimpaan kastiin. Trankellin (1974: 175–187) mukaan 1960-luvun lopussa tehdyssä tutkimuksessa ruotsalaiset rinnastivat Suomesta muuttaneet siirtolaiset länsieurooppalaisia epämieluisampiin Kreikasta, entisen Jugoslavian alueelta ja Puolasta muuttaneisiin siirtotyöläisiin. Työteliäinä kuvatut suomalaiset olivat ruotsalaisten mielestä epäluotettavia ja riitaisempia kuin esimerkiksi kreikkalaiset. (Trankell 1974: 175–187.) Peura (1994: 10) huomauttaa, että Suomen 1960-luvun rakennemuutoksen paineessa Ruotsiin lähteneiden olleen suureksi osaksi maalaiskulttuurissa kasvaneita itä- ja pohjoissuomalaisia. Heille muutto Ruotsiin ei ollut pelkästään uuteen kieleen vaan uuteen teollisen yhteiskunnan elämäntapaan tottumista. (Peura 1994: 10.) Ei siis ihme, jos ruotsalaiset suhtautuivat heihin aluksi nuivasti.

Klubien murrehuumorin funktio lienee sama kuin ruotsalaisten suomen kielen taidolla vitsailemisen, jota käsittelen seuraavassa luvussa. Klubien tekijät osoittavat olevansa tietoisia ruotsalaisten stereotyyppisestä ajattelutavasta, ja yliyleistävistä näkemyksistä on tehty vähemmistöviestimen voimavara. Tulkintaa tukevat Weckströmin (2008: 188) tuoreet havainnot toisen polven suomalaistaustaisten suhtautumisesta suomalaisiin kohdistuviin ennakkoluuloihin. Vaikka nuoret aikuiset tuntevat, ettei suomen kielellä tai kaksikielisyydellä, eli juuri suomen ja ruotsin hallitsemisella, ole kovinkaan suurta arvostusta ruotsalaisten silmissä, siitä ei välitetä. Ruotsalaisten negatiivisille mielleyhtymillekin suomalaisista viitataan kintaalla. Ne mitätöidään joko huumorin avulla tai sivuuttamalla aihe kokonaan. (Weckström 2008: 188.)

Muhonen (2008c: 17) katsoo nuorisoklubien murteen käytön olevan jonkin asteista identiteettityötä. Muhosen mukaan ruotsinsuomalaiset nuoret eivät luultavasti ole samalla tavoin tietoisia suomen aluemurteiden kielenkäyttöä värittävistä merkityksistä kuin niistä lisämerkityksistä, joita englannin ja ruotsin kielen käyttö tuo puheeseen. Murteellisuuksien ymmärretään kuitenkin leimaavan kieltä jollakin tavoin. (Muhonen 2008c: 17.)

7.1.2 Suomen kieli ruotsalaisin silmin

Nuorisoklubeissa kielellisiä resursseja käytetään myös vieraan näkökulmasta. Tällä tarkoitan sitä, että suomen kieltä esitellään sellaisena kuin ruotsinkielinen sen näkee. Seuraava Jymyklubin mainos kertoo suomen kieltä osaamattoman ruotsinkielisen suomen kielen taidoista:

(A) Useita naisten ja miesten päällekkäisiä ääniä ((taustalla sähkökitaran soitantaa)): Jymyklubi. Ei saa peittää. Ei saa peittää. Ei saa peittää. Peittää peittää peittää peittää. Ei saa ei saa ei saa peittää peeittää ((Tömähdys kuin kitaran soittaja pyörtyisi ja kaatuisi maahan)). (Jymyklubi 23.6.2005)

Moni suomenkielinen kuulee ilmauksen *ei saa peittää* ruotsinkielisen suusta heti sen jälkeen, kun on esitellyt itsensä suomenkieliseksi. Ilmaus on opittu sähköpatterin varoitus-tekstistä. Tällaista on suomen kieli, johon ruotsalainen Ruotsissa törmää. Mikä olisikaan siis osuvampaa kuin mainostaa Ruotsissa lähetettävää suomenkielistä nuoriso-ohjelmaa tällaisen ilmauksen avulla? Mainoksellahan klubien tekijät osoittavat, että he ovat tietoisia ruotsalaisten näkemyksistä suomen kielestä: tässä meillä on nyt tarjolla sitä ei saa peittää -kieltä. Jos ilmauksella onkin negatiivisia konnotaatioita suomalaistaustaisista synnyttävä vaikutus, tämä vaikutus on eliminoitu kaappaamalla ilmaisu palvelemaan ohjelmien omia tarkoituksia. Sanoma voi olla kahtalainen: toisaalta myös ruotsinkielistä houkutellaan kuuntelemaan käyttämällä tuttua ilmausta, toisaalta viestitään, kuinka väsyneitä ilmauksen hokemiseen ollaan. Ilmauksella leikittely osoittaa joka tapauksessa, että suomen kieli on vieraalla maalla. Sitä puhutaan jostakin maantieteellisestä paikasta (ks. Blommaert 2005: 83, 223–224). Suomensuomalaiselle klubimainoksen välittämän indeksikaalisen merkityksen ymmärtäminen voi olla vaikeaa. Suomen kieli voikin tällä tavalla asettaa kielenkäyttäjiä eriarvoiseen asemaan, kun sen käytön avulla synnytetään tietyn indeksikaalisen merkityksen tunteva sisäpiiri.

Sama vieraan silmin katsomisen funktio on luultavasti seuraavassa luvussa esiteltävän fiktiivisen stand up -koomikon *Matti Rattikelkka* -nimellä, joka ilmentänee ruotsinkielisten mielikuvaa suomenkielisistä erisnimistä. Stereotyyppisen ajattelun mukaan tavallinen suomalainen etunimi on *Matti* ja sukunimelle on tyypillistä, että se on äänteellisesti huvittava.

7.1.3 Ruotsin kieli arjessa ja huvissa

Ruotsin kielen käyttö klubeissa selittyy sillä, että ohjelmien tekijät elävät arkeaan ruotsalaisessa yhteiskunnassa. Aineistoni perusteella ruotsin kielen resurssit ovat Sisu-radion nuoriso-ohjelmissa selvästi sellaisia paikannettuja resursseja (Blommaert 2005: 83, 223–224), jotka toimivat vain juuri ruotsinsuomalaisessa yhteydessä. Toisaalle, esimerkiksi suomensuomalaiseen suomenkieliseen radio-ohjelmaan, siirrettyinä ne saattaisivat hankaloittaa jopa ymmärtämistä, kuten edellisen luvun *Ei saa peittää* -varoitus. Itse Suomessa syntyneenä ja valtaosan elämästäni eläneenä kiinnitin aineistossa huomioni ensimmäisenä juuri ruotsin kielen käyttöön. Se jos mikä erotti klubit suomensuomalaisista suomenkielisistä nuorisoradio-ohjelmista. Seuraavat aineistopoiminnat osoittavat, kuinka klubeissa äänessä olevilla on käytössään omaa ruotsalaiseen elinympäristöönsä sidottua sanastoa:

(A) Haastattelija: Se ((Tukholman Sergels torg)) o hirveen ruma. Siit siit *käydään* hirveesti *debattia* kylläki […] (Jymyklubi 23.6.2005)

A-esimerkki on pätkä jutusta, jossa haastatellaan Suomesta Tukholmaan vierailulle tullutta sosiaalityöntekijää Sergels torgin huumetilanteesta. Tällä Tukholman ydinkeskustassa olevalla aukiolla käydään avointa huumekauppaa viranomaisten vastatoimista huolimatta. Sosiaalityöntekijä on juuri kommentoinut paikan näyttävän epäsiistimmältä ja rumalta Helsingin asematunneliin verrattuna. Klubitoimittajan sanoin ilmaistuna Ruotsissa ei siis käydä yhteiskunnallista keskustelua vaan *debattia* (= *julkinen väittely* > ruots. *debatt*) Tukholman keskeisen maamerkin esteettisyydestä. Seuraavassa juonto-otteessa juontaja viittaa juuri kuultuun vatsatanssiopettajan haastatteluun:

(B) Juontaja: […] Vaikutti kyllä Anni hyvältä ohjaajalta tuohon vatsatanssiin. Ehkä sitä pitäis lähtee Eskilstunaan *pendlaamaan* […] (Staraklubi 22.6.2005)

B-esimerkki osoittaa, ettei klubitoimittaja käytä Suomessa vuonna 2005 käyttöönotettua uudissanaa *pendelöidä* (Eronen 2007: 213) vaan *pendlata* (ruots. *pendla*), kun hän puhuu julkisilla kulkuneuvoilla kotipaikkakunnalta toiselle säännöllisesti matkustamisesta työn tai harrastuksen vuoksi. Juontaja ei myöskään käy *suurostoksilla* (Ennab 2008) vaan tekee *storhandlauksen* joka toinen viikko. C-esimerkin juonnossa viitataan hetki sitten kuultuun

moottoripyöräilijän haastatteluun, joka on saanut juontajan pohtimaan auton vaihtamista moottoripyörään:

(C) Juontaja: […] Mut sitte on tää ostoksilla käynti. Siihen mää käytän autoa erittäin paljon eli sellanen *storhandlaus* joka toinen viikko, niin eipä moottoripyörän päälle kyllä hirveen paljoo maitolitraa enempää mahdu. Ellei sitte hanki semmosii laukkuja. Se vois tietysti olla ihan hyvä investointi […] (Staraklubi 29.6.2005)

Toinen juontaja puolestaan viittaa juuri kuultuun, ohjelmassa myöhemmin lähetettävän jutun, mainokseen. Suomen kielen *suunnittelu*-sanan asemesta hän käyttää ruotsin kieleen palautuvaa *planeeraus*-muotoa (ruots. *planera* = *suunnitella*) (ks. myös Muhonen 2008a):

(D) Juontaja: Eli Minnasta ja Minnan tulevaisuuden ehh *planeerauksesta* sitten hieman myöhemmin. Mutta kohta sut- sukellammekin leffateatteri Zitan pimeyksiin […] (Jymyklubi 23.6.2005)

E-esimerkki on palanen klubihuumoria. Vitsien vääntäminen suomenruotsalaisesta ja suomensuomalaisesta kulttuurista on keskeinen osa nuoriso-ohjelmien sisältöä. Myös Muhonen on huomannut huumorin keskeisyyden monikielisessä radiopuheessa (2008c: 16). Tällä kertaa vitsailu kohdistuu tosi-tv:hen ja tavallisen kansalaisen julkisuusunelmiin:

(E) Miehen ääni: Tämä on sitten huumoria.
((Nainen laulaa Gwen Stefanin Rich girl -kappaleen tahtiin ja tiskaa astioita, joista kuuluu kilinää))
Nainen: Naa naa naa naa naa naa naa naa naa naa naa naa. Jos mä oisin Nulinda na na na na na naa hypnoosis mä vain makailisin laukkuja ostaisiiiiin. Jos mä oisin Nulinda ois mulla huulet suuret suuret ois huulet mulla mul ois kyl suuret suuret ois kyl huulet muuulla. Aattele mitä mä oisin. *Dookusopakändis*. Kaiikki tietäis kaiken mun seksielämäästä. Kaiikki kyysyis musta. Diisainaan ja deittaan. Laueks aijon vielä jonakin päivänä joo. Voi kun oisin *kändis* suoraa paratiisist […] (Jymyklubi 30.6.2005)

Ihmissuhteisiin erikoistuneiden tosi-tv-ohjelmien julkkiksista käytetään siis ruotsinkielistä nimitystä *dokusopakändis* erotukseksi tavallisesta julkkiksesta eli ruotsin kielen sanasta *kändis*.

Kaikkien edellä esittelemieni ilmausten oletetaan ilmeisesti olevan niin tavallisia, että ohjelmien kuuntelija ymmärtää ne automaattisesti ilman toimittajan selvennystä. Välillä ruotsinkielisiä ilmauksia kuitenkin selvennetään suomeksi, kuten seuraavasta esimerkeistä käy ilmi (ks. myös Muhonen 2008a):

(F) Haastattelija: No mitenkä sä itse sait idean pyrkiä tähän korkeatasoiseen kouluun?
Haastateltava: Noo mä ennen opiskellu Tukholmas niinku kansallisuus kansalais- *folkhögskola* kansalaiskoulu- koulussa taidetta ja-
Haastattelija: Kansankorkeakoulussa joo-
Haastateltava: Kansankorkeakoulussa taidetta ja sit ma halusin niinku jatkaa niinku yliopistotasolle noin niin […] (Staraklubi 22.6.2005)

Haastateltavana on tällä kertaa monitaustainen ja monikielinen nuori taideopiskelija, joka opiskelee parhaillaan Helsingin taideteollisessa korkeakoulussa. Haastattelija antaa suomenkielisen vastineen haastateltavan käyttämälle nimitykselle *folkhögskola*, koska tämä ei itse löydä oikeaa suomenkielistä nimitystä. Aineisto-ote on siitä kiinnostava, että missään muualla aineistossani juontajat, toimittajat tai haastattelijat eivät käännä tai korjaa haastateltavien puhetta. Syynä haastattelijan toimintaan tässä yksittäistapauksessa voi olla yksinkertaisesti se, että haastateltava on käyttänyt suomen kieltä läpi haastattelun, vaikka kielen käyttäminen on välillä selvästi työlästä, kielitaito on venytetty äärimmilleen, ja haastateltavalla olisi mahdollisuus puhua ruotsia tai englantia. Kuuntelijoille haluttaneen myös täsmentää, minkä asteisesta oppilaitoksesta on kyse. Haastattelija auttanee haastateltavaa siksi, että erikoistermien täsmällisyyttä pidetään klubien kielilinjauksissa tärkeänä. Tästä syystä klubeja toimittaa myös joukko suomensuomalaisia nuoria aikuisia (Blomberg 2008). Muutoin korostetaan hyvää kommunikaatiota ja kertomusta, kuten olen jo aiemmin maininnut.

Seuraavassa esimerkissä juontaja kehottaa kuuntelijoita viettämään juhannusta maltillisesti. Hän katsoo myös tarpeelliseksi mainita, että *mennä överiksi* (ruots. *gå över = mennä yli*) on nimenomaan Ruotsissa käytettävä liiallisuuksiin menemistä tarkoittava ilmaus:

(G) Juontaja: […] Oikein hyvää juhannusta sulle ja muistahan pitää huolta kaverista sitten juhannuksena, ettei ihan *mee* juhlinta *överiksi* niin kun täällä sanotaan […] (Staraklubi 22.6.2005)

Esimerkki ilmentää kahta asiaa. Yhtäältä toimittaja osoittaa olevansa tietoinen puhuvansa jostakin maantieteellisestä paikasta ja käyttävänsä siten paikannettua resurssia (Blommaert 2005: 83, 223–224). Toisaalta toimittaja osoittaa, että hän ei tunne ilmauksen *mennä överiksi* kuuluvan myös Suomessa käytettävässä nykypuhekielessä (Jarva – Nurmi 2006: 510). Se kielellinen resurssi, jonka hän olettaa ehkä toimivan vain Ruotsissa, toimiikin samalla tavoin myös Suomessa.

Toisinaan kielellisiä resursseja voidaan käyttää huumorin keinona. Sivusin aihetta jo murre-esimerkkien yhteydessä. Useissa vähemmistökielimediatutkimuksissa raportoidaan, että kaksikieliset sanaleikit ovat itse asiassa tavallisimpia vähemmistökieli-viestinten keinoja ilmentää vähemmistön monikielisyyttä (Fjelsted 1999: 46; Heller 2003: 167; Zentella 2003). Seuraava esimerkki on klubihuumoria ja siinä esiintyy klubeissa *Ruotsin hauskimmaksi mieheksi* nimetty *Matti Rattikelkka*, jonka stand up -komiikasta saadaan maistiaisia lähes jokaisessa klubissa:

(H) Miehen ääni: Tämä on sitten huumoria.
Juontaja: Hyvät naiset ja herrat. Lavalle astuu Ruotsin hauskin mies MATTI RATTIKELKKAA. ((taputuksia, yleisö osoittaa suosiotaan))
MR: ((nasaalilla)) Öö kiitos kiitos. ((yleisön naurua)) Öö mä ajattelin aloittaa ((yleisön naurua)) jutulla. Ehh hauskalla jutulla. Hehe. ((yleisön naurua)) Varmaan ootte kuullu tän ennenkin ((taputuksia)), mutta tiesittekö, että Mike Tyson. Nyrkkeilijä öö on Ruotsin suomalainen? ((yleisön naurua)) Ai miten niin, te kysytte ((yleisön naurua)). No sehän Mike Tysonha- n. Hän *syö korvia* ((yleisö osoittaa suosiotaan)).
Miehen ääni: Huumori loppui tähän. (Jymyklubi 23.6.2005)

Kun ruotsin kielen sanaa *korv* (= *makkara*) taivutetaan suomen kielen monikon partitiivissa, se saa myös merkityksen suomen kielessä. Tällöin se ei tosin enää viittaa ruoka-aineeseen vaan kehonosaan *korva*. Huumori syntyykin siitä, että entinen ammatti-nyrkkeilijä ja raskaan sarjan nuorin maailmanmestari Mike Tyson muistetaan vuoden 1997 maailmanmestaruusottelusta, jossa hän puraisi palan vastustajansa Evander Holyfieldin vasemmasta korvasta. Tysonin tempaus yhdistetään ruotsinsuomalaisten tapaan käyttää makkarasta *korv*-nimitystä. Tämän tyyppinen kielellisillä resursseilla leikittely sitoo kielenkäytön tiukasti tiettyyn paikkaan. Suomenkielisessä suomensuomalaisessa nuoriso-radio-ohjelmassa huumori ei toimisi, koska kuuntelijoiden ei voisi olettaa hallitsevan ymmärtämisen mahdollistavaa resurssia. Vaikka he pinnallisella sanatasolla ymmärtäisivätkin vitsin jujun, syvempi ruoka-aineeseen ruotsinsuomalaisissa yhteyksissä liitetty indeksikaalinen merkitys jäisi monelta varmasti hoksaamatta. Ruotsin-suomalaisethan tunnetaan Ruotsissa siitä, että he syövät usein suomalaista makkaraa, eikä ruotsalaista lihajalostetta voi monen ruotsinsuomalaisen mielestä edes verrata suomalaiseen (Muhonen 2008d). Ruotsin kieleen perustuva vitsailu luo klubeissa selvästi sisäpiiritunnelmaa. Myös Muhonen (2007, 2008a, 2008b: 196, 2008c: 16) selittää tietyn kielen valitsemisen johtuvan suomensuomalaisissa ja ruotsinsuomalaisissa nuorisoradio-ohjelmissa halusta luoda me-henkeä.

7.1.4 Ruotsin kieli varioi

Aineistostani käy ilmi, kuinka monikielinen juontaja, jonka yhtenä kielellisenä resurssina on ruotsin kieli, tekee eron ruotsin kielen eri varianttien välillä määritellessään kielellistä repertuaariaan. Näin hän osoittaa, että puhe kielestä jonkin kansallisvaltion omaisuutena, järjestelmänä, joka noudattaa yhtenäisiä kielioppi- ja merkitysperiaatteita on harhaanjohtavaa. Se mitä perinteisesti kutsutaan ruotsin kieleksi koostuu monista ruotsin kielistä, lukuisista resursseista, joilla voi olla monenlaista käyttöä yksittäiselle kielenkäyttäjälle (ks. myös Pietikäinen ym. 2008: 82). Seuraavassa esimerkissä toimittaja lukee ruotsin kielellä pätkän Tove Janssonin teoksesta Taikurin hattu (ruots. *Trollkarlens hatt* 1948) (ks. myös Muhonen 2008a, 2008c:):

(A) Juontaja: […] Kotiteollisuuden vanhojen levyjen lisäks mä palaan aina Muumilaakson tarinoiden pariin. Nyt menossa on Taikurin hatun uudelleen luku. Ne kirjat saa aina hyvälle mielelle. Jos vaikka on vihastunut, kun asiat ei meekkään niin kuin haluais, kannattaa muistella seuraavaa pätkää. Piisamirotta on juuri tippunut riippumatosta ja tuhisee turhautumistaan. ((matkii suomenruotsin aksenttia)) @ *Det är inte lite jag har varit utsatt för i ert hus. Förra året till exempel ramlade en komet ner på mig. Det gjorde ingenting. Men som ni kanske minns satte jag mig på er flys- frus chockladtårta. Det var ytterst pinsamt för min värdighet* @. No okei mä en osaa suomeruotsia, mutta tajusitte varmaan pointin […] (Staraklubi 29.6.2005)

Kaikista periaatteessa tarjolla olevista kielellisistä resursseista juontajan arkipuheeseen on valikoitunut hänen elinympäristönsä perusteella ilmeisesti ruotsinruotsin resurssi. Tämä on pääteltävissä siitä, että toimittaja toteaa, ettei hallitse suomenruotsin aksenttia. Hänen ajattelussaan suomenruotsilla on kuitenkin niin voimakas Muumilaakson tarinoihin liittyvä indeksikaalinen merkitys, että muumikirjoja pitää lukea ääneen suomenruotsin aksentilla. Esimerkki osoittaa myös, että juontaja on perillä ruotsin kielen variaatiosta, mikä ei suinkaan ole tavallista Ruotsissa. Ruotsissa vallitsee vielä 2000-luvullakin täysin virheellisiä käsityksiä suomenruotsalaisten ja ruotsinruotsalaisten käyttämistä kielivarianteista. Melko tavallista on, että Ruotsissa vierailulla olevien suomalaisten, Suomessa tai Ruotsissa asuvien suomenruotsalaisten ja Ruotsissa asuvien suomalaistaustaisten ruotsin kielen katsotaan olevan yhtä ja samaa ruotsia. Tätä kielimuotoa luonnehditaan usein jollakin tavoin vinksahtaneeksi ruotsin kieleksi, jossa ei esimerkiksi ole sananalkuisia konsonanttiyhdistelmiä (Grünbaum 2008). Edes ruotsinsuomalaisten statuksesta virallisena kielellisenä vähemmistönä ei olla aina tietoisia, vaikka Ruotsissa voidaan laskea

asuvan vähintään puoli miljoonaa suomalaistaustaista. Kieliyhteisöjen ja kielellisten resurssien suhteet saattavat siis olla hyvinkin monimutkaisia ja aikaansaada väärinkäsityksiä ja stereotyyppistä ajattelua. Pohdin tätä problematiikkaa vielä tämän tutkimuksen diskurssianalyysiosassa, kun käsittelen kielentymisen (Becker 1991) ja etnisen identiteetin suhdetta.

Muhonen (2008c: 17) selittää suomenruotsin aksentin jäljittelemisen olevan keino ilmaista ruotsinsuomalaisuutta. Se on siis hänen mukaansa identiteettityön apuväline. Ilmaisemalla vaikeutensa lausua suomenruotsia ruotsinsuomalainen nuori ikään kuin merkitsee itsensä ei-suomenruotsalaiseksi ja samalla siis ruotsinsuomalaiseksi. (Muhonen 2008c: 17.)

7.1.5 Englannin kieli monessa mukana

Suomen kielen resurssien jälkeen seuraavaksi yleisin kielellisten resurssien (Blommaert 2005: 10) joukko aineistossani ovat englannin kielen resurssit. Ne ovat yleisimpiä siitäkin huolimatta, etten ota tässä tarkastelussa huomioon englanninkielisten erisnimien, kuten artistien ja musiikkikappaleiden nimiä, jollei erisnimeä ole käytetty yleisnimenä. Tarkasteluni piiriin kuuluvat nominit ja yhtä sanaa pidemmät ilmaukset. Pidempiä englanninkielisiä jaksoja, esimerkiksi kokonaisia englanniksi käytäviä haastatteluja aineistossani ei ole, vaikka sellaiset olisivat klubeissa täysin mahdollisia (Törmälä 2004: 21).

Ennen varsinaiseen analyysiin siirtymistä vielä sananen englannin kielen käytöstä alueilla, joilla jokin toinen kieli tai toiset kielet ovat valta-asemassa. Englannin leviäminen eri elämänalueille on nimittäin huomioitu kielentutkimuksessa laajasti. Nuorisokielen ja englannin kielen yhteyttä on esimerkiksi tutkittu viime aikoina ahkerasti Euroopan alueella (ks. Leppänen 2007: 151). Myös Suomessa suomen ja englannin kohtaamista on selvitetty ja selvitetään parhaillaan monin tavoin. Jyväskylän ja Helsingin yliopistojen yhteisessä VARIENG-huippututkimusyksikössä tutkitaan englannin kielen vaihtelua, kontakteja ja muutosta Suomessa. Jyväskylän yksikön tutkimus on monitieteistä ja sen tutkijat lähestyvät kieltä sosiaalisena ja diskursiivisena ilmiönä. Kieli on heille tilannekohtaisesti määrittyviä merkityksellisiä valintoja, sosiaalisen toiminnan ja todellisuuden rakentamista sekä identiteettien ja suhteiden luomista. (VARIENG 2008a.) Tutkimuksen painopisteitä ovat: englanti luokkahuoneissa, englanti mediassa, englanti nuorisokielessä sekä englanti kulttuurien ja identiteettien ilmentäjänä (VARIENG 2008b).

Oman tutkimukseni kannalta relevantteja ovat Leppäsen (2007), Torisevan (2008) ja luonnollisesti Muhosen (2005, 2007, 2008a, 2008b, 2008c, tulossa) VARIENG-tutkimukset. Leppänen (2007) on tarkastellut englannin kielen käyttöä videopelitilanteessa, hip hop -lyriikassa, fanifiktiossa ja blogeissa. Toriseva (2008) on puolestaan keskittynyt kotimaisten skeittilehtien englantiin. Muhosen (2005, 2007, 2008a, 2008b, 2008c, tulossa) tekeillä oleva väitöskirjatutkimus lisää tietämystä kielikontakteista suomen, englannin ja ruotsin välillä suomensuomalaisessa ja ruotsinsuomalaisessa nuorisoradiossa.

Oman aineistoni perusteella englantia käytetään klubeissa ensinnäkin silloin, kun puhutaan jostakin teknisestä järjestelmästä:

(A) Juontaja: […] Öö tänä vuonna oli paikalla myös Snoop Doggy Dog tai Snoop Dog nykyään hän on. Ää. Ja arvaapas, mitä Snoop teki ensi töikseen. Mies näytteli *widescreenillä* pornoa itsestään ja parin tytön kanssa, että oho tämmösiä ihmejuttuja […] (Jymyklubi 23.6.2005)

A-esimerkissä juontaja kertoo Ruotsin Hultsfred-festivaaleihin liittyvistä muistoistaan. Sen sijaan, että hän puhuisi *laajakankaasta* hän käyttää sen englanninkielistä nimeä *widescreen*. B-esimerkissä toinen juontaja haaveilee musiikkilaitteistosta, joka olisi asennettu toimimaan kodin kaikissa huoneissa. Tähän tekniseen laitteeseen hän viittaa suomenkielisen *äänentoisto*-käsitteen asemesta nimellä *sound system*:

(B) Juontaja: […] Toinen juttu, minkä mä haluaisin ois semmonen koko kodin kattava *sound system*. (Staraklubi 22.6.2005)

C-esimerkki on poiminta TOEFL-testiä (*Test of English as a Foreign Language*) käsittelevästä haastattelusta. Testin avulla mitataan englantia vieraana kielenä puhuvien englannin kielen taitoa, ja useat englanninkieliset korkeakoulut hyväksyvät testin kielitaidon mittariksi:

(C) Haastattelija: Kun näitähän on paperitestiä ja sit on tää tietokonetesti, mutta nyt on taas tulossa tämmönen uus- uudenlainen testi *Internetbased test*. (Jymyklubi 30.6.2005)

Kuten esimerkistä käy ilmi testi on suoritettavissa kolmessa muodossa, joista uusimmasta, internetpohjaisesta haastattelija käyttää nimitystä *Internet-based test*, joka on myös testin virallinen englanninkielinen erisnimi. Samantyylinen virallinen erisnimi on tosin myös

paperi- ja tietokonetestillä (*Paper-* ja *Computer-based test*), mutta niihin haastattelija kuitenkin viittaa suomenkielisillä yleisnimillä.

Toiseksi englantia käytetään klubeissa puhuttaessa viihdeteollisuuden lajityypeistä:

(D) Juontaja: […] Tässä ekana syyskuussa kuudennen levynsä julkaiseva the Rasmus. Jo elokuussa on luvassa uutta materiaalia, kun sinkku nimeltä No fear tulee kauppoihin. No fearia mainostetaan *powerrockina* […] (Staraklubi 29.6.2005)

D-esimerkissä juontaja juontaa seuraavaksi soitettavan kappaleen ja käyttää sen tyylilajista englanninkielistä nimeä *powerrock*. Käsitettä käytetään tällaisenaan myös Suomessa, mutta sille on olemassa suomenkielinenkin vastine *voimarock*. Rocklehti Rumban päätoimittajan Puustisen (2008) mukaan tyylilaji on radiossa soitettavaksi kelpaavaa rockmusiikkia, jonka voima perustuu sen kaupalliseen tehoon. E-esimerkki on poimittu Tukholmassa järjestettyjä kauhuelokuvafestivaaleja käsitelleestä jutusta (ks. myös Muhonen 2008c: 16):

(E) Toimittaja: […] *Splatterklassikko* Evil Death kaksi. *Splattergenre* on miltä kuulostaa. Veri ei vuoda, vaan roiskuu joka paikkaan. Ja kun ihminen kuolee, hänestä ei valu ne tavalliset viisi litraa, mitä nyt yleensä kehossa on, vaan suunnilleen viisitoista litraa verta ja tämä tietysti johtaa siihen, että ei väkisinkään voi mitenkään ottaa leffaa vakavasti. Ja kun vielä lisää- lisätään huono dialogi ja kummallinen *slapstickhuumori*, ei voi muuta, kun nauraa oikein makeesti […] (Jymyklubi 23.6.2005)

Toimittaja käyttää siinä elokuvan tyylilajista sen englanninkielistä nimeä *splattergenre* ja selittää sitten suomeksi, millaisesta tyylilajista on kyse. Esiteltävänä on kauhuelokuva, jota hallitsee veren ja silpomisen ylenmääräisyys (Valpola: 2000). Käsitteen *slapstickhuumori* toimittaja sen sijaan jättää vaille selitystä. Käsite on peräisin italialaisesta commedia dell'artesta ja se oli alun perin nimitys puupalikkaparille, jolla koomikko iski hassun läiskäyksen. Elokuvateollisuudessa käsite on yhdysvaltalaisten elokuvafarssien tyylin nimenä. (Valpola: 2000.)

Luen sekä teknisten järjestelmien että viihdeteollisuuden lajityyppien nimet erikoistermistöksi, jota on alun perin käytetty angloamerikkalaisessa maailmassa, koska kyseessä olevat tekniset ratkaisut ja viihdegenret on otettu ensimmäisenä käyttöön anglo-amerikkalaisilla alueilla. A- ja B-esimerkin *widescreen* ja *sound system* voisivat hyvin olla *laajakangas* ja *äänentoisto*, koska käsitteet ovat yleisessä käytössä Suomessa. Ehkä juontajan on kuitenkin luontevampaa käyttää englanninkielistä käsitettä, kun hän puhuu

englanninkielisestä rap-tähdestä tai teknisestä laitteesta, joka kuuluu sellaisten kojeiden ryhmään, joista osalla tuskin on suomenkielistä nimeä. C-esimerkin testiformaatti on sen verran uusi keksintö, että siitä on varmasti selvintä käyttää englanninkielistä termiä. Paperi- ja tietokonetestithän ovat kuuntelijoille varmasti tuttuja koulusta, mutta harva on todennäköisesti tottunut internetissä tehtäviin, jotakin erityistä taitoa mittaaviin, virallisiin testeihin. D-esimerkissä englanninkielisen termin käyttäminen suomenkielisen sijaan selittynee sillä, että The Rasmuksen laulujen sanoitukset ovat englanninkielisiä ja uusi levykin on tehty ulkomailla. E-esimerkin elokuvatermeillä ei edes ole suomenkielisiä vastineita, vaan englanninkieliset termit ovat yksinään käytössä suomen kielessä. Myös Muhonen (2008a; 2008b: 188−191; 2008c: 16) katsoo englannin käytön osoittavan niin suomensuomalaisissa kuin ruotsinsuomalaisissakin nuorisoradio-ohjelmissa viihde-teollisuuden asiantuntijuutta. Sillä rakennetaan ryhmäidentiteettiä ja samaistumispintaa angloamerikkalaiseen viihdekulttuuriin. Erikoistermistön englanninkielisyyden ovat huomanneet lisäksi Toriseva (2008: 171) skeittitekstitutkimuksessaan ja Leppänen (2007: 157, 161; 2008: 197) videopeli- ja fanifiktiotutkimuksissaan. Fanifiktiolla tarkoitetaan suosituista elokuvista, tv-sarjoista, romaaneista, peleistä, piirretyistä ja rockyhtyeistä kirjoitettuja tarinoita.

Saattaa myös olla, että nuoriso-ohjelmien juontaja-toimittajat eivät ole täysin perillä suomalaisesta uudissanastosta. Eihän suomensuomalainen suomenkielinenkään välttämättä aina tiedä kielenhuoltajien viimeisimmistä suosituksista, kun esimerkiksi tekniikan kiivas kehitys tuo suomen kieleen jatkuvasti uutta vierasperäistä sanastoa, jolle koetetaan keksiä suomenkielisiä vastineita. Sitä paitsi omaperäisen käsitteen vakiintuminen kielenkäyttöön vie myös oman aikansa.

Kolmanneksi englannin käyttö liittyy tavalla tai toisella juuri esitettyyn ainakin jossain määrin englanninkieliseen musiikkiin:

(F) Juontaja: Sano Sari Tuomi kulttuuritalolta jaa mäkin pääsin sinne vähän mukaan. Jaa sitten taas, kun Sari oli ollu Tukholmassa, niin lähti takas *bäkkiin* Stadiin. Ja tässä sitä myös lauleskelee Elastinen. (Jymyklubi 23.6.2005)

F-esimerkissä juontaja viittaa jo edellä esittelemääni Sergels torgin huumetilanne -juttuun ja seuraavaksi soitettavaan kappaleeseen. Koska suomalainen sosiaalityöntekijä Sari palasi haastattelun jälkeen takaisin Helsinkiin, ja koska seuraavaksi soitettavan kappaleen nimi on Bäkkiin Stadiin, kertoo haastattelija kappaleen nimen avulla, minne sosiaalityöntekijän

tie vei haastattelun jälkeen. G-esimerkki on pätkä juontoa, jossa juontaja pohtii tulevaa juhannusta viittaamalla juuri kuultuun Him-yhtyeen kappaleeseen Solitary man (= *yksinäinen mies*):

(G) Juontaja: Saapas nähä kuinka monesta *solitary manista* tulee tänä juhannuksena sellanen ihan lupaava ukkomies. Kesä o rakkauden aikaa ja festareillaki sattuu ja tapahtuu […] (Staraklubi 22.6.2005)

Juhannus yhdistyy juontajan ajattelussa rakkauteen ja parin löytämiseen. Näin juontaja liittää kappaleen nimen ja parinlöytämisen perinteen yhteen. H-esimerkissä suomalaisesta kansallisylpeydestä sanaileva pakinoitsija tapailee pääosin suomenkielistä mutta kertosäkeeltään osittain englanninkielistä kappaletta. Tällä tavoin hän havainnollistaa Suomen surkeaa euroviisumenestystä ennen vuoden 2006 voittoa:

(H) Pakinoitsija: […] Paavo Nurmi juoksi aikoinaan Suomen maailmankartalle ja Suomen euroviisulaulajat laulaa sen sieltä pois. Eihän siitä oo monta vuotta, kun sisarusduo CatCat lauloi pahaenteisesti, että ((laulua tapaillen)) @bye bye baby baby good bye@ ja semmostahan ne Euroviisut on sen jälkeen kyllä ollutkin Suomen osalta. Yhtä ja samaa *byebyetä* […] (Staraklubi 22.6.2005)

Esimerkkien juontajat ja pakinoitsija toteuttavat siis kielellistä luovuuttaan leikittelemällä suomen ja englannin resurssien yhdistämisellä. Samasta asiasta kirjoittaa myös Muhonen (2007, 2008a, 2008b: 176, 2008c: 15−16). Kielellä leikittelemistä esiintyy hänen mukaansa sekä suomensuomalaisessa että ruotsinsuomalaisessa radiopuheessa. Toriseva (2008: 172) on lisäksi tehnyt skeittiteksteistä samanlaisia huomioita. Englantia käytetään myös niissä samantyyppisissä intertekstuaalisissa viittauksissa muihin teksteihin.

Neljänneksi englannin kieltä käytetään siteerattaessa:

(I) Toimittaja: […] Evil Death kaksi on mun ehdoton suosikki. Se on niin liioteltu ja Bruce Campellin slapstick on ihana. Esimerkiks kun Ash eli Bruce Campell on menossa kellariin, missä on paha noita, hän vetää moottosimoottorisahalla haulikkonsa lyhytpiippuisemmaksi, pistää sen selkäänsä pidikkeeseen kiinni ja sanoo @*grooovy*@ […] (Jymyklubi 23.6.2005)

I-esimerkissä toimittaja valottaa näkemyksiään jo edellä esittelemästäni kauhuelokuvafestivaaleilla näytetystä elokuvasta. Elokuvan päähenkilöä Ashia siteeratessaan toimittaja pitäytyy alkuperäiskielessä eikä käännä *groovy*-adjektiivia suomeksi *jännää*. Pitäytymällä englannin kielessä toimittaja luo raporttiinsa autenttisuuden tunnetta. Sellainen kuuntelija,

joka ei ole elokuvaa nähnyt saanee elävämmän käsityksen päähenkilöstä, kun toimittaja imitoi tätä kirjaimellisesti. Fanifiktiota tutkinut Leppänen (2007: 161–162) on tehnyt samansuuntaisia havaintoja englannin käytöstä suomenkielisessä tekstissä. Fanifiktiossa englantia käytetään osittain autenttisuuden tunteen herättämiseksi (Leppänen 2007: 161–162).

J-esimerkki on jutusta, jossa esitellään kansainvälisen tutkimus- ja konsultointiyritys Kairos Futuren selvitystä 1980-luvulla syntyneiden pohjoismaalaisten ajatusmaailmasta (ks. myös Muhonen 2007):

(J) Toimittaja: […] Seitemänkymmentäkuusi prosenttia huutaa *@freeedom@*[…] (Jymyklubi 30.6.2005)

Arvostuksia esittelevässä kohdassa kerrotaan *freedom*-huudahduksen avulla, että 76 % tutkimukseen osallistuneista arvostaa vapautta. Tässä tapauksessa englantia käytettäneen ilmaisemaan 1980-luvulla syntyneiden kansainvälisyyttä ja kielitaitoisuutta. Tutkittavan pohjoismaalaisesta kotimaasta riippumatta tutkittavaa voidaan varmasti ikään kuin siteerata englannin kielellä.

Aineistossa esiintyy lisäksi siellä täällä yksittäisiä englannin kielen sanoja. Jossakin tapauksessa englannin avulla lienee yksinkertaisesti osuvinta kuvata jotakin asiaa. Juontaja kuvailee juuri kuullun kappaleen melodiaa nomineilla *mukava flow* (= *virtaus*) (Staraklubi 29.6.2005). Suomenkielinen *mukava virtaus* kuulostaisi tässä yhteydessä varsin koomiselta. Kirja-arvostelussa toimittaja viittaa venäläisen Denezkinan *Anna mulle!* -novellikokoelman novellien tapahtumiin substantiivilla *action* (= *toiminta*) (Staraklubi 29.6.2005). Ehkäpä englanninkielinen termi korostaa suomenkielistä paremmin urbaanin venäläisen nuorison päihteiden ja heräävän seksuaalisuuden leimaamasta arjesta kertovien novellien vauhtia ja vaarallisia tilanteita.

Joissakin sanoissa ja sanonnoissa englanti yhdistyy suomeen. Tästä on esimerkkinä ensinnäkin englannista lainattu suomensuomalaisissa yhteyksissäkin täysin tuttu slangisanasto. Myös Muhonen (2008c: 17) on huomannut slangin kuuluvan klubien kielenkäyttöön. Lisäksi suomeen mukautetusta slangisanastosta skeittiteksteissä on tehnyt havaintoja Toriseva (2008: 171). Klubihuumorissa haaveillaan tosi-tv-julkkiksen arkisista puuhista *disainaamisesta* (engl. *to design* = *suunnitella*) ja *deittaamisesta* (engl. *to date* = *seurustella*) (Jymyklubi 30.6.2005). Kenties julkisuusunelmien taustalla on ruotsalaisen Big Brother -tosi-tv-ohjelman voittajan Carolina Gynningin arjen ihailu. Tämä mallina,

juontajana, reportterina, kirjailijana ja laulajana toiminut vaaleaverikkö elää tunnetusti hohdokasta elämää, jonka kuvaaminen *suunnitteluna* ja *seurusteluna* ei tekisi oikeutta julkkiksen arjen loistokkuudelle.

Toiseksi sanassa voi olla suomenkielinen ja englanninkielinen osa. Toimittaja käyttää Sergels torgin narkomaaneista suomalais-englantilaista nimitystä *sosiaaliceissit* (= *sosiaalitapaukset* < engl. *case*) (Jymyklubi 23.6.2005). Tällä tavoin hän vetää rajan klubien kuulijajoukon ja Sergels torgilla liikkuvien narkomaanien välille. Vaikka klubeissa kuuluu käsitellä myös nuorten ongelmia ja vaikka huumeet kuuluisivat niihin, on kuitenkin eri asia puhua rappionarkomaaneista. Ehkä toimittaja koettaa myös englannin avulla keventää muuten niin vakavaa aihetta.

Suomalais-englantilaisia ja englantilais-suomalaisia sanontoja aineistossani on kaksi. Jäljellä olevan ohjelma-ajan juontaja kertoo sanoin: *vielä tunti to go* (= *jäljellä*) (Jymyklubi 23.6.2005). Edellä mainitsemani pohjoismaalaisten nuorten aikuisten ajatusmaailmaa kartoittaneen tutkimuksen tuloksia esittelevässä jutussa sukupolven arvostuksia otsikoidaan sanoin: *Siis who cares* (= *kuka välittää*) *ja mistä* (Jymyklubi 30.6.2005) (ks. myös Muhonen 2008a, 2008c: 15). Suomensuomalaisessa suomenkielisessä arkisessa keskustelussa ja nuorten harrastelehdissä tällaiset irralliset sanonnat ovat myös tavallisia (Hiidenmaa 2003: 93; Toriseva 2008: 173). Ne lienevät englannin puhekielessä ja siten angloamerikkalaisissa nuorisoviestimissä niin yleisiä, että ne kulkeutuvat helposti myös suomenkielisten toimittajien puheeseen.

7.2 Kielelliset resurssit yhteiskuvassa

Tässä luvussa visualisoin Sisuradion Jymy- ja Staraklubeissa käytettyjen kielellisten resurssien (Blommaert 2005: 10) moninaisuutta ja teen yhteenvetoa kielellisten resurssien suhteista toisiinsa. Seuraava kuvio esittää kielelliset resurssit yhteiskuvassa. Kuvion tarkoituksena on havainnollistaa kielellisten resurssien kokoonpanoa ja suhteita toisiinsa: Mitkä kielelliset resurssit esiintyvät Sisuradion nuoriso-ohjelmissa ja minkä resurssin yhteydessä mikäkin resurssi esiintyy. Kuvion soikioiden koko ei korreloi kielellisen resurssin yleisyyden kanssa eli vaikka esimerkiksi englannin kielen soikio on pienempi kuin muiden kielellisten resurssien, se ei tarkoita sitä, että englantia käytettäisiin vähemmän kuin vaikkapa suomen kielen aluemurteita.

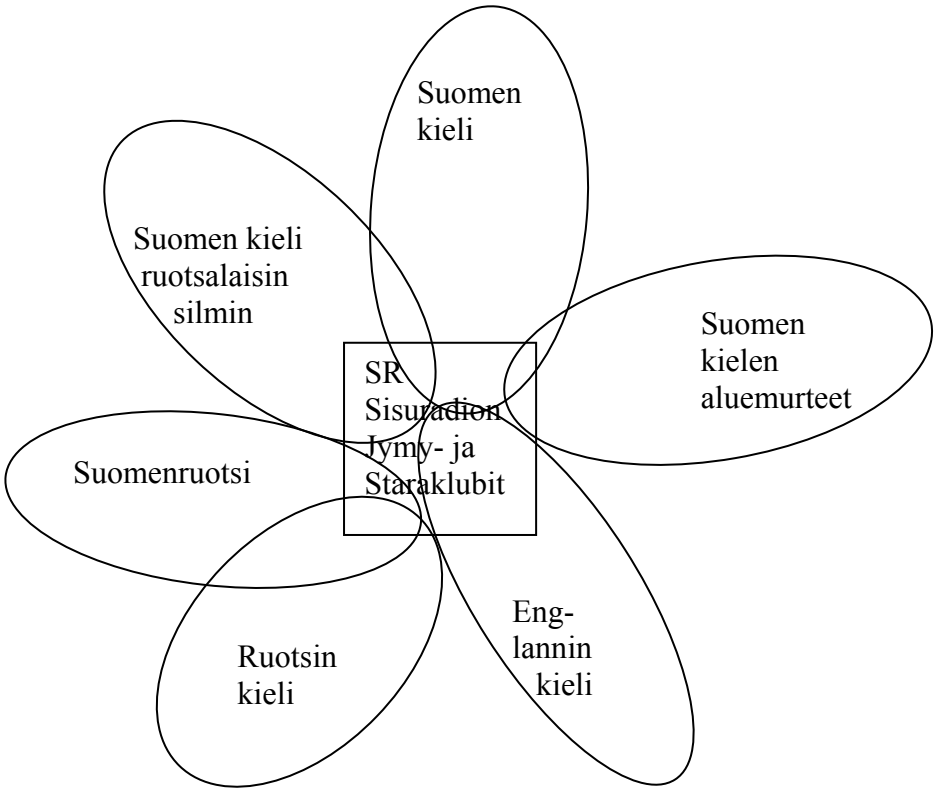

KUVIO 1. SR Sisuradion Jymy- ja Staraklubien kielelliset resurssit

Aineistossani esiintyviä kielellisiä resursseja ovat siis suomen kieli tiettyjen aluemurteiden ja ruotsalaisnäkökulman keralla, ruotsin kieli suomenruotsin keralla sekä englannin kieli. Kuten olen useaan otteeseen todennut, suomen kieli on nuorisoklubien pääasiallinen kieli eli se on periaatteessa ohjelmien tekijöiden ensisijainen käyttöresurssi. Myös omassa aineistossani sitä käytetään eniten. Seuraavaksi eniten käytetään englantia, ja jonkin verran puhutaan myös ruotsia. Valitsemani Jymy- ja Staraklubit ovat siis Sisuradion nuoriso-ohjelmien kielilinjausten mukaisia.

Mitä juuri suomen, ruotsin ja englannin valinta Sisuradion nuoriso-ohjelmien kielellisiksi resursseiksi sitten merkitsee? Ruotsinsuomalaisen kielilautakunnan sekä Tukholman yliopiston suomen kielen laitoksen keräämästä ruotsinsuomalaisten nuorten puhekielisanastosta käy ilmi, että juuri suomi, ruotsi ja englanti ovat ruotsinsuomalaisten nuorten tärkeimmät kielelliset resurssit. Sanastossa on eniten suomenkielisiä sanoja, lainasanoista suurin osa on ruotsista, mutta englantilaisperäisiä lainoja on myös runsaasti. Ruotsinsuomalaiset lainaavat englannista paljon samoja sanoja kuin suomensuomalaiset. Muidenkin kielten vaikutusta sanastossa toki näkyy. (Ruotsinsuomalaisten nuorten puhekielen sanastoa 2001.) Nuorisoklubit näyttäisivät siis välittävän autenttisen kuvan

kohderyhmänsä kielellisestä repertuaarista. Omassa aineistossani englanti ja ruotsi vain vaihtavat paikkaa siten, että englantia käytetään enemmän kuin ruotsia.

Suomen kieli on siis klubien pääkielenä ja niin klubien toimituskunta kuin ohjelmien kuuntelijatkin pitävät suomen kielen pääasiallista käyttämistä tärkeänä (Törmälä 2004: 31, 36). Vaikka suomalaistaustaiset kuuntelijat olisivatkin monikielisiä, on radio-ohjelmien myös pidettävä kiinni vähemmistötehtävästään. Enemmistökielen ja muiden vähemmistökielten keskelle eetteriin on myös rakennettava tila suomen kielelle. Klubeilla on oma tärkeä suomen kielen välittämisfunktionsa. Tässä kohtaa onkin paikallaan siteerata nuoriso-ohjelmien tuottajaa Kirsi Blombergiä (2008): ”Että ne ((klubit)) olivat omaan aikaansa sidottua nuoriso- ja vähemmistökulttuuria ja monelle kuulijalle ja haastatellulle ensi kohtaaminen suomenkielisen radion kanssa.” Klubeissa käytetään siis suomen kieltä ensisijaisesti nuorten aikuisten kielitaidon ylläpitämiseksi, mutta resurssin avulla myös tartutaan suomalaisvähemmistöön kohdistuneeseen stereotyyppiseen ajatteluun ruotsalaisessa yhteiskunnassa. Aluemurrevitseillä osoitetaan, että suomalaistaustaiset ovat tietoisia yksinkertainen maalaisserkku -maineestaan ja pystyvät nauramaan itselleen. Suomen kielellä on siis kaksinainen vähemmistökieliasiaan liittyvä tehtävä.

Englannin kielen runsas käyttö klubeissa ei ole mitenkään tavatonta, koska Ruotsissa on raportoitu useissa selvityksissä jo lähes kolmen vuosikymmenen ajan, että ruotsalaiset ovat jatkuvassa kosketuksessa englannin kanssa (Melander 2001: 13). 2000-luvulla englantia käytettäneen suullisesti ja kirjallisesti lähes päivittäin. Tilanteen on todettu olevan täysin samanlainen myös Suomessa, ainakin jos puhutaan nuorista. Lähes kaikki suomalaiset nuoret ovat oppineet englantia peruskoulussa, ja jos nuorella on mahdollisuus katsoa tv:tä tai elokuvia tai kuunnella englanninkielistä populaarimusiikkia, on hänen mahdotonta välttyä englannin kuulemiselta päivittäin. (Leppänen 2007: 150.) Ruotsissa asuvaa suomalaistaustaista nuorta ja Suomessa asuvaa nuorta ympäröi siis täsmälleen samanlainen kielellinen todellisuus. Tästä syystä Sisuradion nuorisoklubien ja suomensuomalaisten suomenkielisten viestinten englannin käyttäminen on yhtenäistä. Suomensuomalainen nuori voikin tässä mielessä kuunnella klubeja ilman vierauden tunnetta. Englannin resurssien käyttö ei siis aseta ainakaan samaa sukupolvea edustavia kuuntelijoita eriarvoiseen asemaan. Se voi pikemminkin luoda yhteishenkeä: nuoriso-klubeja kuunteleva suomensuomalainen nuori huomaa, että Ruotsissa asuva ikätoverinsa käyttää englantia suomen kanssa ja suomen seassa samalla tavoin kuin hän itse.

Englannilla on nuorisoklubeissa monenlaisia funktioita. Sitä käytetään tekniikkaan ja viihdeteollisuuteen liittyvässä erikoistermistössä, intertekstuaalisissa

viittauksissa ja ilmaisemaan kansainvälisyyttä sekä kielitaitoisuutta, keventämään tunnelmaa, ilmentämään glamourelämäntapaa ja osoittamaan englannin idiomien tuntemusta (ks. myös Muhonen 2007, 2008a, 2008b, 2008c). Kyse on kuitenkin vain enintään muutaman sanan pituisista sanonnoista, ja englanti esiintyy enimmäkseen yksittäisinä sanoina.

Ruotsin kieli on korosteisen paikannettu resurssi (Blommaert 2005: 83, 223–224). Sitä tuskin käytettäisiin samassa määrin suomensuomalaisessa suomenkielisessä nuorisoviestimessä. Välillä tämä on otettu nuorisoklubeissa huomioon ja ruotsinkielisiä ilmauksia selvennetään kuulijalle kääntämällä ilmaus suomeksi tai kommentoimalla sen alkuperää. Välillä ruotsin kieltä kuitenkin käytetään siten, että se saattaa tehdä potentiaalisista kuuntelijoista eriarvoisia. Paraatiesimerkki tästä on suomen ja ruotsin kielellä leikitteleminen klubihuumorissa. Myös ruotsi esiintyy aineistossani yksittäisinä sanoina lukuun ottamatta juontajan muumikirjasta lukemaa hieman pidempää pätkää. Muumitekstin avulla juontaja tulee määritelleeksi omaa kielellistä repertuaariaan (Blommaert 2005: 15). Tällä tavoin hän osoittaa kielen heteroglottisen (Bakhtin 1981: 428) luonteen.

Ruotsin ja englannin kielen käytön suomen kielen rinnalla salliva nuorisoklubien kielipolitiikka on sosiolingvistiseltä kannalta mielenkiintoinen, koska se ottaa kantaa kielellisten resurssien epäsuhtaiseen jakautumiseen ja käyttöön yhteiskunnassa (ks. myös Blommaert 2005: 10). Tässä kohdin on paikallaan ottaa uudestaan esille dialogisuuden käsite (Bakhtin 1981: 426). Dialogisuus lähtee siis ajatuksesta, että kielivälitteiset merkitykset ovat jaettuja eli vähintään kahden mielen yhteistyönä tuotettuja. Merkityksen dialogisen luonteen taustalla on siis usko kaikkinaiseen yhteisymmärrykseen. (Bakhtin 1981: 426.) Blommaert (2005: 44–45) kuitenkin huomauttaa, että näin ymmärrettynä dialogisuudesta annetaan epärealistinen kuva. Dialogi on nimittäin varsin usein erilaisten kontekstiuniversumien yhteentörmäys, eikä dialogisuus siis ole automaattisesti yhteistyötä. Nimitystä kontekstiuniversumi Blommaert käyttää ihmisten kielellistä, kognitiivisista, sosiaalisista, kulttuurisista, institutionaalisista ja monista muista taidoista ja tiedoista, joiden avulla he kontekstualisoivat ja edelleen tulkitsevat kielellistä viestintää. Dialogi ei myöskään voi tarkoittaa täydellistä jaettavuutta, koska kontekstiuniversumit ovat yksilöllisiä eikä niiden kohtaaminen ole välttämättä kahden samanlaisen kohtaamista. Dialogi on lisäksi usein epäsymmetristä siten, että kaikilla viestijöillä ei ole yhtäläistä mahdollisuutta käyttää ja hallita kontekstiuniversumeja. Nuorisoklubeissa ruotsin ja englannin kielen käyttäminen suomen ohella tekee tilaa erilaisille

kontekstiuniversumeille ja parantaa siten yhteisymmärrystä, jaettavuutta ja symmetriaa ohjelmantekijöiden ja vastaanottajien välisessä viestinnässä. Ohjelmia tehdään kuitenkin selvästi Ruotsissa asuville nuorille aikuisille. Suomensuomalaisten kielellinen repertuaari on erilainen ainakin siinä määrin, ettei ruotsin kieli ole samalla tavoin automaattisesti yksi heidän kielellisistä resursseistaan. Eikä suomensuomalaisilla ole tietenkään samanlaista kulttuuritietoutta kuin Ruotsissa asuvilla suomalaistaustaisilla.

Sisuradion nuorisoklubit näyttäisivät kielilinjauksineen olevan poikkeus-asemassa vähemmistökieliviestinten kentässä. Tutkimukset monikielisestä radiopuheesta nimittäin osoittavat, että niin ohjelmien tekijät kuin vastaanottajatkin kannattavat kielten pitämistä erillään julkisen alueella ja leimaavat eri kielten yhteiskäytön kielitaidon ongelmaksi. Yksityisessä arkielämässään he eivät kuitenkaan pidä useiden kielten samanaikaista käyttöä ongelmana. (Jaffe 2000: 43; Busch 2004: 127; Bhatia 1992: 196.) Tällaisessa ristiriitaisessa tilanteessa vähemmistökielimedia ei ilmennä kielivähemmistön todellista kielenkäyttöä vaan mukautuu enemmistökielen malliin. Vähemmistökieli-mediassa monikielisyyttä pidetään siis edelleen usein alisteisena yksikielisyyden ideologioille. (Androutsopoulos 2007: 217, 225.)

7.3 Monikielisyyden diskursiivinen rakentuminen klubeissa

Tässä luvussa keskityn metakielentymiseen eli kielellisistä resursseista puhumiseen (Pietikäinen ym. 2008: 83). Esittelen kuusi näkökulmaa ruotsinsuomalaiseen moni-kielisyyteen eli kuvaan monikielisyyden diskursiivista rakentumista klubeissa. Tämä diskurssiluokittelu ei suinkaan ole ehdoton, vaan ainoastaan yksi, kylläkin aineistosta tiukasti kiinnipitävä, näkemys nuoriso-ohjelmissa mahdollisesti virtaavista diskursseista.

7.3.1 Baabelin kirous ja siunaus -diskurssi

Baabelin kirous ja siunaus -diskurssin nimen olen lainannut Haugenin (1987) teoksen nimestä. Viittaan nimellä Raamatun tarinaan Baabelin tornin rakentamisesta. Vanhan testamentin mukaanhan (I Moos. 11: 1–9) maailman kielet ovat syntyneet siten, että alun perin yhtä kieltä puhunut, Nooan pojista polveutunut, kansa päätti rakentaa Sinearin maahan eli Sumeriin itselleen kaupungin ja taivaaseen ulottuvan tornin. Tornin avulla haluttiin niittää mainetta ja pitää kansa yhtenäisenä. Jumala ei sallinut ihmisten suunnitelman toteutuvan, koska torni olisi tehnyt heistä kaikkivoipia. Niinpä Hän sekoitti

kansan kielen moniksi eri kieliksi, jotta ihmiset eivät ymmärtäisi toisiaan ja hajotti kansan eri puolille maailmaa. (I Moos. 11: 1–9.) Tapauksen johdosta kaupunki sai nimekseen Babylon eli hepreaksi Babel, ja Sinearista on käytetty myöhemmin nimitystä Babylonia.

A-esimerkki on ote simultaanitulkin haastattelusta:

(A) Juontaja: ((viittaa juuri kuultuun kappaleeseen)) Saasta ja Apulanta. Tanja Pekkala on kakskytkaheksanvuotias simultaanitulkki, joka tekee töitä Brysselissä. Miten selviää hulluksi tulematta pienessä kopissa, kun korvasta tulee sisään yhtä kieltä ja siinä samalla täytyy osata sanoa sama asia toisella kielellä? – –
Haastattelija: Miten sä kuvailisit hyviä puolia tässä töissä?
TP: Öö se vaihtelu vaihtelevuus mikä tässä jo tulikin ja sittem harvassa työssä voi käyttää samana päivänä kaikkia kieliä, mitä osaa tai ainakin kuunnella niitä […] (Jymyklubi 23.6.2005)

Tässä diskurssissa nuorisoklubeissa suhtaudutaan monikielisyyteen kahdella yhteen sovittamattomalla tavalla. Baabelin kirous -diskurssissa juontaja pitää monien kielten olemassaoloa ongelmana, joka pakottaa epämiellyttäviin työolosuhteisiin ja uhkaa ihmisen psyykkistä hyvinvointia. Baabelin siunaus -diskurssissa sitä vastoin korostuu monikielisyyden myönteisyys. Tulkki pitääkin eri kielten parissa toimimista juuri työn etuna. Se tekee työstä tekemisen arvoista. Aineistopoiminta todistaa puheen palautumisesta tiettyyn maantieteelliseen paikkaan. Monikulttuurisessa Ruotsissa, jopa ensimmäisen todella monikulttuurisen sukupolven keskuudessa, yksikielisyys näyttää olevan kuitenkin vielä jonkinlainen normi, jota vasten monikielisyyttä tarkastellaan. Juontajahan katsoo simultaanitulkkausta siitä näkökulmasta, että se on ikään kuin epätavallista toimintaa ja tulkkikin korostaa työn erikoislaatuisuutta. Vielä 2000-luvun puolivälissä monikieliset työympäristöt tuntuisivat siis olevan Euroopassa harvinaisia. Oikeastaan jo pelkkä jutun aiheenvalinta, monikielinen työ, osoittaa, ettei monikielisyyden vielä ajatella olevan nuorten arkipäivää, vaan se tavallaan ylittää uutiskynnyksen. Toisaalta jutun avulla voidaan myös haluta luoda samaistumispintaa monikielisten kuulijoiden kanssa ja kertoa, että monien kielien kanssa työskentelemiseen on omat niksinsä.

7.3.2 Kehityspsykologian ja elämisen taiteen diskurssi

Kehityspsykologian ja elämisen taiteen diskurssi jakautuu myös kahtia. Kehityspsykologian diskurssin taustaoletuksena todellisuudesta on, että ihminen käy elämänsä aikana läpi tietyt universaalit kehitysvaiheet. Vaiheet ovat ikäsidonnaisia ja ne erottaa

toisistaan niille ominaisten toimintamallien avulla. Aineistoesimerkeissä on äänessä klubien toimituksen ulkopuolinen 32-vuotias nainen, joka muutti Suomesta Ruotsiin 15-vuotiaana. Hänelle on annettu tehtäväksi kertoa muuttokokemuksistaan:

(A) […] Mut ainut mikä on tässä sellanen on se, että en oo vielä saanu opiskeluita loppuun. Ja tuntuu, ettei ikinä tuu aikuiseks, jollei o opiskellu tai niinku saanu sitä tutkintoa ja suorittanu opiskelua loppuun. Ja välillä mä oon miettiny sitä, että voiskohan se olla sellanen, ettei niinku halua tulla aikuiseks. Et sillon ku ois pitäny tulla aikuiseks niin opetteli vaan ruotsin kieltä. Et mä oon niinku jossain tälläsessä väli-iässä, ettei tuu yhtään mitään mistään. Ettei oo niinku mä oon nyt jo kolkytkaks eikä oo mitään lapsia. Ja on mulla semmonen kiva poikakaveri kyllä, mutta ei niinkun lapsista oo tietoakaan eikä eikä mistään muusta niin kauan ku ei oo opiskelut suur-suoritettu. Niin tuntuu, ettei haluu haluu niinku ostaa mitään omakotitaloa tai ottaa mitään suurii lainoja, kun ei saa sellasta oikeen oikeesti sellasta niinkun hyvää palkkaa, mitä on niinku aina aatellu, että sais. Että pitäs niinkun ruveta vähän tässä ryhdistäytymään […] (Jymyklubi 30.6.2005)

Nainen epäilee A-esimerkissä yhtäältä uuden kielellisen resurssin eli ruotsin kielen käyttöönoton olleen veruke välttää aikuisuuden kehitysvaiheeseen siirtyminen. Nesessiivinen verbimuoto *ois pitäny* ja substantiivi *väli-iässä* sekä luettelo aikuisvaiheen tyypillisyyksistä: loppuun suoritetut opinnot, puoliso, lapset, asunto lainoineen ja hyvä-palkkainen työ korostavat juuri elämänkaaren tietynlaista ehdotonta muotoutumismallia. Kun nainen huomaa toimineensa tästä mallista poiketen, hän kokee itsensä saamattomaksi ja veltoksi pudokkaaksi.

Toisaalta naisen näkemys aikuiselämän perusasioita tai aikuisen tuntomerkeistä ei ole ehdoton:

(B) […] Jos niinkun aattelee sitä, että millanen on aikuinen, niin se on kyl vähän vaikeeta, koska kaikki muut mun mielestä on niinkun aika aikuisia. Jos ne on niinkun vaan töissä ja niillon kunnollinen asunto ja ehkä jo jotain lapsia. Ja se ei niinkun silleen iästä hirveesti riipu, mut ainaskin kaikki yli neljäkymppiset on ihan selvästi aikuisia. Mut toisaalta, jos mää aattelen mun kavereita. Mul on nyt muutama kiva suomenkielinen kaverikin täällä. Terveisiä vaan Tierpiin ja Herrljungaan muun muassa. Ja jos mä aattelen niiden elämää, niin kyl nekin nyt on on aikuisia, mut ei ne ny sillee tunnu aikuisilta, kun niit samoja ihmisii, mitkä mä oon niinku tuntenu tosi monta vuotta. Ja ne niinku elää omia elämiään ja on silti samoja niinkun ihmisiä kun aikasemmin. Mut emmä tiie aattelenks mää niitä silleen aikuisina. […] (Jymyklubi 30.6.2005)

B-esimerkki osoittaa, että tuntematon ihminen on helpompi määritellä aikuiseksi kuin läheinen ystävä, ja aikuisuuden määritteleminen perustuu helposti pinnallisiin havaintoihin.

Kun nainen siirtyy pohtimaan suomenkielisten vertaistensa elämää, hän ei olekaan enää varma, miten ajatella aikuisuudesta. Hän on seurannut kavereidensa elämää monia vuosia eikä ole huomannut heidän muuttuneen tänä aikana. Tällöin liikutaankin elämisen taiteen diskurssissa. Viittaan nimellä lääkäri-psykiatri ja sosiaalipedagogiikan professori Lievegoedin (1995: 200) ajatukseen ”Ihmisen elämäkerta on sinfonia, jonka ihminen itse säveltää.” Elämä ei noudatakaan jotakin yksilöstä itsestään riippumatonta kaavaa, vaan kaavan laatii yksilö itse. Jos monikielisyyttä siis tarkastellaan ahtaan kehityspsykologisesta näkökulmasta, se näyttäytyy luonnollisen yksilöstä riippumattoman kehityksen vastustajana ja elämänkaaren mutkistajana, kun se elämisen taiteen diskurssissa kuuluu erottamattomasti ja ongelmitta yksilön omakätisesti taiteilemaan elämää kuvaavaan teokseen.

B-esimerkki viitannee siihen, että ruotsinsuomalainen katsoo vertaisensa elämän eroavan ruotsinruotsalaisen tai muiden Ruotsissa asuvien elämästä. Nainenhan ei vertaa itseään esimerkiksi syntyperäiseen ruotsalaiseen, vaan kerrottuaan omasta tilanteestaan nainen alkaa arvioida Suomesta muuttaneiden ystäviensä aikuisuuden astetta. Esimerkki saakin pohtimaan, eroaako monikielisen elämänkaari yleensä oleellisesti yksikielisen elämänkaaresta. Vaikuttaako monien kielten oppiminen ja käyttäminen yleisesti ihmisen elämänkaaren muotoutumiseen? Tähän kysymykseen palaan päätäntöluvussa, kun suunnittelen jatkotutkimusmahdollisuuksia.

Voihan tietysti olla niinkin, että kolmikymppiselle, oli hän sitten yksi- tai monikielinen, on tyypillistä puntaroida, mitä hän on saanut elämässään aikaiseksi ja kuinka hän on onnistunut toteuttamaan niitä haaveita ja suunnitelmia, joita hän on kenties jo lapsuudessaan hahmotellut. Vieraaseen maahan muuttaminen ja uuden kielen oppiminen saattavat vain käydä kätevästä selityksestä sille, miksi elämä ei olekaan toteutunut suunnitellusti. Ajatusten julkistamisympäristö, vähemmistökieliviestimen nuortenohjelma, jossa naista on pyydetty kertomaan suhteestaan Ruotsiin ja ruotsin kieleen saattaa myös ohjata naista ajattelemaan tietyllä tavalla.

7.3.3 Etnisen identiteetin diskurssi

Etnisen identiteetin diskurssissa kielentyminen (Becker 1991) identifioi ihmisen. Tapa käyttää kielellisiä resursseja (Blommaert 2005: 10) paljastaa yksilön niin hyvässä kuin pahassa. Tietyn kielellisen resurssin käyttö tietyllä tavalla on siis keskeinen osa yksilön identiteettiä. Seuraavat aineistopoiminnat ovat edelleen sundsvallilaisen 32-vuotiaan naisen kokemuksia Ruotsiin muutosta:

(A) […] No joka tapauksessa tää mun kiva työkaveri sairastu ja sit mä aattelin, et sielt tulee varmaan joku toinen kesätyöntekijä sen sijaiseks. Mutta eipäs tullukkaan. Sielt tuli sellanen kakskytviisvuotias ee- nigerialainen nuori mies, joka oli niinkun aiva jostain muualta. Mä en ollu ikinä tuntenu ketään tummaa miestä. Ja se niinku tuli vaan sinne ja oli siellä. Ja sit se piti sellasia rukoushetkiä ja kaikkee muuta sielä meijän siivouskopissa ja sielä tapahtu kaikkee ihan hassua, et se oli niinku ihan ois ollu jossain toisessa maailmassa. Että hän hän paastosi, piti niitä rukouksiaan sielä ja ja siis niinku puhu ihan mielettömästi englantia ihan koko ajan. Mä olin niinku ihan, että mikä ihmee mies tää o. Ja sit se niinku rupes jotenki vihjailemaan, että et mä oon hirveesti jotenki kiinnostunu susta, et sul on niin kauniit kädet, että voisinko ottaa kameran huomenna ja ottaa sun kauniista käsistä kuvia […] (Jymyklubi 30.6.2005)

A-esimerkissä nainen kertoo Tampereella kesätöissä viettämästään lomasta. Sairausloman sijaiseksi palkatun afrikkalaisen työkaverin identiteetti määrittyy naisen ajattelussa miehen pohjoismaalaisittain erikoisten rukoilu- ja paastotapojen sekä runsaan englannin puhumisen perusteella. Miehellä on muukalaisen identiteetti muun muassa siksi, että hänen kielellisen resurssin valintansa ja tapansa käyttää tätä resurssia eivät ole tyypillisiä hänen toimintaympäristössään. Nainen jopa vertaa miehen kanssa työskentelemistä toiseen maailmaan astumiseen. Kyse ei siis ole vain jonkin kartalle piirretyn valtion rajan ylittämisestä, vaan monella tapaa toisenlaiseen ulottuvuuteen siirtymisestä. B- ja C-esimerkeissä ollaan Ruotsissa: ja nainen kuvaa kielellisten resurssien käyttötaitonsa kehittymistä ja kehityksen seurauksia. Aluksi kielellisten resurssien käyttö identifioi naisen suomalaiseksi, sitten ulkomaalaiseksi ja lopulta jonkin ruotsin kielen variantin puhujaksi. Mitä enemmän taito kehittyy, sitä vähemmän kielelliset resurssit identifioivat naista. Hänen ei enää odoteta kertovan koko elämäntarinaansa mitä arkipäiväisimmissäkin keskusteluissa:

(B) […] No sitten tässä meni mon- muutama vuosi lukiossa ja sieltäkin päästiin ja sit on ollu töissä vähän siellä sun täällä ja olen ollut myös korkeakoulussa opiskelemassa. Ja kieli on tässä kaiken aikaa niinkun kehittyny, et ny- nykyään ihmiset ei ihan heti kysy, että vad kommer du ifrån? Et nyt ne niinku odottaa vähän aikaa silleen niinku, että vo- voi niiden kanssa esimes tunnin tai kaks jutella ennen ku niinku väh- vähän rupee ihmetteleen, että onkohan tää tyttö nyt ihan ruotsalainen vai mistähän se tulee. Että niinkun ensimmäisinä vuosina ihmiset niinku kysy ihan niinku ihan tietysti, että tuunko Suomesta? Ja sit ja sit niinku siirryttiin, että tuunko Tsekeistä? Ja sit joku on kysyny, että niinku, että ootko norjalainen? Nykyään ne ei enään vaan niinku epäilee, että mikähän mikähän murre mulla on. Et niinku Taalainmaan murteesta. Monet niinku luulee, et mä tuun, et mä tuun Taalainmaalta. Sit mä en niinku aina jaksa kertoa, että tuunko Suomesta vai enkö ja mistä. Ja sit mä niinku vaan sanon, että no en tuu Taalainmaalta, et mä oon asunu täälä täälä Sundsvallissa nyt seitsämäntoista vuotta. Ja sit mä en niinku aina jaksa kertoo ihmisille koko elämäntarinaa. Ja soon ain semmonen hyvä puoli täs kielenkehityksessä, et ei aina tartte itse itsestään kertoo niin ihan hirveesti. Mä en kyllä tiie, miks mä tässä radiossa kerron omasta itsestäni näin hirveesti. Mut tää on niinku vähän eri asia. […] (Jymyklubi 30.6.2005)

(C) […] Ja tällä hetkellä moon töissä sellases tosi kivassa alusvaatekaupassa täällä Sundsvallissa. Ja siellä tapahtuu kaikenlaista hauskaa aina. Ja siellä käy myös suomenkielisiä asiakkaita ja välillä mä puhun niiden kanssa suomea ja välillä en […] (Jymyklubi 30.6.2005)

Tässäkin diskurssissa elää siis ajatus yksikielisyydestä normina ja monikielisyydestä poikkeuksena. Monikielisen, jonka puheesta on tunnistettavissa toisen kielellisen resurssin vaikutusta, on kerrottava itsestään enemmän kuin henkilön, jonka puheesta ei tällaista vaikutusta ole havaittavissa. Nainen on tyytyväinen tilanteeseen, jossa hän saa itse valita, milloin jakaa elämäntarinaansa ja kenen kanssa käyttää mitäkin kielellistä resurssiaan. Kyse on siis paikannetusta resurssista (Blommaert 2005: 83, 223–224), joka asettaa kielenkäyttäjän eriarvoiseen asemaan. Kuten Blommaert (2005: 83, 223–224) toteaa, kielenkäyttäjä puhuu aina jostakin paikasta, ja ihmisten vilkas liikkuminen maasta ja kulttuurista toiseen muuttaa kommunikaatiotilanteiden luonnetta. Tarkoitan sitä, että vuorovaikutustilanteen osapuolia voi olla yhä vaikeampi identifioida. Nuorissa pohjois-maalaisissakin on yhä enemmän monitaustaisia, joiden kielellisen repertuaarin laajuudesta on huomattavasti hankalampaa tehdä arvioita kuin aikaisempien sukupolvien homo-geenisemmästä kielenkäyttäjäjoukosta.

D-esimerkissä on kyse 25-vuotiaan niin ikään sundsvallilaisen naisen puheesta. Hänen tehtäväkseen on annettu puhua kaksikielisyydestä:

(D) […] Sitten ruotsalaisten ja Suomen välillä on pieni tempperamenttiero kans. Se tempperamentti on, mää luulisin, minun eniten suomalainen omi-ominaisuus, ja joskus kun mää muistelen menneitä, niin ajattelen, että välillä ehkä ois ollu sujuvampi pitää leipäluukku kiinni, kun mielipiteet ov väkisinki tullu pinnalle. Sitten muistan tap- taputukset olkapäille ja komentit, että hyvä, että joku sanoi, mitä kaikki ajatteli. ((naurahdus)) Ehkä jotku kuuntelijat tunnistavat itsensä samanlaisista tilanteista. Kerran kun menin maa-alaisella Tukholmassa, niin kuulin, kun yksi nainen kertoi ulkolaiselle luokalle, hän oli jonkunlainen opettaja, että millä lailla suomalaiset puhuvat ruotsin kieltä ja vähän pikkusen liian liioittelevasti, niin mää en pystyny pittää suutani kiinni. Tietenkin mää nousin pystyy ja sanoi vai tuolla lailla ((naurahdus)) ruotsiksi, ja hän hämmästyi ja sitte me puhuttii vähä jaa mul oli aika mennä, lähteä junasta pois, mennä ajoi- asioitani ajamaan. Mutta se semmone asia o jääny mieleen, että myös ruotsalaisilla voi olla joskus harhaluuloja suomalaisista, ja me suomalaiset, jokka asutaan Ruotsissa ja ollaan kohattu tämmöset harhaluulot, niin sitä kannattais ottaa oppia joskus aatella, minkälaisia harhaluuloja itsellä on toisia vastaan […] (Jymyklubi 23.6.2005)

D-esimerkki osoittaa, kuinka etninen identiteetti ja kielelliset resurssit ovat toisiinsa yhdistyneitä myös niin päin, että yksilön etnisen alkuperän katsotaan määräävän sen, miten hän käyttää kielellisiä resurssejaan. Metrossa suomalaisten ruotsin kieltä jäljittelevä opettaja jäsentää suomalaiset yhtenäiseksi joukoksi, jonka jokainen jäsen puhuu ruotsin kieltä samalla tunnistettavalla tavalla. Ruotsissa pitkään, ehkä koko ikänsä asunut, suomalaistaustainen nainen tietää omasta kokemuksestaan, ettei tällaista yleistystä voi tehdä. Esimerkki nostaakin esille etnisen identiteetin monimutkaisuuden globaalissa nykyisyydessä. Keitä lopulta tarkoitetaan, jos puhutaan suomalaisista? Onko kyse Suomessa asuvista ihmisistä, Ruotsiin muuttaneista Suomessa syntyneistä ja heidän Ruotsissa syntyneistä jälkeläisistään vai molemmista? Suomessa syntyneiden vanhempien lapseksi syntynyt ja koko elämänsä Ruotsissa asunut voi pitää itseään suomalaisena siinä, missä Suomessa syntynyt ja kasvanut henkilö. Nuorten aikuisten monitaustaisuudesta olikin jo puhetta. Tilanne on huomioitu myös nuorisoklubitutkimuksessa. Törmälän (2004: 12) mukaan on kiistämätön tosiasia, että Sisuradion nuoriso-ohjelmien kohderyhmä on ensimmäinen todella monikulttuurista elämää elävä sukupolvi Ruotsissa. Usean nuoren perheessä toinen vanhemmista on Suomessa syntynyt, toinen voi olla Ruotsissa syntynyt, mutta hyvin tavallista on myös, että vanhempi on esimerkiksi afrikkalaistaustainen. Perheissä saatetaankin käyttää kolmea tai jopa useampaa kieltä. Monet suomalaistaustaiset perheet asuvat lisäksi lähiöissä, jotka ovat Ruotsissa usein todellisia kielten ja kulttuurien sulatusuuneja. (Törmälä 2004: 12.) Tällaisilla alueilla saattaa nuorten käyttöön vakiintua

jokin slangi, jossa on aineksia monista eri kielellisistä resursseista (Kotsinas – Doggelito 2004).

Toisen polven suomalaistaustaisten identiteettiä on itse asiassa tutkittu viime aikoina suhteellisen paljon (ks. Bijvoet 1998; Törmälä 2004; Ågren 2006). Tuorein tutkimuksista on Weckströmin (2008) väitöskirja, jota olen esitellyt edellä. Tutkimuksessa kävi ilmi, että toisen polven suomalaistaustaiset toteuttavat suomalaisuuttaan yhä yksilöllisemmillä tavoilla, vaikka muun muassa suomen puhuminen, saunominen ja sisukkuus ovatkin keskeisiä suomalaisuuden määrittelyssä. Suomalaiseksi itsensä tuntemisen takeena ei siis tarvitse välttämättä olla suomen kielen taito. (Weckström 2008: 184.) Tällaiset tulokset ja nuorten monitaustaisuus antavat mielestäni identiteetti-määritelmiä pohdittaessa aihetta panna painoa yksilön omalle määritelmälle. Ja jos yksilön katsotaan olevan sitä, miksi hän itsensä määrittelee hänen taustastaan riippumatta, on selvää, ettei kieltä voi enää pitää monologisena yksikkönä. Tässäkin tullaan siis sosiaalisen monikielisyysnäkökulman tarpeellisuuteen.

7.3.4 Normatiivisuuden diskurssi

Normatiivisuuden diskurssissa kielelliset resurssit on sijoitettu tiettyyn luonnolliseen järjestykseen. Ne ovat tietyssä, lähes kyseenalaistamattomassa suhteessa toisiinsa. Kielellisiä resursseja arvotetaan myös tietyllä tavalla. Ensinnäkin oletetaan, että kielelliset resurssit suhteutuvat toisiinsa siten, että tietyn resurssin hallitseminen tarkoittaa myös automaattisesti toisen resurssin hallitsemista:

(A) […] Sain semmosen idean, jotta jos latina kuuluisi perusaineisiin koulussa vähän niin kuin englanninkin kieli, siitä voisi olla suuri apu oppia uusia kieliä. Apua, mitä olisin tarvinnut, kun kävin Norjassa edellista- talvena poikaystäväni kanssa. Laskimme vieläkin leikkiä siitä. Jostain syystä en millään ymmärtänyt montakaan sanaa, mitä Trondheimissä puhuttiin. Muutaman päivän päästä ymmärsi jo sujuvammin, mutta se oli kyllä epämiellyttävä tunne yrittää jutella, kun kaikki oletti, että taj- tajusin kaikki sanat ihan sujuvasti ja näin ei asia ollut […] (Jymyklubi 23.6.2005)

A-esimerkki on poimittu edellä esitellyn 25-vuotiaan sundsvallilaisen naisen kaksikielisyysjutusta. Nyt hän kertoo Norjan-matkastaan ja kielellisistä vaikeuksistaan. Ruotsin kielen hallitsevana hänen odotetaan osaavan myös norjaa. Skandinavian alueella näyttäisi siis elävän käsitys, jonka mukaan sukulaiskieliä puhuvat ymmärtävät toisiaan

sujuvasti kaikissa tilanteissa. Normin mukaisen Ruotsissa asuvan pitäisi hallita myös norjan kieli. Arvailujen varaan jää, johtuvatko ymmärtämisvaikeudet kenties siitä, että nainen on oppinut ruotsin vieraana kielenä. Jutussa ei nimittäin kuvata, miten kielelliset resurssit ovat naisen kielellisen repertuaarin (Blommaert 2005: 15) osaksi tulleet. Esimerkki kertoo mielestäni joka tapauksessa taas kielellisten resurssien kiinnittymisestä paikkaan, siis paikannetuista resursseista (Blommaert 2005: 83, 223–224) ja pohjoismaalaisesta ajattelutavasta, jossa yksikielisyys on normi, vaikka nuorten aikuisten sukupolvi on jo hyvinkin monitaustaista ja elää monien kielten keskellä. Kenties nainen puhuu ruotsin kieltä siinä määrin natiivin tavoin, että hänen norjalaisilla keskustelukumppaneillaan ei edes käy mielessä, että ruotsi voisi olla naiselle vieras kieli.

B-esimerkissä juontaja pohtii tulevan Espanjan-matkansa kielellisiä haasteita:

(B) Juontaja: Yes mä tässä just ajattelin, et kun mä nyt sinne Espanjaan nyt on lähössä, niin siel ei kyllä ihmiset hirveesti englantia puhukaan, vaan pitää selvitä parlöörin ja vio- viittomakielen avulla. Siis kyllä mä nyt jotain fraaseja osaan. Mut ei se nyt hirveen helppoa kummiskaan ole. Ja toinen juttu. Jos kattoo telkkaria siellä, niin pitää kestää kattella vaikka Simpsonit espanjaks dubattuina. Ei kyllä italialaiset, saksalaiset tai ranskalaisetkaan muuten mitään kieliniekkoja ole. Kun niilläkin on aina kaikki dubattuina. Mä uskaltaisin oikeesti väittää, että esim jos ne dubit ottais pois, niin kansan englannin kielen taito parantuis roimasti. Mitä ideaa on oikeesti dubata nykyään? Siis kyllä yheksänkytyheksän prosenttia varmasti on lukutaitosia. Mutta kun ei viitsi niin ei viitsi tai onhan tietty aina noi dyslektikot. Mutta niin no what ever […] (Jymyklubi 30.6.2005)

Juontajan ajattelussa englannin kieli saa lingua francan eli sellaisen kielen aseman, jota käytetään laajasti yhteyksissä, joissa viestijät eivät käytä ensimmäisenä tai ensimmäisinä kielinään samaa kieltä tai kieliä (Carson 2003: 27). Normin mukaista kielentymistä on osata englantia. Juontaja kyseenalaistaa espanjalaisten, italialaisten, saksalaisten ja ranskalaisten kielitaidon tason sen perusteella, että he eivät tekstitä englanninkielisiä ohjelmia, vaan puhuvat omalla kielellään englannin päälle. Taitava kielellisten resurssien käyttäjä on yhtä kuin taitava englannin käyttäjä, ja kansansivistyksen nimissä englannin taitoa on myös kehitettävä. Tällainen ajattelu selittyy sillä, että englantia on pidetty epävirallisesti jo ainakin kymmenisen vuotta maan toisena valtakielenä ruotsin jälkeen, koska melkein kaikkia Ruotsissa asuvia vaaditaan käyttämään englantia monenlaisissa jokapäiväisissä toimissa (Hyltenstam 1999: 212). Mielenkiintoiseksi juontajan mielipiteen tekee se, että mielipide lausutaan vähemmistökielimediassa, jonka yksi keskeisimmistä tehtävistä on vaalia vähemmistössä olevan kielellisen resurssin käyttöä enemmistön

kielellisen resurssin paineessa. Sitä paitsi monissa vähemmistökieliperheissä nuori polvi, siis Sisuradion potentiaaliset kuuntelijat, opettelevat vanhempansa vähemmistökielen asemesta mieluummin englannin kielen (Huss – Spiliopoulou Åkermark 2005: 95).

Juontajan näkemys osoittaa myös, että hän puhuu tietystä maantieteellisestä paikasta, pohjoismaalaisesta perspektiivistä. On syytä huomata, että vaikka englanti tuntuu Ruotsin vinkkelistä vahvalta maailman kieleltä, on sillä myös kilpailijoita. Juontajan mainitsemista kielistä espanja on vahva kieli omalla alueellaan ja koska sitä opetetaan laajalti, sen puhujien määrä kasvaa koko ajan. Saksa ja ranska ovat merkittäviä vanhoja kulttuurikieliä, joilla on vankka status omassa maassaan. Kun näitä kieliä puhutaan alueilla, jotka ovat vahvoja talous- ja kulttuurimaita, niillä lienee myös valtioiden rajat ylittävää vaikutusvaltaa. (McArthur 2002, Hiidenmaan 2003: 57 mukaan.) Jos katse suunnataan Lähi-itään, huomataan, että arabia on monien valtioiden yhteisenä kielenä (Carson 2003: 27). Juontaja puhuu myös tietyllä historiallisella ajanjaksolla. Englanti ei suinkaan ole aina ollut nykyisessä lingua franca -asemassaan, vaan esimerkiksi latina ja myöhemmin ranska toimi Euroopassa vuosisatoja yhteiskielenä (Carson 2003: 27).

C- ja D-esimerkeissä kaksi eri toimittajaa puhuu samasta monikielisestä rap-kappaleesta. Molemmat määrittelevät sitä, mitä kielellisiä resursseja rap-musiikissa on luonnollista käyttää:

(C) Juontaja: Että tämmöstä. Yes Operaatio RDN Rock in da North. Että joo siinä oli vähän räppiä. Ettei voi sanoo suomihiphoppia, kun se on joku tämmönen saksa–suomi-hiphoppia sitten. Aika kiinnostava kuulla muuten tommonen saksa-hiphop. Ei nii. Mummiest se on jotenki kuulostaa aika siistiltä loppujen lopuks. Mut mum mielest saksa on aika siisti siisti siisti kieli. Nytte jatketaan tätä suomalaista linjaa, kun kuitenki suomalainen ohjelma on. Ee tässä on vuorossa biisi nimeltä sss- Kultanen lusikka ja kultalusikkaahan on tehnyt myös toi Kotiteollisuus, mutta tämä siis on Kultainen lusikka, jonka lauleskelee Sadetanssi […] (Jymyklubi 30.6.2005)

(D) Juontaja: Se oli Rock in da North ja Operaatio RDN. Jos kuulostaa suomalainen hiphoppi vähä hassulta joskus, niin saksalainen vastapa kuulostaaki hassulta. Ja ranskalainen ja tanskalainen. Ja no ei se englantilainenkaan aina niin helppoa ymmärtää […] (Staraklubi 22.6.2005)

C-esimerkissä on äänessä sama juontaja kuin B-esimerkissä ja tällä kertaa kielellisen resurssin käytön normittaminen yhdistyy sen viestimen laatuun, jossa musiikkia soitetaan. SR Sisuradion nuortenohjelmat ovat ensisijaisesti suomenkielisiä ja niissä soitettava musiikki on suomalaistaustaisten tekemää (Blomberg 2008). Juontajan puheesta käy ilmi,

että monikielinen ja varsinkin yhtenä kielellisenä resurssinaan saksan kieltä käyttävä musiikki on tavallisuudesta poikkeavaa suomalaistaustaista musiikkia. Tässä nostaa taas päätään yksikielisyyden normi. Monikielinen musiikki ei vielä näytä vakiinnuttaneen paikkaansa Pohjolassa. Samoin suomalaisuus ei virallisessa yhteydessä, julkisella kielenkäytön areenalla tarkoita vielä automaattisesti heteroglottista (Bakhtin 1981: 428, 291) suomalaisuutta. Juontaja ei kuitenkaan pidä muita kieliä uhkana suomen kielelle, vaan korostaa saksan *siistityttä*. Juontajan pohdiskelun taustalla voi ajatella myös häilyvän ajatuksen englannin kielestä rap-musiikin tai minkä tahansa muun musiikkilajin luonnollisena valintana. Suomalaistaustaisten artistien englannin käyttöä ei nimittäin kommentoida millään tavalla aineistossani.

D-esimerkissä englannin norminmukaisuus rap-musiikin, tai juontajan sanoin hiphopin, kielellisenä resurssina on ilmeisempää kuin C-esimerkissä. Koska musiikkilaji on syntynyt ja kehittynyt englanninkielisten afroamerikkalaisten yhteisöissä USA:ssa, on englanti ehtinyt vakiinnuttaa asemansa rap-musiikin luonnollisena kielellisenä resurssina (ks. Osgerby 2004: 167–168). Se ei ainakaan enää huvita kuulijaansa kuten suomen, saksan, ranskan ja tanskan kieli. Pikemminkin se asettaa haasteita kuulijalleen. Suomenkielisen hiphopin kuvaileminen *vähän hassuksi* saattaa johtua myös siitä, että musiikkia on kielivalinnasta huolimatta tehty edelleen vieraan mallin mukaan (Hiidenmaa 2003: 79). Musiikkilaji toi varmasti aikoinaan mukanaan Eurooppaan sellaisia nuoriso-kulttuurin ulottuvuuksia, joita siellä ei entuudestaan tunnettu, ja äidinkieleksi laulaminen ei vielä auttanut kuromaan umpeen kulttuurien välistä kuilua. Useat kulttuuriteoreetikot (Decker 1994; Dyson 1996; Potter 1995; Rose 1994) ovat pitäneet rap-musiikkia keinona kritisoida USA:n rotupolitiikkahistoriaa ja kertoa urbaanista elämästä modernissa Amerikassa. Rap-musiikin avulla on ilmaistu paikallisuutta ja kollektiivisia identiteettejä. (Decker 1994; Dyson 1996; Potter 1995; Rose 1994.) Muihin maanosiin levitessään musiikkityyliä on koetettu soveltaa paikallisiin nuoriso-kulttuureihin ja tuloksena on ollut jatkuva tasapainottelu musiikillisen ja tyylillisen autenttisuuden ja paikallisuuden, identiteetin sekä jokapäiväisen elämän välillä (Bennet 2000: 138). Rap-musiikki onkin välittänyt erilaista sanomaa eri maissa (Osgerby 2004: 171).

Palataanpa vielä 25-vuotiaan sundsvallilaisen kaksikielisyyspohdintoihin: E-esimerkissä hän kertoo kieliharrastuksestaan:

(E) […] Ja kielet on aina kiinnostaneet minua. Viime vuoden aikana aloin tutkiskelemaan vähän latinan kieltä ihan ajanvietteeks. Latina ei millään lailla ole kuollut kieli. Enimmissä kielissä elää latinalaisia sanoja tai gramatiikkaa, tapa lausua vokaaleja ynnä muuta. Sain semmosen idean, jotta jos latina kuuluisi perusaineisiin koulussa vähän niin kuin englanninkin kieli, siitä voisi olla suuri apu oppia uusia kieliä […] (Jymyklubi 23.6.2005)

Esimerkki ilmentää kielen määrittelyn näennäistä yksinkertaisuutta. Normin mukaisen kielen elossa olemisen katsotaan edellyttävän sen äidinkielisten puhujien olemassaoloa. Latina mielletään kuolleeksi kieleksi, koska kukaan ei puhu sitä enää äidinkielenään. Nainen on kuitenkin huomannut, että kieli voi elää toisellakin tavalla: osana muita kieliä. Hiidenmaa (2003: 56) huomauttaakin, että kielen elinvoimaisuutta on tarkoituksenmukaisinta mitata sen perusteella, miten kieltä käytetään. Näin määriteltynä latina ei todella ole kuollut kieli. Sitähän opiskellaan, harrastajat pitävät sen avulla yhteyttä toisiinsa, siitä saadaan sanastoa ja merkityksiä moniin nykykieliin ja sen ilmaisuvarat ovat jo nyt sellaisinaan tai muuntuneina useissa nykykielissä (Hiidenmaa 2003: 55).

7.3.5 Kielellisten oikeuksien diskurssi

Tähän mennessä en ole puhunut metakielentymisen (Pietikäinen ym. 2008: 83) yhteydessä kielellisistä oikeuksista vielä mitään, vaikka tutkimukseni keskittyykin kuvaamaan vähemmistökielimedian kielenkäyttöä. Seuraavan esimerkin avulla pureudun ruotsalaiseen kielipoliittiseen keskusteluun:

(A) […] Muutama ystäväni on adoptoitu eripuolelta maailmaa ja meillä on ollut kotikieli joskus puheenaineena. Kysyin parilta tytöltä, jos holisivat halunneet osata ja lukea kouluaikanansa omaa kotikieltänsä ja vastaus oli päivänselvä. Tietenkin. Aloin ihmettelemään, ettei kellään ole ikinä välähtänyt tämmöinen asia mieleen. Nämä henkilöt, jotka tulivat Ruotsiin, ikää laskettuna vain kuukausina, eivät itse ole pystynyt ajaan läpi tämmöistä toivomusta tietenkään. Eihän lapsi kysy jonkun asian perään, jonka olemassaolosta hän ei tiedä. Juuri tällä hetkellä olen ite kiitollinen siitä, että minulla oli lapsena aikuisia ympärillä, jotka ajoivat tämmöset asiat puolestani enkä minä usko, jottaa äidinkieli tai kotimaan puute tekisi ketään enemmän ruotsalaiseksi. Päinvaston. Minä luule, jotta jos osaa suomen kielen hyvin perin pohjin ja soon kotikieli, niin sillon on helepompi oppia ruotsin kieli kunnolla myös […] (Jymyklubi 23.6.2005)

Esimerkki osoittaa, että kielellisten resurssien käyttöä tarkastellaan SR Sisuradion nuortenohjelmissa myös kielellisten oikeuksien näkökulmasta. Diskurssissa kaikuu

ruotsalaisen vähemmistöpolitiikan henki. Nainen ja hänen ulkomaalaistaustaiset ystävänsä kielenopetuskokemuksineen ovat tyypillinen esimerkki vähemmistöpolitiikan epäkohdista. Kotikielen opetus ei ole koskaan ollut Ruotsissa itsestäänselvyys, vaikka suomen kielen opetukseen annettiin lupa jo vuoden 1969 opetussuunnitelmassa (Lgr 69) (Lainio – Wande 1996: 337). Vanhemmat eivät juuri ole pystyneet vaikuttamaan lastensa kielenopetukseen, ja kotikielen opetukseen on kouluissa suhtauduttu karsaasti ja sen arvoa alentaen (Municio 1987: 278─291).

Edistyksellisin tilanne oli 1970-luvulta 1980-luvun puoliväliin, jolloin toteutettiin tasa-arvon (*jämlikhet*), valinnanvapauden (*valfrihet*) ja yhteistyön (*samverkan*) siirtolaisuuspolitiikkaa. Siirtolainen sai tuolloin itse päättää, missä määrin hän halusi säilyttää omaa kulttuuriaan ja kieltään, missä määrin ruotsalaistua. Lukuvuonna 1976–1977 astui voimaan kotikielenopetuksen uudistus (*hemspråksreformen*), jonka turvin siirtolaislapsella oli oikeus opiskella omaa äidinkieltään Ruotsin kouluissa. Aktiivinen kaksikielisyys oli virallinen koulutuspoliittinen päämäärä. Tämä uusi pluralistinen järjestelmä sieti ja suosi jopa kulttuurien moninaisuutta. (Huss 2003: 33, 40.) Kunnollisen äidinkielentaidon suotuisia vaikutuksia ruotsin kielen taidolle ei tuolloin epäilty, mutta Ruotsin taloudellisen tilanteen huononeminen 1980-luvun kuluessa johti koulujen varainkäytössä nimenomaan siirtolaisopetuksen kulujen supistamiseen. Kielenopetuksen suurin ongelma ovat liian väljästi muotoillut valtakunnalliset säädökset, jotka ovat sallineet niiden kirjavan soveltamisen. (Andersson – Kangassalo 2003: 76–79.) 1980-luvun puolivälin jälkeen vähemmistökieliin alettiin myös virallisesti suhtautua kielteisesti, ja edellisen vuosikymmenen kotikielen opetus- ja kaksikielisyysopetusinnostuksen katsottiin johtaneen puutteelliseen ruotsin kielen taitoon (Huss 2003: 33).

Naisen puhe äidinkielen tai kotimaan puutteen vaikutuksesta ruotsalaisuuden asteeseen viittaa lisäksi vähemmistöpolitiikan alkuvaiheeseen maailmansodista 1970-luvulle, jolloin ulkomaalaisia kyllä otettiin runsain määrin Ruotsiin, mutta heidän haluttiin sulautuvan ruotsalaiseen kulttuuriin mitä pikimmiten. Koulunkin tehtävä oli tuolloin vain vähemmistö- ja siirtolaislasten ruotsalaistaminen. (Andersson – Kangassalo 2003: 76–79.)

25-vuotiaan naisen puhe kielellisistä oikeuksista on merkityksellinen myös siksi, että läheskään kaikki suomalaistaustaiset nuoret aikuiset eivät puhu tai toimi kielellisten oikeuksien diskurssista käsin. Itse asiassa Weckströmin (2008: 186) tutkimus osoittaa, että suuri osa hänen haastattelemistaan nuorista aikuisista ei ole halukkaita tai edes kiinnostuneita ryhtymään käytännön toimiin suomen kielen erikoisaseman

säilyttämiseksi ruotsalaisessa yhteiskunnassa. Etninen identiteetti on monen mielestä pikemminkin yksityisasia. (Weckström 2008: 186.)

7.3.6 Alisteisuuden diskurssi

Aina vähemmistökielen käyttöä ei pidetä itsestään selvyytenä, vaan sitä jopa pahoitellaan yksityiselämässäkin. Aineistostani käy ilmi, että suomen kielen käyttö on tietyssä tilanteessa välttämätöntä tai suorastaan refleksinomaista, mutta ei oikeudenmukaista kaikkia vuorovaikutustilanteen osapuolia kohtaan. A-esimerkissä 25-vuotias sundsvallilainen nainen kertoo serkkunsa syntymäpäiväjuhlista, joilla vitsailtiin suomeksi:

(A) […] Kotikieli tai äidinkieli oli myös vertaamaton illan myötä, kun kerrottiin humoristisia juttuja ja välillä melkein vähän törkeitäkin vitsejä. Nauroin niin, että meinasin saada krampin mahaan ja naamaan. Vedet silmissä jouduttiin välillä kertoa ruotsinkieliselle väelle myös, että jotain sanoja oli lähes mahottomuus kääntää, ja vitseistä menisi huumori pois, jos yrittäisi kääntää ruotsin kieleksi […] (Jymyklubi 23.6.2005)

Ruotsin kielen resursseja käsitellessäni esittelin fiktiivisen stand up -koomikko *Matti Rattikelkan* vitsailua. Se kuten A-esimerkissä mainitut vitsit perustuvat kielellä leikittelyyn, ja vitsien ymmärtämiseksi vaaditaan välttämättä jonkin kielellisen resurssin (Blommaert 2005: 10) tai joidenkin resurssien osaamista. Muuta vaihtoehtoa ei ole, jos huumori halutaan säilyttää. Niinpä kielenkäyttö synnyttää sisäpiirin niiden kesken, jotka jakavat tiettyjen kielellisten resurssien taidon. Kielenkäyttäjät joutuvat eriarvoiseen asemaan, jossa enemmistökielisiltä tavallaan pyydetään anteeksi, että puhetta ei voi kääntää heidän kielelleen.

B-esimerkissä ollaan samoilla syntymäpäivillä:

(B) […] Puoli vuotta sitten Seija oli puolisonsa Veikon ja heidän nuorimman pojan kanssa Thaimaalla, kun tsunami iski. Aalto uht- huuhteli ihmisiä satoja metrejä ja monet eivät ees selvinneet hengissä tästä katastroofista. Ihmeen kaupalla ja avulla sukulaisemme pääsi kotiin niin kuin heidän tutut, jotka olivat matkustaneet yhdessä samaa matkaa. Puheenaiheena sunami oli tietenkin välttämätön. Puhuessa näin voimaakkaasta tunteellisesta asiasta meidän ruotsalaiset vieraat saivat hyväksyä, että kertomukset yks kaks muuttui suomen kieleksi. Olin seurannut uutiasia ja murehtinut tv:n edessä, mutta värikkäimmän selvimmän kuvan jättiläisaallosta sain Seijan keittiössä Borlängessä […] (Jymyklubi 23.6.2005)

Nyt puheena on ennen kokematon luonnonkatastrofi, Sumatran länsirannikolla joulukuussa 2004 tapahtunut vedenalainen maanjäristys ja sen aiheuttama tsunami: naisen sukulaiset ovat olleet paikan päällä Thaimaassa, ja kokemus on ollut niin voimakas, että siitä puhuminen saa kielellisen resurssin yhtäkkiä vaihtumaan toiseksi. Voimakas emootio siis toimii refleksinä, joka laukaisee tietyn kielellisen resurssin käytön. Äidinkieli on tunteiden kieli ja se työntyy estämättä esiin, kun puhe kääntyy tunnepitoisiin kokemuksiin. Keskustelua on mahdotonta jatkaa toisella kielellisellä resurssilla, vaikka osa keskustelukumppaneista ei ymmärtäisi enää mitään. Taas on muodostettu kielitaidosta käsin määrittyvä sisäpiiri. Tapauksesta kertova suomalaistaustainen nainen haluaa selitellä kielellisen resurssin yhtäkkistä vaihtumista. Ei ole itsestään selvää, että kielellisen resurssin on sopivaa vaihtua toiseksi kesken keskustelun.

Nainen pitää myös enemmistökielistä katastrofiuutisointia ensisijaisena tietolähteenä, ja vasta sukulaisten puhe tsunamista saa hänet ymmärtämään, että vain äidinkielen välityksellä on mahdollista saada syvällinen käsitys tapahtuneesta. Ruotsinkielinen uutisointi kyllä välittää ymmärrettävää tietoa, mutta kielellisessä resurssissa ei ole samanlaista tunnelatausta kuin äidinkielessä, eikä uutisointi silloin ole sisällöllisesti vertailukelpoinen äidinkielisen kerronnan kanssa. Tilanteen hankaluutta lisännee se, että tsunami yhdistää puheenaiheena Ruotsissa ja Suomessa asuvia, koska molemmista Pohjoismaista matkustetaan paljon Thaimaahan ja molemmat maat menettivätkin tsunamissa asukkaitaan. Katastrofi järkytti siis sekä Ruotsia että Suomea.

7.4 Diskurssit yhteiskuvassa

Olen esitellyt edellä neljässä Sisuradion nuorisoklubissa virtaavien diskurssien kirjoa. Esimerkkikatkelmat ovat olleet kuitenkin vain käyttöyhteydestään poimittuja paloja. Tässä luvussa pohdinkin diskurssien keskinäisiä suhteita ja rakennan kokonaiskuvaa diskursseista. Aloitan yhteenvedon metakielentymisestä (Pietikäinen ym. 2008: 83) aineistosta nostamieni diskurssien visualisoinnilla. Seuraava kuvio esittää diskurssit yhteiskuvassa. Kuvion tarkoituksena on havainnollistaa scollonlaisen neksusanalyysin (Scollon – Scollon 2004) ajattelutapaa, jossa tutkittava sosiaalinen toiminta muodostaa neksuksen (Scollon – Scollon 2004: 16), jonka kautta erilaiset diskurssit virtaavat. Kuvion soikioiden koko ei korreloi diskurssin laajuuden tai merkittävyyden kanssa. Vaikka siis esimerkiksi alisteisuuden diskurssin soikio on pienempi kuin normatiivisuuden diskurssin, se ei tarkoita sitä, että edellinen olisi jälkimmäistä vähäpätöisempi.

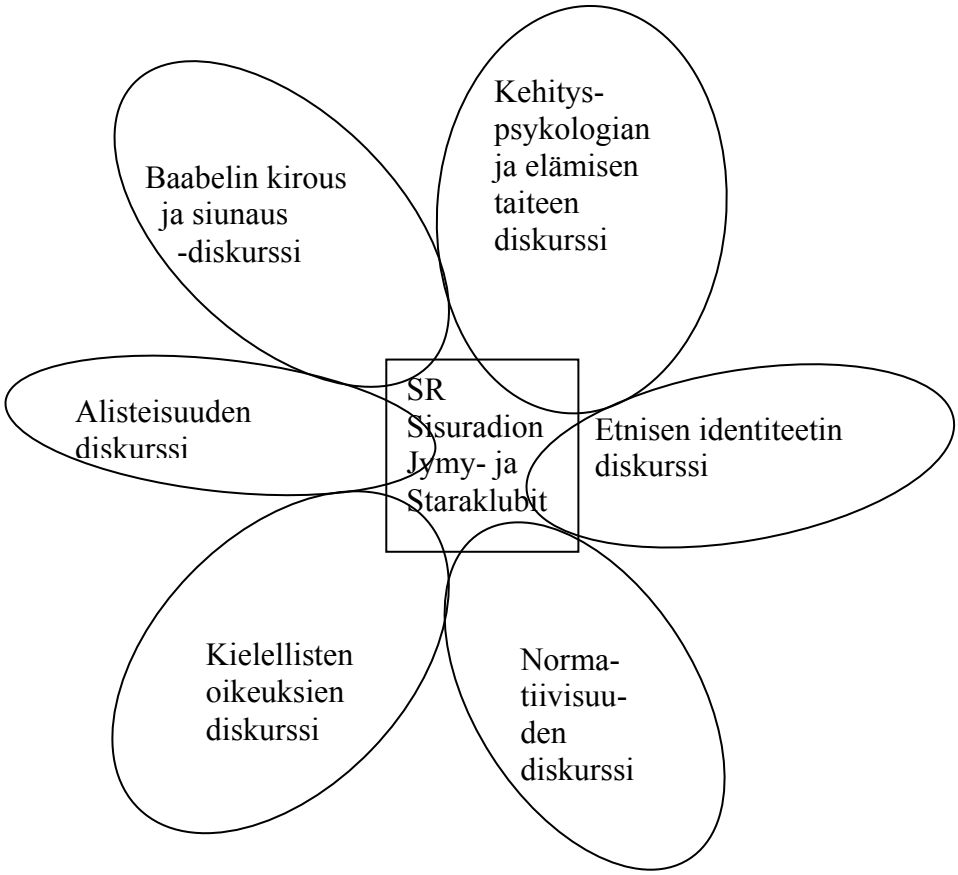

Kuvio 2. SR Sisuradion Jymy- ja Staraklubien diskurssit

Kuviolla 2. haluan konkretisoida, mitkä tutkimukseni neksuksen eli Jymy- ja Staraklubien läpi kiertävät diskurssit ovat suoraan relevantteja neksuksessa käynnissä olevan sosiaalisen toiminnan eli metakielentymisen kannalta. Näitä diskursseja ovat mielestäni Baabelin kirous ja siunaus -diskurssi, kehityspsykologian ja elämisen taiteen diskurssi, etnisen identiteetin diskurssi, normatiivisuuden diskurssi, kielellisten oikeuksien diskurssi ja alisteisuuden diskurssi. Nämä diskurssit eivät suinkaan ole ainoita aineistossani virtaavia merkityssysteemejä, koska nuoriso-ohjelmissa puhutaan tietysti paljon muustakin kuin metakielentymisestä.

Aineistossani esiintyvä metakielentyminen osoittaa, että monikielisyys ei ole vielä 2000-luvun puolivälissä ensimmäisen todella monitaustaisen ja -kielisenkään sukupolven näkökulmasta täysin luonnollista. Monien kielten parissa työskenteleminen tai skandinaavikielillä esitettävän monikielisen musiikin tuottaminen ei ole nuorten aikuisten mielestä tavallista. Monikielisyyteen suhtaudutaan kuitenkin pääosin myönteisesti. Kielitaidolle pannaan painoa ja kielistä ollaan muutenkin kiinnostuneita. Vähemmistökielioikeuksia eli esimerkiksi oikeutta opiskella omaa äidinkieltä ja tehdä nuorisoradio-

ohjelmaa vähemmistökielellä pidetään itsestäänselvyytenä, mutta toisaalta suomen kieltä pidetään alisteisena ruotsin kielelle siinä mielessä, että spontaania suomen kielen käyttämistä pitää erikseen perustella ruotsinkielisille keskustelukumppaneille.

Vähemmistökielioikeudet kietoutuvat lisäksi laajempaan kielikeskusteluun, jonka yhtenä ilmentymänä on Ruotsin kielen aseman virallistaminen Ruotsissa. Siinä missä klubeissa painotetaan vähemmistökieli-suomen käyttämistä, joidenkin enemmistökielten, kuten espanjan, italian, saksan ja ranskan vaalimiseen suhtaudutaan kielteisemmin. Englantia pidetään kielitaidon mittana, ja Keski-Euroopan suurten valtakielten puolustaminen katsotaan puutteelliseksi kielitaidoksi. Tällaisesta asenneilmapiiristä on tehty havaintoja myös tämän tutkimuksen ulkopuolella. Hiidenmaan (2003: 68) mukaan monissa Euroopan maissa vanhastaan vahvat ja asemaltaan kyseenalaistamattomat kansalliskielet ovat luovuttaneet näkyvyyttään yhtäältä kielellisille vähemmistöille, toisaalta vieraille kielille, joiden opiskelua on alettu pitää yhä tärkeämpänä. Suomessakin kielestä, kielellisistä oikeuksista ja kielitaidosta puhuminen on monesti vähemmistö-kielistä, maahanmuuttajien äidinkielistä tai suomalaisten vieraiden kielten taidoista puhumista. Kansalliskielen osaamisen ja käyttämisen tarvetta ei aina tunnisteta. (Hiidenmaa 2003: 68.)

Monikielisyydessä näyttäisi myös olevan omat hankaluutensa. Jos elämän ajattelee tiettyjen kehitysvaiheiden ehdottomaksi jatkumoksi, uuteen maahan muuttaminen ja uuden kielen oppiminen voi tuntua ongelmalta. Kielelliset resurssit myös sovittavat kielenkäyttäjää tiettyihin asemiin ja rooleihin eikä aina ole mukavaa kantaa mukanaan esimerkiksi omaan vähemmistökieliryhmään liittyviä kuvitelmia. Joku haluaa tuoda esiin suomalaista taustaansa ja murtaa suomenkieliseen vähemmistöön kohdistuvia ennakko-luuloja. Toinen taas on tyytyväinen tilanteeseen, jossa kukaan ei erehdy kysymään hänen alkuperäänsä ja hän voi itse päättää, kenen kanssa suomea käyttää ja kuinka paljon itsestään kertoo. Monikielisyyden kokeminen vaikuttaisi siis olevan hyvin yksilöllistä.

8. Päätäntö

Aloitan tutkimukseni viimeisen luvun kokoamalla yhteen tutkimukseni keskeiset tulokset. SR Sisuradion Jymy- ja Staraklubien kielellinen todellisuus on moninainen. Vaikka klubit ovat ensisijaisesti suomenkielisiä, niissä käytetään myös englantia ja ruotsia. Suomen ja ruotsin kielen variantit ovat myös ohjelmissa edustettuina. Suomen aluemurteilla puhutaan

asiaa ja vitsaillaan. Slangi liittyy puolestaan vain huumoriin. Suomenruotsin aksentilla korostetaan identiteettiä. Monikielisyyttä ja kielitaitoa pidetään nuorisoklubeissa tärkeinä, mutta yksikielisyyden malli heijastelee vielä 2000-luvun puolivälissä ajattelun taustalla. Usean kielen kanssa työskenteleminen ja monikielinen musiikki eivät ole arkipäiväistyneet. Klubien perusteella vähemmistökielioikeudet näyttäisivät olevan merkityksellisiä myös nuorille aikuisille. Suomen kielen käyttäminen radioviestinnässä on olennaista, ja vähemmistökielten opetuksen epävarmaa tilannetta kummastellaan. Kielivähemmistöön kohdistuvia ennakkoluuloja halutaan myös uhmata. Enemmistön stereotyyppiselle ajattelulle uskalletaan siis nauraa.

Alussa oli aineisto. Aineisto oli pääosan elämästään yksikielisellä alueella asuneen, suomea äidinkielenään käyttävän suomen kielen opiskelijan käsissä. Tutkimustehtävä ei ollut selvä. Jotensakin näin sai alkunsa tämä tutkimus. Tutkimuksesta olisi voinut tulla yksikielisen näkökulman läpitunkema. Alun perin lähdin tarkastelemaan Sisuradion nuoriso-ohjelmien kielenkäyttöä uskoen kirjoittavani tutkimuksen suomen kielestä. Vähitellen huomasin kuitenkin, että yksikielisyysnäkökulma olisi kyllä mahdollinen, mutta se ei tekisi oikeutta aineistolleni, jossa huomioni kiinnittyi jo ensimmäisellä kuuntelukerralla ruotsin ja englannin kielen käyttöön. Käsitin, etten ole tutkimassa yhtä kieltä, vaan monia kieliä. Ymmärsin myös hyvin pian, että minun olisi välttämätöntä puntaroida käsityksiäni kielestä ja kielenkäytöstä.

Tällä tutkimuksella olen halunnut tehdä ymmärrettäväksi Sisuradion Jymy- ja Staraklubien monikielisyyttä. Tutkimukseni osoittaa, kuinka nuorisoklubien kielenkäyttö on paikkaan sidottua, tavoitteellista ja vastaanottajasuuntautunutta. Se on moniäänistä eli heteroglottista (Bakhtin 1981: 428) siten, että ne yksiköt, suomi, englanti ja ruotsi, jotka perinteisessä yksikielisyysajattelussa ovat tasalaatuisia, monologisia kokonaisuuksia, näyttäytyvät klubien tekijöiden kielentymisessä (Becker 1991) ja metakielentymisessä (Pietikäinen ym. 2008: 83) moninaisina resurssikimppuina (ks. myös Blommaert 2005: 10). Näitä resursseja käytetään monissa tarkoituksissa: ylläpitämään kielitaitoa, haastamaan suomalaisvähemmistöön kohdistuvia ennakkoluuloja, hauskuuttamaan kuulijoita ja osoittamaan asiantuntijuutta, autenttisuutta sekä kielitaitoisuutta (vrt. Muhonen 2007, 2008a, 2008c) . Ohjelmat ovat Ruotsin maaperässä kiinni ja ne ilmentävät kuulijakuntansa kielellistä repertuaaria (Blommaert 2005: 15) ja kokemusmaailmaa. Sen lisäksi, että esimerkiksi suomensuomalainen kuuntelija ei välttämättä ymmärtäisi ohjelmia kielellisesti, hän ei myöskään ehkä ymmärtäisi kielenkäyttöön kytkeytyviä indeksikaalisia merkityksiä.

Länsimaalaisena, eurooppalaisena, pohjoismaalaisena, Suomessa syntyneenä ja valtaosan elämästäni asuneena enemmistön jäsenenä eläneenä minunkin havainnointikykyni ja ajatteluni on kaikista ponnistuksistani huolimatta vajavaista. Olen toki asunut Ruotsissa opiskeluaikanani eripituisia jaksoja, pisimmillään reilun vuoden ajan, joten minulla on myös omakohtaista kokemusta suomalaistaustaisen elämästä ruotsalaisessa yhteiskunnassa. On kuitenkin mahdollista, etten ole analyysissäni huomannut kaikkia ruotsalaiseen elinpiiriin kytkeytyviä indeksikaalisia merkityksiä. Samoin on mahdollista, että olen sivuuttanut monikielisyyteen liittyviä ulottuvuuksia, koska olen kasvanut yksikielisessä perheessä yksikielisellä, ja jopa hyvin yleiskielisellä, alueella Suomessa. Ensimmäisen todellisen kosketuksen aluemurteisiin olen saanut vasta opiskelupaikkakunnallani hieman alle 20-vuotiaana. Vieraita kieliä olen oppinut formaalissa opetuksessa koulussa. Taustassani on toisaalta etunsakin. Monikielinen arki ei ole minulle itsestäänselvyys, joten ehkä olen pystynyt tutkimaan sitä tarkkanäköisemmin. Parhaimmillaan olen saattanut kyseenalaistaa asioita, joita monikielinen ei edes tulisi ajatelleeksi.

Oma kielellinen repertuaarini on hyvä ottaa huomioon myös tutkimukseni teoreettisia valintoja arvioitaessa. Kielitaitoni on pannut selvät rajat sille, mitä tutkimuksia olen voinut omassa tutkimuksessani hyödyntää. Englanti on tietysti monikielisyystutkimuksenkin lingua franca, mutta kyllä monikielisyydestä kirjoitetaan monilla muillakin kielillä. Kun monikielisyys näyttäytyy eri valtioissa hieman eri tavalla valtioiden yhteiskunnallisen tilanteen ja siihen johtaneiden historiallisten syiden vuoksi, lienee kai selvää, että monikielisyystutkimuskin on erilaista eri valtioissa. Tätä tutkimusta varten olen lukenut monikielisyydestä englannin lisäksi suomeksi, ruotsiksi ja vähän myös saksaksi.

Myös valitsemani menetelmä rajaa näkökulmaani. Olen päätynyt tarkastelemaan aineistoani nuorisoklubien vastaanottajan paikalta. En ole osallistunut ohjelmien tekoprosessiin edes sivustaseuraajana enkä ole haastatellut tekijöitä. Olen ollut tutkija, joka tarkastelee työprosessin lopputuotetta. Ajallista etäisyyttäkin tutkimuskohteeseen eli neksukseen (Scollon – Scollon 2004: 16) on ehtinyt tulla. Klubien lähetyshetken ja tutkimusjaksoni välillä on kolme vuotta, mikä saattaa myös osaltaan vaikuttaa tulkintojeni tarkkuuteen. Nuorisolle suunnattu mediatarjontahan on nimenomaan aikaan sidottua. Se elää nykyisyydestä. Mahdollista on, että en ole huomannut kaikkia ajankohtaan liittyviä indeksikaalisia merkityksiä. Tutkimukseni luotettavuus kärsinee myös siitä, etten tiedä tarkalleen, miten esimerkiksi 32-vuotiaan sundsvallilaisnaisen kaksikielisyyttä koskeva juttu on laadittu: Onko häntä haastateltu, mutta haastattelijan osuudet

on leikattu valmiista jutusta pois vai onko hänelle annettu aihe, josta kertoa ja hän on jutustellut vapaasti omista muistiinpanoistaan? Jos kyseessä on ollut haastattelutilanne, naisen kokemukset ja mielipiteet ovat luonnollisesti rajatumpia kuin vapaassa jutustelussa. En siis tunne kaikkien radio-ohjelmissa esiintyvien juttujen tarkoitusta ja tekotapaa.

Neksusanalyysi (Scollon – Scollon 2004) sopii mielestäni hyvin radio-ohjelmien kielimaiseman tutkimiseen. Radio-ohjelma kokoaa ympärilleen suuren joukon kielenkäyttäjiä: juontajia, toimittajia, toimituksen ulkopuolisia jutuntekijöitä, haastateltavia ja kuuntelijoita. Yhteen kahden tunnin pituiseen nuorisoklubiin mahtuu monenlaisia kielellisiä resursseja (Blommaert 2005: 10), monenlaista kielellisten resurssien käyttöä ja monenlaisia mielipiteitä kielellisistä resursseista ja niiden käytöstä. Näin moninaisen tutkimuskohteen kartoittamiseen tarvitaan metodi, jonka avulla on mahdollista ymmärtää yksityiskohtien, eli tässä tapauksessa kielenkäytönpalasten, suhdetta toisiinsa. Neksus-analyysin avulla onnistuin mielestäni luomaan järjestystä nuorisoklubien kielenkäytön moninaisuuteen. Moninaisuudesta ei tullut ongelma, vaan se näyttäytyy luonnollisena osana radioviestintää.

Ruotsissa asuvien suomalaistaustaisten nuorten aikuisten monikielisyydessä riittää vielä tutkimista. Tätä tutkimusta varten en ole ollut suorassa vuorovaikutuksessa yhdenkään monikielisen kanssa. Olen tutkinut viestimen välittämää puhetta. Moni-kielisyystutkimusta voisikin jatkaa demokraattisella etnografisella tutkimuksella, jossa tutkija ottaisi konkreettisesti osaa tutkittaviensa elämään. Monikielisiä voisi siis tutkia heidän luonnollisessa yhteydessään eli jokapäiväisessä elämässä. Havainnoinnin, haastattelujen ja keskustelujen, miksei muunkinlaisten ääni- ja kuvatallenteiden avulla voisi selvittää, mitä autenttinen monikielisyys on ja miten tutkittavat kokevat moni-kielisyytensä. Mielenkiintoista, tosin ei niinkään kielitieteilijän asia, olisi myös tehdä pitkittäistutkimus monikielisen elämänkaaresta siten, että tarkastelisi, millaisia mahdollisuuksia ja haasteita monikielisyys tuo yksilön elämään, ja miten monikielisyys vaikuttaa yksilön elämänvalintoihin. Tällaisessa tapaustutkimuksessa olisi tietysti vertailu-kohteena yksikielinen. Oma tutkimuksenihan viittaisi siihen, että monikielisen elämän-kulku poikkeaa ainakin jossakin määrin yksikielisen elämänkulusta.

Nuorisoklubit ovat jo menneisyyttä, mutta nuoriso-ohjelmien tekeminen jatkuu Sisuradiossa. Toivon, että tämä tutkimus tarjoaa ajattelemisen aihetta kaikille ruotsinsuomalaisesta nuorisomediasta kiinnostuneille. Jos onnistun avaamaan yhdetkin silmät näkemään kielen ja kielenkäytön uudessa valossa, olen saavuttanut tavoitteeni. Olen saanut aikaan muutosta tietorakenteissa eli merkityksenmuodostuksessa.

LÄHTEET

ALASUUTARI, PERTTI 1999: Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.

ANDROUTSOPOULOS, JANNIS 2007: Bilingualism in the Mass Media and on the Internet. – Monica Heller (toim.) Bilingualism: a Social Approach s. 207–230. New York: Palgrave Macmillan.

ANDERSSON, PAULA – KANGASSALO, RAIJA 2003: Suomi ja meänkieli Ruotsissa. – Hannele Jönsson-Korhola – Anna-Riitta Lindgren (toim.) Monena suomi maailmalla. Suomalaisperäisiä kielivähemmistöjä s. 30−163. Helsinki: SKS.

BAKHTIN, MIKHAIL MIKHAĬLOVICH 1981: The Dialogic Imagination. Austin: University of Texas Press.

BECKER, ALTON L. 1991: A Short Essay on Languaging. – Frederick Steier (toim.) Research and Reflexivity s. 226–234. London: Sage.

BEFOLKNINGSSTATISTIK 2000, Del 3. Stockholm: Statistiska Centralbyrån.

——2001. Del 3. Stockholm: Statistiska Centralbyrån.

——2002. Del 3. Stockholm: Statistiska Centralbyrån.

BENNET, ANDY 2000: Popular Music and Youth Culture: Music, Identity and Place. Basingstoke: Macmillan.

BHATIA, TEJ K. 1992: Discourse Functions and Pragmatics of Mixing: Advertising Across Cultures. – World Englishes 11 (1) s. 195–215.

BIJVOET, ELLEN 1998: Sverigefinnar tycker och talar. Om språkattityder och stilistisk känslighet hos två generationer sverigefinnar. Uppsala: Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet.

BLOMBERG, KIRSI 2008: Sähköpostihaastattelu nuorisoklubeista. Henkilökohtainen tiedonanto 15.5.2008.

BLOMMAERT, JAN 2005: Discourse. A Critical Introduction. Cambridge: Cambridge University Press New York.

BOYD, SALLY – HUSS, LEENA 2001: Introduction. – Sally Boyd – Leena Huss (toim.) Managing Multilingualism in a European Nation-state. Challenges for Sweden s. 1–12. Clevedon: Multilingual Matters.

BURR, VIVIEN 2003: Social Constructionism. London: Routledge.

BUSCH, BRIGITTA 2004: Sprachen im Disput. Medien und Öffentlichkeit in multilingualen Gesellschaften. Klagenfurt: Drava.

CAMAUËR, LEONOR 2003: Ethnic Minorities and their Media in Sweden. An Overview of the Media Landscape and State Minority Media Policy. – Nordicom Review 24/2003(2) s. 69–88.

CARSON, LORNA (toim.) 2003: Multilingualism in Europe. A Case Study. Brussels: P.I.E.-Peter Lang .

CORMACK, MIKE 2007: Introduction: Studying Minority Language Media. – Mike Cormack – Niamh Hourigan (toim.) Minority Language Media. Concepts, Critiques and Case Studies s. 1–16. Clevedon : Multilingual Matters.

DECKER, JEFFREY 1994: The State of Rap: Time and Place in Hip Hop Nationalism. – Andrew Ross – Tricia Rose (toim.) Microphone Friends: Youth Music and Youth Culture s. 99–121. London: Routledge.

DYSON, MICHAEL 1996: Between God and Gangsta Rap: Bearing Witness to Black Culture. Oxford: Oxford University Press.

EHRNEBO, PAULA 2007: Heter Vägverket Tielaitos eller Tievirasto på finska? Benämningar på svenska samhällsfenomen i sverigefinska tidningar. Stockholm: Acta Universitatis Stockholmiensis.

ENNAB, HANNELE 2008: Sähköpostihaastattelu sanastokysymyksestä. Henkilökohtainen tiedonanto 9.6.2008.

ERONEN, RIITTA 2007: Uudissanat rötösherrasta salarakkaaseen. Helsinki: Otava.

FJELSTED, PER 1999: Language, 'Thickness' and Popular Pride: Tejano Radio in South Texas. – Medienjournal 23(2): Themenheft Medien und Minderheiten s. 40–48.

FOUCAULT, MICHEL 2002: Vetandets arkeologi. Lund: Arkiv förlag.

ESKELINEN, UNTO 1997: Tavvoo Savvoo. Helsinki: WSOY.

GEORGIOU, MYRIA 2002: "Mapping Minorities and their Media: The National Context – The UK Report". Report prepared within the frame of the project Minorities and their Media in the EU: A Mapping. London: London School of Economics. – Osoitteessa <http://www.lse.ac.uk/Depts/Media/EMTEL/ Minorities/minorities.html> [Luettu 12.7.2008].

GRÜNBAUM, CATHARINA 2008: Finlandssvenska är inte finsk svenska. – Osoitteessa <http://www.dn.se/Dnet/jsp/polypoly.jsp?a=737487> [Luettu 16.6.2008].

HAUGEN, EINAR 1987: Blessings of Babel: Bilingualism and Language Planning: Problems and Pleasures. Contributions to the Sociology of Language 46. Berlin: De Gruyter.

HELLER, MONICA 1999: Linguistic Minorities and Modernity: A Sociolinguistic Ethnography. London: Longman.

——2003: Crosswords: Language, Education and Ethnicity in French Ontario. Berlin: Mouton de Gruyter.
——2007a: Bilingualism as Ideology and Practice. – Monica Heller (toim.) Bilingualism: a Social Approach s. 1–22. New York: Palgrave Macmillan.
——2007b: The Future of Bilingualism. – Monica Heller (toim.) Bilingualism: a Social Approach s. 340–356. New York : Palgrave Macmillan.
HIIDENMAA, PIRJO 2003: Suomen kieli – who cares? Helsinki: Otava.
HISTORIIKKI 2008: Lyhyt historiikki Ruotsin Radion suomenkielisistä radiolähetyksistä. – Osoitteessa <http://www.sr.se/cgi-bin/Sisuradio/programsidor/artikel.asp? ProgramID=2508&Artikel=773645 > [Luettu 7.7.2008].
HUSS, LEENA 2003: Assimilaatiosta pluralismiin ja uuteen integraatiopolitiikkaan: Ruotsin kouluhistoriaa kielivähemmistöjen näkökulmasta. – Raija Kangassalo – Ingmarie Mellenius (toim.) Låt mig ha kvar mitt språk. Antakaa minun pitää kieleni s. 33–49. Umeå: Institutionen för moderna språk. Umeå universitet.
HUSS, LEENA – SPILIOPOULOU ÅKERMARK, SIA 2005: Minoritetsspråkens ställning i Sverige. – Leena Huss – Anna-Riitta Lindgren (toim.) Rätten till eget språk. Oikeus omaan kieleen. Språklig emancipation i Finland och Sverige s. 83–97. Uppsala: Centrum för multietnisk forskning. Uppsala universitet.
HYLTENSTAM, KENNETH 1999: Svenskan i minoritetsspråksperspektiv. – Kenneth Hyltenstam (toim.) Sveriges sju inhemska språk – ett minoritetsspråkperspektiv s. 205–240. Lund: Studentlitteratur.
INTERNETIX 2008: 2.4 Diftongien reduktio. – Osoitteessa <http://www.internetix.ofw.fi/opinnot/opintojaksot/ 8kieletkirjallisuus/aidinkieli/murteet/reduktio.html> [Luettu 12.7.2008].
JAFFE, ALEXANDRA 2000: Comic Performance and the Articulation of Hybrid Identity. – Pragmatics 10(1) s. 39–59.
JARVA, VESA – NURMI, TIMO 2006: Oikeeta suomee. Suomen puhekielen sanakirja. Jyväskylä: Gummerus.
JOHNSTONE, BARBARA 2008: Discourse Analysis. Oxford: Blackwell.
KORKIASAARI, JOUNI – TARKIAINEN, KARI 2000: Suomalaiset Ruotsissa. Suomen siirtolaisuuden historia 3. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
KOSKI, MAUNO 2002: Murteet muodissa. – Ilona Herlin – Jyrki Kalliokoski – Lari Kotilainen – Tiina Onikki-Rantajääskö (toim.) Äidinkielen merkitykset s. 49–74. Helsinki: SKS.
KOTSINAS, ULLA-BRITT 1994: Ungdomsspråk. Ord och Stil 25. Uppsala: Hallgren & Fallgren.
——1997: Förord. – Ulla-Britt Kotsinas – Anna-Brita Stenström – Anna-Malin Karlsson (toim.) Ungdomsspråk i Norden. Föredrag från ett forskarsymposium s. 7–18. Stockholm: Meddelanden från Institutionen för nordiska språk vid Stockholms universitet. MINS 43.
KOTSINAS, ULLA-BRITT – DOGGELITO, DOGGY 2004: Förortsslang. Stockholm: Norstedts ordbok.
KUNELIUS, RISTO 1997: Viestinnän vallassa. Johdatusta joukkoviestinnän kysymyksiin. Helsinki: WSOY.
LAINIO, JARMO 1997: Sverigefinska ungdomars slanguttryck. – Ulla-Britt Kotsinas – Anna-Brita Stenström – Anna-Malin Karlsson (toim.) Ungdomsspråk i Norden. Föredrag från ett forskarsymposium s. 188–203. Stockholm: Meddelanden från Institutionen för nordiska språk vid Stockholms universitet. MINS 43.
——2000: Sverigefinska ungdomarnas slanguttryck – vad har de med engelska att göra? En liten studie om engelskans stora dragningskraft. – Jarmo Lainio (toim.) Tre veteraner – tre tributer: Tre artiklar som reflekterar finskans ställning i Sverige år 2000 tillägnade tre forskarskollegor: Erling Wande, Magnus Ljung och Gunnel Melchers s. 75–101. Stockholm studies in Finnish language and literature 9. Department of Finnish, Stockholm University.
LAINIO, JARMO – LEPPÄNEN, ANNALIINA 2005: Sverigefinnars tankar om finskans möjligheter och rättigheter i Stockholm och Mälardalen – En intervjustudie. Rapport till Utredningen om finska språket i Stockholms- och Mälardalsregionen (Ju 2004: 01). Bilaga 7 i SOU 2005: 40. – Rätten till mitt språk – Förstärkt minoritetsskydd. Delbetänkande från Utredningen om finska och sydsamiska språken s. 493–681. Eskilstuna: Finskt språk- och kulturcentrum, Mälardalens högskola/ Stockholm: Justitiedepartementet.
LAINIO, JARMO – WANDE, ERLING 1996: Finskan i utbildningsväsendet och sverigefinnarnas utbildning i Sverige. – Jarmo Lainio (toim.) Finnarnas historia i Sverige 3. Tiden efter 1945 s. 255–310. Helsinki: Gummerus.
LAITILA KÄLVEMARK, TIINA 2008: Uusi kielilaki vahvistaa vähemmistökielten asemaa. – Osoitteessa <http://www.sr.se/sisuradio/nyheter/sokresult.asp?first=1&last=6&from_date=1990-01-01+00%3A00%3A00&to_date=2008-07-03+08%3A41%3A04&page=1&intUnitID=226&programID=226&nyheter=&Artikel =1960391&strSearch=kielilaki> [Luettu 3.7.2008].

LAPPALAINEN, HANNA – VAATTOVAARA, JOHANNA 2005: Vielä murteen ja identiteetin suhteesta. – Virittäjä 109 s. 98–110.
LEHIKOINEN, LAILA 1994: Suomea ennen ja nyt. Suomen kielen kehitys ja vaihtelu. Finn Lectura.
LEHTONEN, MIKKO 1996: Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia. Tampere: Vastapaino.
LEPPÄNEN, SIRPA 2007: Youth Language in Media Contexts: Insights into the Functions of English in Finland. – World Englishes 26 (2) s. 149–169.
——2008: Kouluikäisten fanifiktio: Populaarikulttuurin uudelleenkirjoitusta. – Sara Routarinne – Tuula Uusi-Hallila (toim.) Nuoret kielikuvassa. Kouluikäisten kieli 2000-luvulla s. 191–209. Helsinki: SKS.
LGR 69: Läroplan för grundskolan II: Inv. Supplement II. 1970. Undervisning av invandrarbarn m.fl. Stockholm: Skolöverstyrelsen och Utbildningsförlaget Liber.
LIEVEGOED, BERNARD 1995: Yksilön elämänkaari. Kauniainen: Posiplan.
LINDGREN, ANNA-RIITTA 2005: Oikeus omaan kieleen. – Leena Huss – Anna-Riitta Lindgren (toim.) Rätten till eget språk. Oikeus omaan kieleen. Språklig emancipation i Finland och Sverige s. 47–65. Uppsala: Centrum för multietnisk forskning. Uppsala universitet.
LIPPI-GREEN, ROSINA 1997: English with an Accent. Language, ideology, and Discrimination in the United States. London and New York: Routledge.
LUUKKA, MINNA-RIITTA 2000: Näkökulma luo kohteen: diskurssintutkimuksen taustaoletukset. – Kari Sajavaara – Arja Piirainen-Marsh (toim.) Kieli, diskurssi & yhteisö s. 133–160. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Solki.
MANTILA, HARRI 2004: Murre ja identiteetti. – Virittäjä 108 s. 322–346.
MARSHALL, GORDON (toim.) 1998: A Dictionary of Sociology. Oxford: Oxford University Press.
MELAKARI, ESKO 2003: Suomi – yksi Ruotsin kielistä. Suomen kielen asema Ruotsin yhteiskunnassa 2000-luvun alussa. Stockholm: Norden.
MELANDER, BJORN 2001: Swedish, English and the European Union. – Sally Boyd – Leena Huss (toim.) Managing Multilingualism in a European Nation-state. Challenges for Sweden s. 13–31. Clevedon: Multilingual Matters.
MIELIKÄINEN, AILA – PALANDER, MARJATTA 2002: Suomalaisten murreasenteista. – Sananjalka 44 s. 89–109. Turku: SKS.
MORING, TOM 2000: Minority Broadcasting in Scandinavia. – Communications 25/2000(2) s. 187–205.
——2007: Functional Completeness in Minority Language Media. – Mike Cormack – Niamh Hourigan (toim.) Minority Language Media. Concepts, Critiques and Case Studies s. 17–33. Clevedon : Multilingual Matters.
MUHONEN, ANU 2005: ”Du får gärna skriva även på svenska eller på engelska. Vi förstår!”. Englanti ruotsinsuomalaisessa nuorisomediassa: väitöskirjatutkimuksen taustaa. – Olga Haurinen – Helena Sulkala (toim.) Tutkielmia vähemmistökielistä Jäämereltä Liivinrantaan. Vähemmistökielten tutkimus- ja koulutusverkoston raportti IV s. 29–51. Oulu: Suomen kielen, informaatiotutkimuksen ja logopedian laitos, Oulun yliopisto.
——2007: Klubi on Klubben: Minst tvåspråkigt på klubben. At least two languages at play within the Sweden Finnish youth radio. FinnForum VIII. Transborder contacts and the maintenance of Finnishness in the diaspora. An Interdisciplinary Conference in Finnish. Finnish-North American and Sweden Finnish Studies. Eskilstuna: Mälardalen University. Campus Eskilstuna 17–20.6.2007.
——2008a: Klubi on Klubben: Monikielisyys osana ruotsinsuomalaisten nuorten radiopuhetta. Tukholma: Kielenhuoltoseminaari. Kielineuvosto / Språkrådet 18.4.2008.
——2008b: Sheikataan like a polaroid picture: englannin tehtäviä nuorisoradiojuonnoissa. – Sirpa Leppänen – Tarja Nikula – Leila Kääntä (toim.) Kolmas kotimainen. Lähikuvia englannin käytöstä Suomessa s. 169–202. Helsinki: SKS.
—— 2008c: Ruotsinsuomalaisen nuoren kielellisestä repertoaarista. – Kieliviesti 3/2008 s. 15–17. Tukholma: Kielineuvosto. Kielen ja kansanperinteen tutkimuslaitos.
——2008d: Sähköpostiviesti aineistosta. Henkilökohtainen tiedonanto 25.8.2008.
——tulossa: Finnish, Finglish, Swenglish or English? Code Switching, Multilingualism and Polyphony within the Finnish and Sweden Finnish Youth Radio Context [work in process] (Koodinvaihto, monikielisyys ja -äänisyys suomalaisessa ja ruotsinsuomalaisessa nuorisoradiokontekstissa). [työnimi].
MUNICIO, INGEGERD 1987: Från lag till bruk. Hemspråksreformens genomförande. Stockholm: Centrum för invandringsforskning. Statsvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet.
NORDBERG, BENGT 1997: Forskning om ungdomsspråk i Sverige. – Ulla-Britt Kotsinas – Anna-Brita Stenström – Anna-Malin Karlsson (toim.) Ungdomsspråk i Norden. Föredrag från ett forskarsymposium s. 41–51. Stockholm: Meddelanden från Institutionen för nordiska språk vid Stockholms universitet. MINS 43.
OSGERBY, BILL 2004: Youth Media. London: Routledge.

PESONEN, SARI 2007: Sweden Finnish – a challenge for contact linguistics. FinnForum VIII. Transborder contacts and the maintenance of Finnishness in the diaspora. An Interdisciplinary Conference in Finnish, Finnish-North American and Sweden Finnish Studies. Eskilstuna: Mälardalen University. Campus Eskilstuna 17–20.6.2007.

PEURA, MARKKU 1994: Uppkomsten av en etnisk minoritet – Sverigefinnarnas mobilisering och motstånd. – Markku Peura – Tove Skutnabb-Kangas (toim.) Man kan vara tvåländare också…Sverigefinnarnas väg från tystnad till kamp s. 9–17. Stockholm: Sverigefinländarnas arkiv.

PIETIKÄINEN, SARI 2000: Kriittinen diskurssintutkimus. – Kari Sajavaara – Arja Piirainen-Marsh (toim.) Kieli, diskurssi & yhteisö s. 191–217. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Solki.

——2002: Media, kieli ja etniset identiteetit. – Sirkka Laihiala-Kankainen – Sari Pietikäinen – Hannele Dufva (toim.) Moniääninen Suomi: Kieli, kulttuuri ja identiteetti s. 241–255. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Solki.

——2007: Kaikki tieteet pohjautuvat joukkoon oletuksia. Kriittinen diskurssintutkimus –kurssin luentomoniste. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

PIETIKÄINEN, SARI – ALANEN, RIIKKA – DUFVA, HANNELE – KALAJA, PAULA –LEPPÄNEN, SIRPA – PITKÄNEN-HUHTA, ANNE (2008): Languaging in Ultima Thule: Multilingualism in the Life of a Sami boy. – International Journal of Multilingualism 5(2) s. 79–99.

POTTER, RUSSELL 1995: Spectacular Vernaculars: Hip-hop and the Politics of Postmodernism. Albany: State University of New York Press.

PUUSTINEN, VILJAMI 2008: Sähköpostihaastattelu musiikkilajikäsitteestä. Henkilökohtainen tiedonanto 10.6.2008.

RAAMATTU. Vanha testamentti. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos (= UKR).

ROMAINE, SUZANNE 1995: Bilingualism. Second Edition. Oxford: Blackwell.

ROSE, TRICIA 1994: A Style Nobody Can Deal With: Politics, Style and the Postindustrial City in Hip Hop. – Andrew Ross – Tricia Rose (toim.) Microphone Friends: Youth Music and Youth Culture s. 71–88. London: Routledge.

RUOTSINSUOMALAISTEN NUORTEN PUHEKIELEN SANASTOA 2001. Ruotsinsuomalaisen kielilautakunnan julkaisuja 7. Tukholma: Ruotsinsuomalainen kielilautakunta.

SCOLLON, RON – WONG SCOLLON, SUZIE 2003: Discourses in Place. Language in the Material World. London: Routledge.

——2004: Nexus Analysis. Discourse and the Emerging Internet. London and New York: Routledge.

SISURADION NUORTENOHJELMAT/UNGDOMSPROGRAM 2008. – Osoitteessa <http://www.sr.se/cgi-bin/Sisuradio/programsidor/index.asp?ProgramID=1319> [Luettu 18.4.2008].

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 2005: Rätten till mitt språk – Förstärkt minoritetsskydd. Delbetänkande av utredningen om finska och sydsamiska språken. SOU 2005:40. Stockholm: Utbildnings- och kulturdepartementet.

——2008: Värna språken – förslag till språklag. SOU 2008:26. Stockholm: Kulturdebartementet.

SUIKKARI, KRISTIINA 1995: Sverigefinsk samtalsstil? Oulu: Oulun yliopiston saksan, ranskan ja pohjoismaisten kielten laitos.

——1997: Conversational Style Among Bilingual Sweden-Finnish Teenagers. – Ulla-Britt Kotsinas – Anna-Brita Stenström – Anna-Malin Karlsson (toim.) Ungdomsspråk i Norden. Föredrag från ett forskarsymposium s. 223–234. Stockholm: Meddelanden från Institutionen för nordiska språk vid Stockholms universitet. MINS 43.

——2004: Sverigefinsk samtalsstil. Om inlärning av ett andraspråks pragmatiska färdigheter. Acta Universitatis Ouluensis, B Humaniora 56. Uleåborg: Uleåborgs universitet.

SUOMEN MURTEIDEN SANAKIRJA 2003: Seitsemäs osa: Kiainen-konkelopuu. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus: SKS.

SUONINEN, EERO 2004: Kielen käytön vaihtelevuuden analysoiminen. – Arja Jokinen – Kirsi Juhila – Eero Suoninen Diskurssianalyysin aakkoset s. 48–74. Tampere: Vastapaino.

TELEMAN, ULF 1992: Det svenska riksspråkets utsikter i ett integrerat Europa. – Språkvård 4 s. 7–16. Stockholm.

TORISEVA, MARIANNE 2008: Englanti kohtaa suomen skeittiteksteissä. – Sara Routarinne – Tuula Uusi-Hallila (toim.) Nuoret kielikuvassa. Kouluikäisten kieli 2000-luvulla s. 169–183. Helsinki: SKS.

TRANKELL, ARNE 1974: Svenskars fördomar mot invandrare. Invandrarutredningens huvudbetänkande, bilagadelen (SOU 1974:70). Stockholm: Liber.

TÖRMÄLÄ, MARI 2004: Radio-ohjelmien toimittaminen nuorille vähemmistökielellä. SR Sisuradion Klubi-nuortenohjelmat. Opinnäytetyö. Turku: Diakonia-ammattikorkeakoulu, Turun yksikkö.

VALPOLA, VELI 2000: Suuri Sivistyssanakirja. Helsinki: WSOY.

VARIENG 2008a: ENGLANNIN KIELEN VAIHTELUN, KONTAKTIEN JA MUUTOKSEN HUIPPUTUTKIMUSYKSIKKÖ 2008a: Englanti Suomessa. – Osoitteessa <http://www.jyu.fi/hum/laitokset/kielet/varieng> [Luettu 12.7.2008].
——2008b: Tutkimuksemme painopisteet. – Osoitteessa <http://www.jyu.fi/hum/laitokset/kielet/varieng/tutkimusalueet> [Luettu 12.7.2008].
VUONOKARI, KAISA 2008a: Sabunilta myötätuntoa vähemmistöille. – Osoitteessa <http://www.sr.se/sisuradio/nyheter/sokresult.asp?first=1&last=9&from_date=1990-0101+00%3A00%3A00&to_ date=2008-06-30+17%3A03%3A29&page=1&intUnitID=226&programID =226& nyheter=&Artikel =2002206 &strSearch=hallintoalue> [Luettu 30.6.2008].
——2008b: Kiistely Ruotsin tulevasta vähemmistölakimallista jatkuu. – Osoitteessa <http://www.sr.se/sisuradio/nyheter/artikel.asp?artikel=2174643> [Luettu 30.6.2008].
WECKSTRÖM, LOTTA 2008: Representations of Finnishness in Sweden. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
WINTHER JØRGENSEN, MARIANNE – PHILLIPS, LOUISE 2000: Diskursanalys som teori och metod. Lund: Studentlitteratur.
ZENTELLA, ANA CELIA 2003: ’José, can you see?’: Latin@ Responses to Racist Discourse. – Doris Sommer (toim.) Bilingual Games: Some Literary Investigations s. 51–66. New York: Palgarve Macmillan.
ÅGREN, MARJA 2006: Är du finsk eller-?: en etnologisk studie om att växa upp och leva med finsk bakgrund i Sverige. Göteborg: Arkipelag.

SKS = Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
SOLKI = Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylä.

LIITE 1

Aineistoesimerkkien litterointimerkit

((nasaalilla))	litteroijan kommentteja ja selityksiä
ISOT KIRJAIMET	kovaäänistä puhetta
@tekstiä@	äänenlaadun muutos, tavallisesti toista lainattaessa
uus-	keskeytynyt sana
– –	lainauksen katko
[…]	lainaus kuuluu suurempaan kokonaisuuteen